ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1987 ЙИЛ

16 ОКТЯБРЬ
№ 42 (2938)
ЖУМА

МАДАНИЯТ, АДАБИЁТ ВА САНЪАТ АРБОБЛАРИ! РЕВОЛЮЦИОН ЎЗГАРТИШЛАРГА, ҚАЙТА ҚУРИШ ЖЎШҚИНЛИГИГА ҲАМОҲАНГ АСАРЛАР ЯРАТИНГИЗ! ЖАМИЯТНИ МАЪНАВИЙ БОЙИТИШГА ФАОЛ КЎМАКЛАШИНГИЗ!

Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигига КПСС Марказий Комитетининг Чақириқларидан

ШАНБА ВА ЯКШАНБА КУНИ ҲАММА ПАХТА ТЕРИМИГА!

Ҳамид ГУЛОМ

ФАҚАТ ИШОНЧ БИЛАН, ҚАТЪИЯТ БИЛАН...

ҲЕЧ ҚАНДАЙ ШУБҲА-ГУМОНЛАРГА, ҳеч қандай иккиланишларга ўрин йўқ. Кимки, огзига кучи етмаганларнинг турли мишмишларига қулоқ солиб, кўнгилга жиндак гашликни яқин йўлатса, у кейинчалик афсус-надомат билан тилини тишлаб қолади. Биз бундайларга «Кейинги пушаймон — ўзингга душман» деган халқ ҳикматини унутмасликни маслаҳат берамиз.

Тўғри, кўклам кечикди, куз серёмғир келди ва бунинг оқибатида ҳосил кеч етилди: юз минглаб гектар майдонларда кўсак кеч очилди ва ҳатто, эндигина очилаётган ерлар ҳам оз эмас. [illegible]

Мен шу кунларда РСФСРнинг Ставрополь ўлкасида бўлдим, [illegible]

...ганимат кунларда биз, ёзувчилар далада, пахтакорлар ҳузурида, жумладан, ўзимиз бўлишимиз керак. Ҳа, ўринимиз — умумхалқ меҳнатининг энг долзарб жабҳасида. [illegible]

Мана, сизга бамаслаҳат ишимиз натижаси: пахта йиғим-теримида Ленин районининг Андижон областида, «Правда Востока» колхози ва Ленин районида биринчи ўринда бораяпти.

ЎЗБЕКИСТОН ПАХТАЗОРЛАРИДА ҳосил [illegible]

Шу дақиқада ҳал қилувчи

Давоми иккинчи бетда

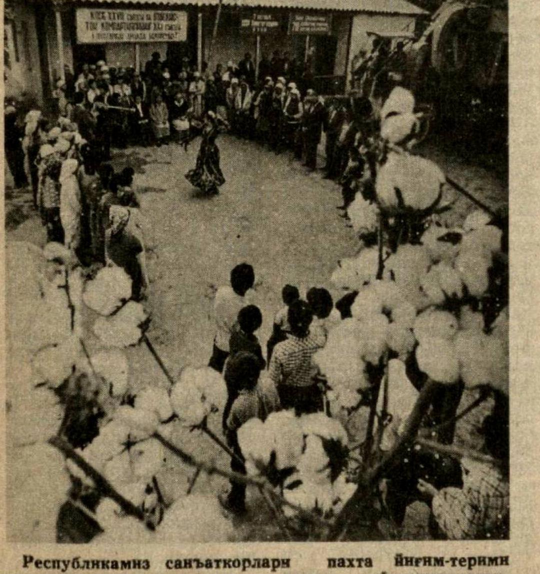

Республикамиз санъаткорлари пахта йиғим-терими қатнашчиларига намунали хизмат кўрсатмоқдалар. СУРАТДА: «Ўзбекистон комсомоли» агитпоезди иштирокчилари Бекобод районининг Ойбек номидаги совхози меҳнаткашларига концерт бермоқдалар.

А. ЗУФАРОВ фотоси

ЮБИЛЕЙОЛДИ ҲИСОБОТИ

СССР ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИ ЮТУҚЛАРИ КЎРГАЗМАСИДА ЎЗБЕКИСТОН КУНЛАРИ ЯКУНЛАНДИ

Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги арафасида Москвада — СССР Халқ хўжалик ютуқлари кўргазмасида иттифоқдош республикалар кунлари ўтиши ўзига хос ижодий ҳисоботдир. 8 — 12 октябрь кунлари мамлакат бош кўргазмасининг павильонларида республикамиз Совет ҳокимияти йилларида халқ хўжалигининг барча тармоқларида, фан ва маданият, адабиёт ва санъат соҳасида эришган ютуқларни акс эттирувчи беш юздан зиёд экспонат намойиш қилинди. Бу ерда ўтган Ўзбекистон кунларида республикамизнинг илғор ишчи ва деҳқонлари, фан ва маданият арбоблари, адиблар, санъаткорлар, партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотларининг вакиллари иштирок этдилар.

Бу кунларда қатнашган республикамиз вакиллари 10 октябрь куни жаҳон пролетариатининг доҳийси, Коммунистик партия ва Совет давлатининг асосчиси В. И. Ленин мавзолейига гулчамбар қўйдилар, доҳий хотирасини ҳурмат билан эсга олдилар. Сўнгра Кремль девори ёнидаги Номаълум солдат қабрига гулчамбар қўйилди. Ўзбекистон кунлари иштирокчилари шу куни Марказий революция музейига бордилар. Партия ветеранлари — Улуғ Октябрь революциясининг қатнашчилари, дастлабки беш йилликларнинг қаҳрамонлари билан учрашдилар.

Республикамиз вакиллари пойтахтнинг Жданов ва Люблино районлари меҳнаткашлари фаолияти билан яқиндан танишдилар. Жданов райони билан Ўзбекистон ўртасида илгаридан дўстлик алоқалари мавжуд. Тошкентликлар учун оғир бўлган ер қимирлаган йиллари бу дўстлик ўзининг амалий ифодасини намойиш этган эди. Ана шунда бу район меҳнат аҳли тошкентликлар учун уй-жой қуришда фаоллик кўрсатганлар, тошкентлик болаларни биринчилардан бўлиб бағрига олганлар, райониннг корхоналарига қарашли пионер лагерлари Тошкентдан келган ўқувчилар ихтиёрига берилган эди. Жданов район партия комитетининг биринчи секретари Р. В. Жукова ана шулар хусусида гапирди. Райондаги дўстлик музейида оппоқ пахта чаноқлари, миллий нақш туширилган чиннилар, ўзбек усталари ясаган буюмлар бор, улар асраб-авайлаб сақланади.

Ўзбекистон делегациясининг бошлиғи, республика Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Ҳ. Холмуҳамедов яқин келгусида ҳал этилиши лозим бўлган масалалар хусусида тўхталди. Қайта қуриш программасининг бажарилиши борасида фикр юритди. Ўзбекистон меҳнаткашлари Улуғ Октябрнинг 70 йиллигини қандай кутиб олаётганликлари борасида район меҳнаткашларига сўзлаб берди. Учрашувда коммунистларнинг активлигини ошириш, қайта қуриш ишига ҳар бир коммунистнинг қўшадиган ҳиссаси ҳақида фикрлашиб олинди. Бу борада Жданов райони партия комитетининг тажрибаси ибратлидир. Районда кўпгина масалалар меҳнат коллективларида ҳал қилинмоқда. Район раҳбарлари корхоналарнинг цехларида, ишлаб чиқариш участкаларида мунтазам бўлиб турадилар. «Биринчи соатсозлик заводи» ишлаб чиқариш бирлашмасида бу иш қанчалар самара бераётганлигини республикамиз вакиллари кўрдилар. Бу корхонада ишлаб чиқарилаётган соатлар, хусусан «Полёт» маркали соат жаҳон бозорида мустаҳкам олдинги ўринда турибди. Уни Англия, АҚШ, Бельгия, ГФР, Италия, Франция каби техникавий жиҳатдан ривожланган мамлакатлар сотиб олаётгани ҳам шундан далолат беради.

Завод ишчилари Ўзбекистон деҳқонлари номига самимий сўзлар айтдилар. Корхона магазинида республикамиз далаларида етиштирилган турли мева-чевалар сотилади. Бундай маҳсулотлар фақат Жданов райони саноат корхоналарида эмас, пойтахтнинг «Андижон», «Фарғона» фирма магазинларида ҳам сотилмоқда.

Пойтахтнинг энг ёш райони — Люблино райони меҳнаткашлари билан учрашувлар ҳам жуда қизиқарли бўлди. Бу районда ўттиздан ортиқ саноат корхоналари, бирлашмалар жойлашган. Республикамиз вакиллари Ленин комсомоли номидаги автомобиль заводи цехларида бўлдилар.

Район партия комитетидаги учрашувда қайта қуришнинг бориши, галдаги вазифалар ҳақида фикр юритилди, ўзаро тажриба алмашилди. Узсовпроф раиси Ҳ. А. Алимова, Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитети раисининг ўринбосари Р. А. Абдуллаев, Олмалиқ кон-металлургия комбинати пармаловчиси, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони К. Ф. Саппаров меҳнатни ташкил этиш, ҳақ тўлашнинг янги формалари борасида люблиноликлар тажрибаси билан қизиқдилар.

СССР Ташқи ишлар министрлигининг Матбуот марказида Ўзбекистон вакилларининг чет эллик журналистлар билан учрашуви бўлди. Жданов ва Люблино районлари меҳнаткашлари республикамизнинг юбилей экспозицияси билан танишдилар. Фан ва маданият, адабиёт ва санъат арбоблари уларнинг ҳузурида сўзга чиқдилар. «Салом, Москва оқшоми» телепрограммасида ТошДУ ректори Ш. А. Алимов билан бўлган суҳбатни томоша қилдилар.

Пойтахтнинг бир неча кинотеатрида ўзбекистонлик кинематографчилар ишлаган фильмлар намойиш этилди. «Алвидо, ғўр ёшлигим», «Аждар ови» ва бошқа фильмлар пойтахт томошабинларига манзур бўлди.

«Ялла» вокал-чолғу, Г. Пушен раҳбарлигидаги замонавий жаз музика ансамбларининг ҳар бир чиқиши гулдурос қарсаклар билан кутиб олинди. Минглаб москваликлар, пойтахт меҳмонлари профессионал, ҳаваскорлик коллективларимиз санъатидан баҳраманд бўлдилар.

А. Фадеев номидаги Марказий адабиётчилар уйида ўзбек поэзияси кечаси бўлиб ўтди. Кечани республика Ёзувчилар союзи правлениеси раиси О. Ёқубов кириш нутқи билан очди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Ҳ. Холмуҳамедов бугунги ўзбек адабиёти, унинг ютуқлари, олдида турган вазифалари ҳақида доклад қилди. Шоирлардан Шукрулло, Абдулла Орипов, Омон Матжон, Шавкат Раҳмон, Усмон Азимов ўзларининг шеърларидан ўқиб бердилар. Ўзбек адабиётининг дўстлари, таржимонлар ўзбек шоирлари шеърларидан намуналар ўқидилар.

Мамлакатимизнинг бош кўргазмасида ўтган Ўзбекистон кунлари республикамиз меҳнат аҳлининг Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллик юбилейи арафасида ўзига хос ҳисоботи бўлди. Бу тадбир пойтахт билан Ўзбекистон меҳнаткашлари ўртасидаги дўстона алоқаларнинг, ижодий ҳамкорликнинг янада мустаҳкамланишида муҳим аҳамият касб этади. Шу боис мазкур кунлар унда иштирок этган республикамиз вакиллари ва пойтахт меҳнаткашлари, хусусан Жданов ва Люблино районлари вакиллари қалбида унутилмас таассуротлар қолдирди.

СУРАТЛАРДА: Москвада ўтган Ўзбекистон кунлари қатнашчилари. А. КОШКИН фотолари (ТАСС)

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ ЛЕНИНГРАДДА БЎЛИШИ

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги арафасида 12 — 13 октябрь кунлари Ленинградда бўлди. Инқилоб бешиги — Ленин шаҳрига партиямиз раҳбарининг ташриф буюриши муҳим аҳамиятга эга. Бинобарин, Сиёсий бюро шундай қарорга келганки, буни М. С. Горбачев ленинградликларга мамнуният билан айтди.

М. С. Горбачев Ғалаба майдонида Ленинграднинг қаҳрамон ҳимоячилари ёдгорлиги пойига гуллар қўйди. Марс майдонида эса бир дақиқа сукут сақлаб, революция курашчиларининг хотирасини ҳурмат билан эслади, Улуғ Октябрь ва гражданлар уруши қаҳрамонларининг, Коммунистик партия ва Совет давлатининг таниқли арбоблари қабрига гулшода қўйди. Ёдгорликнинг Мангу машъаласи ёнида М. С. Горбачев партия ветеранлари, революцион воқеаларнинг қатнашчилари билан, Қаҳрамон шаҳар меҳнаткашлари билан суҳбатлашди.

Бугунги революцион ўзгаришлар жараёнида, яъни қайта қуриш даврида шаҳар меҳнат аҳли бажараётган ишлар хусусида фикр алмашилди. Бу жараён осон кечмаслигини, аммо орқага чекиниш йўқлигини М. С. Горбачев ҳам, ветеранлар, меҳнаткашлар ҳам таъкидладилар. Ленинградликлар партиямизнинг сиёсатини изчил маъқуллаётганини, унга ўзларининг ҳиссаларини қўшаётганликларини айтдилар.

М. С. Горбачев машҳур «Аврора» крейсерини зиёрат қилди. Бу ерда партия ветеранлари, экипаж аъзолари билан суҳбатлашди. Унутилмас 25 октябрь куни Лениннинг «Россия гражданларига!» хитобномаси эшиттирилган радиорубкани, жанговар рубкани, Қишки саройга ҳужум қилишга сигнал бериб янграган ўқ отилган кема олдинги қисмидаги тўпни кўздан кечирди. «Аврора»нинг фахрий меҳмонлар китобига дил сўзларини ёзиб қолдирди.

Партиямиз Бош секретари Пискарев ёдгорлик қабристонини зиёрат қилди. У она-Ватан ҳайкали пойига гуллар қўйди. Улуғ Ватан уруши йилларида шаҳарни ҳимоя қилишда ҳалок бўлган ленинградлик ва бошқа жангчилар жасоратига таъзим этди. Совет халқининг мардлиги ва руҳий бардамлигига бир дақиқа сукут сақлаб ҳурмат бажо келтирди. Зотан, ёдгорликдаги икки юзта қардошлик қабри урушдан кейинги авлодлар асло унутмайдиган хотирадир. Ленинград мудофаасида қатнашган ветеранлар билан М. С. Горбачевнинг суҳбати ғоят самимий, ҳаяжонли бўлди. М. С. Горбачев оқшом М. Горький номидаги академик Катта драма театрида «Тубанликда» спектаклини томоша қилди.

13 октябрда Смольнийдаги мажлислар залида М. С. Горбачев партия ветеранлари, революцион воқеаларнинг қатнашчилари, беш йилликларнинг зарбдорлари, Ленинград партия ташкилоти активлари билан учрашди. Бу ерда ветеранлар билан бирга Ленинград ҳозирги меҳнат гвардиясининг қаҳрамонлари, фан ва маданият арбоблари тўпландилар.

Учрашувни КПСС МК Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, Ленинград область партия комитетининг биринчи секретари Ю. Ф. Соловьев очди.

Ўртоқ М. С. Горбачев йиғилиш аҳли ҳузурида нутқ сўзлади. Унинг нутқи эътибор билан тингланди ва давомли қарсаклар билан бўлиниб турди.

Ленинград меҳнаткашлари билан учрашувларда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, Марказий Комитет секретари Л. Н. Зайков, КПСС МК Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, Ленинград область партия комитетининг биринчи секретари Ю. Ф. Соловьев М. С. Горбачев билан бирга бўлдилар.

ТОШКЕНТДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР МАДАНИЯТИ КУНЛАРИ ОЛДИДАН

ДЎСТЛИК БАЙРАМИ

18 октябрда Тошкентда Қорақалпоғистон АССР маданияти кунлари бошланади. Улуғ Октябрнинг 70 йиллик тўйига бағишланиб ўтказилаётган бу тантаналарда қорақалпоқ халқининг инқилобдан кейинги даврда фан, адабиёт ва санъат соҳасида эришган ютуқлари дўстлар кўригидан ўтказилади.

Автоном республика ижодкорлари ва санъаткорлари бу дўстлик байрами тантаналарига катта тайёргарлик билан келмоқдалар. Қардошлик кунларида пойтахтимиз меҳнаткашлари қорақалпоғистонлик ижодкорларнинг янги асарлари билан танишадилар, Бердақ номидаги Қорақалпоқ Давлат филармонияси симфоник оркестри, Қорақалпоқ Давлат ашула ва рақс, «Гулзор» эстрада ансамбллари ҳамда шу каби бошқа коллективларнинг чиқишларини томоша қиладилар.

«Халқлар дўстлиги» музейида қорақалпоқ рассомлари ва архитекторлари асарлари И. Савицкий номидаги санъат музейининг халқ амалий санъати намуналаридан иборат кўргазмалар тошкентликлар эътиборига ҳавола қилинади. Жойларда учрашувлар, суҳбатлар давом этади. Ижодий ташкилотларда адиблар ва санъаткорларнинг бугунги кун маданий ҳаётининг актуал проблемалари ҳақидаги мунозаралари бўлиб ўтади. Меҳмонлар шаҳримиз меҳнат коллективлари ҳаёти билан танишадилар.

4-БЕТ

ҚИШЛОҚДАН МАКТУБ

ДЕҲҚОН ДУГОНАМ БИЛАН МУЛОҚОТ

Мактубингиз олдим бу кеча
Тилга кирмиш: тупроқ, далалар.
Икки толнинг оралиғида
Беланчакда ётган болалар.
Қумғон қайнар, шийпон ҳам
қайноқ
Кузак қалар ўчоққа ўтин.
Ёш келинчак маҳзундир нега?
Дилидан не туғёнлар ўтди?
Ястанмишдир чексиз пахтазор
Эгат тўла қизил дурралар.
Уфққача излаб... топмассиз
Далада йўқ эркак — тўралар.
Мактуб шивирлар маҳзун яна
Кўпдан таниш ул одатларни.
Қачон битар, қачонлар йитар,
Ўтмишнинг ул жароҳатлари.

Планларни тўлдирмоқ недир
Тўлмаса гар деҳқон юраги.
Бизни эзган хавотир асли
Дилимизнинг кемтик бўлаги.
Еру фалак тўлиб тошгандир,
Таърифимиз, шонларимиздан.
Акобирлик, аёнлик ўтди
Гар билсангиз жонларимиздан.
Тўғри, пахта бизнинг боламиз
Йўғрамиз азиз ҳисларга.
Баланд парвоз сўзлар малолдир
Меҳр кўзи керак бизларга.
Андак қойиб қўймоқлик жоиз
Юраги тош раис бувани.
Пахта... пахта... деб унутмасин
Бизга керак ўқлов, жувани.
Шийпонда-ку, ёвғон ичамиз
Боғча — омонат беланчаклар.
Хамир ёйиб угра кесмоқни
Унутяпти-ку, келинчаклар.
Она ёпсин ширмой нонини
Яйраб ўссин жигар гўшалар,
Ҳовлисига офтоблар тўшаб
Пахтани ҳам терар ўшалар.
Тарозибон не-не йигитлар
Идорада қоқиншар чўтин.
Билмайсизми, қайга яширган
Улар дилдаги ғурур-ўтин.
Терим чоғи ҳориб, толиқиб
Тўлдирамиз этакларимиз.
Айтинг тоқай сояда ётар
Бизнинг норғул эркакларимиз.
Жондан ўтиб мактуб йўлладик
Тикиб умид кўзларимизни.
Ошкоралик замони-ку, бу
Тушунарсиз сўзларимизни.
Қайта қурувчи ул чавандоз
Келгани йўқ қишлоғимизга.
Балки малҳам излаб кўрарсиз
Бизларнинг бу жумбоғимизга.

ҚИШЛОҚҚА МАКТУБ

Инобатлар тилай букун тилагингиз бўлсин ёр,
Барча эзгу ниятларим айлай нисор Сизларга,
Йигитларни қўяверинг, қоқаверсин чўтини,
Музаффарлик ярашади меҳнатсевар қизларга.
Тортаябсиз далаларнинг залвор юкин уддалаб,
Унинг чангу-ғуборини сурма айлаб кўзларга
Пахтазорлар саховатни билмас эди эҳтимол,
Суянмаса сизлардайин оқил, ўктам қизларга.

Журъатларнинг этагини тутганингиз ярашар,
Суръатлардан марза олинг дейман юзу юзларга
Қудратларнинг ўзи келар соҳибининг изидан,
Замон шундай бекаликни раво кўрмиш қизларга.

Алла айтинг, нонлар ёпинг, угра кесинг бемалол
«Аёл» деган дастхатингиз ёзинг дала-тузларга...
Битта раис бувангизни қойиш нима бўлибди,
Бутун қишлоқ таъзимда бош эгиб турар Сизларга.

Эътибор ОХУНОВА

17 ОКТЯБРЬ — КОММУНИСТИК ШАНБАЛИК

УМУМХАЛҚ ҲАШАРИ

Эртага Коммунистик шанбалик. Бу халқ ҳашари Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллигига бағишланади. Республикамиз ёзувчилари ва санъаткорлари меҳнат байрамига фаол қатнашиш учун тайёргарлик кўрмоқдалар. Шанбалик аввало пахтазорда ўтади. Умуман, барча ижодий союзлар, санъат ва маданият даргоҳларида ҳам бу куни бажариладиган ишлар мўлжаллаб қўйилган.

Ўзбекистон ССР Театр арбоблари союзида шанбаликда амалга ошириладиган ишлар аниқ белгилаб олинди. 17 октябрь куни ижодий союз ҳовлиси байрам тусини олади. Барча ходимлар эрта тонгдан ишга келадилар. Бу ерда музика садолари янграйди. Шанбаликда хизмат кўрсатадиган санъаткорлар группалари ҳозирданоқ тузиб чиқилди. Санъаткорларимизнинг кўпчилиги пахтазорга йўл оладилар. Уларнинг бир гуруҳи ижодий союзнинг Актёрлар уйида, бир гуруҳи район территориясидаги ташкилотлар ва корхоналарда меҳнат қилаётган кишилар ҳузурида концерт беради. Яна бир гуруҳ санъаткорлар Театр арбоблари союзининг ишлаб чиқариш комбинатига йўл оладилар. Корхонада қизғин меҳнат билан биргаликда ажойиб концерт бўлади. Театр арбоблари шу куни бошқа корхоналарга ҳам борадилар, ишдан кейин ва тушлик пайтларида учрашувлар, ижодий суҳбатлар бўлиб ўтади.

●

Ўзбекистон ССР Композиторлар союзида ҳам шанбаликни ўтказишнинг аниқ режаси ишлаб чиқилди. Ижодий союзнинг 22 ходими эрта тонгдан келиб ободонлаштириш ишларини амалга оширадилар. Композиторлар санъат ва маданият ўқув юртларига ташриф буюрадилар, талабалар билан пахтага чиқадилар. Улар М. Ашрафий номидаги Тошкент Давлат консерваторияси, А. Н. Островский номидаги Тошкент Давлат театр ва рассомлик санъати институти талабалари билан учрашувлар ўтказадилар, талабалар билан биргаликда ободонлаштириш ишларида қатнашадилар. Жумладан, А. Берлин, Ф. Алимов ва Э. Қаландаров каби композиторлар Тошкент шаҳридаги 90-мактабга ташриф буюришади.

ЁЗУВЧИЛАР ПАХТА ДАЛАЛАРИДА

Рамз БОБОЖОН,
Иброҳим РАҲИМ

ВОҲАДА УЧ КУН

Хоразмга йўл олганимизда, ногаҳон, бундан эллик йил аввал тилдан тилга ўтиб, эл ичида эътибор қозонган машҳур бир қўшиқнинг ёрқин мисралари ёдимизга тушди:

Хоразмдир узоқ округ,
Келмоқ учун темир йўл йўқ,
Хуш келдингиз Хоразмга!..

Улуғ Октябрь инқилобининг 70 йиллиги арафасида яқин ўтмишни эслаш худди эртанги кунга оқ йўл тилагандек бўлиб туюлади. Зотан, ҳаммамизга қадрдон, туриш-турмуши билан мураккаб ва машаққатли бугунни ортга боқмасдан, олдга қарамасдан тасаввур этиш қийин. Бугунни тилга олганимизда Хоразм чўлларидаги кечаги карвон қўнғироқлари эшитилса, ташна ерларга сув ташиган кўҳна чиғириқлар кўз олдимизга келса, таажжуб эмас. Боз устига тангадек сояга зор-интизор йўловчи онда-сонда учрайдиган бир туп гужумга дил-дилдан сиғингудек бўларди. Дарҳақиқат, Хоразм воҳаси ҳатто яқин-яқинда ҳам чексиз қумликлар бағридаги узоқ бир ўлка саналарди, аммо унга етиб бориш ҳамон мушкул эди, на темир йўл, на сув йўли. Эндиликда темир йўли ёки сув йўли у ёқда турсин, ҳаво йўли кеча-кундуз тиним билмайди.

Қадим Хоразм тупроғида дунёга келиб камол топган, илму маърифат чўққисини эгаллаган, етти иқлимга довруғ солган Ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Паҳлавон Маҳмуд, Мунис Хоразмий, Огаҳий, Аваз Ўтар ўғли каби олим ва шоирлар билан халқимиз ҳамиша фахрланади. Хева шаҳридаги санъат ёдгорликлари, тарихий обидалар асрлардан асрларга ўтишга ҳақли! Энг муҳими, хушфеъл, меҳнаткаш, меҳмондўст, сахий ва саховатли одамларини айтмайсизми, ховва!

Хўш, кўҳна Хоразм ерларида шу кеча-кундузда нима гап?! Биз қандай воқеаларнинг гувоҳи бўлдик? Область халқ хўжалигидаги вазият, дала бағридаги меҳнат ва маданий ҳаёт, пахта йиғим-терими муваффақиятли якунлаш йўлида рўй бериб турган долзарб муаммоларга асосий эътиборни жалб қилишни тақозо этади. Районма-район юриб, Хоразм заминида етиштирилган ҳосилни чўтлаб кўрилса, мўл-кўл эканлиги, ҳалол меҳнат эвазига яралганлиги аён бўлади-қолади, бинобарин, бободеҳқон социалистик мажбуриятни тўла-тўкис адо этиши учун имконият мавжудлигига имон келтиради. Бу қандай бахт! Лекин шундайгина бахтнинг ўзи кифоями? Йўқ! Биз хоразмлик пахтакор дўстларимизга бундан кўра каттароқ бахт кулиб боқишини истаймиз. Бунинг учун ҳали далада ётган пахта, чаноқларда кўпириб-тошиб турган толаларни авайлаб, нес-нобуд қилинмай териб олиниши, давлат омборларига топширилиши лозим. Вақт ғанимат! Суръат кун талабларига жавоб бериши, қалтис дамларни доғда қолдириб, ўлда-жўлда ишларни улгуртириб олиши, саноқли кунлардан унумли фойдаланиб, машина теримига янада куч бериши керак. Айни пайтда, қўл терими авж олиб, хирмон баракасига барака қўшилиб бораётган бўлса ҳам, далалар «зангори кема»ларга муҳтож. Кўсаклар қийғос очилган, кечалаб терса ҳам, адоқ бўлмагудек мўл-кўл...

Хонқа райони областда пешқадам бўлиб, кунига икки процентдан ошириб, мавсум бошидан йиллик планни 76 процент қилиб қўйганига шоҳид бўлдик. Шу куни «Победа» колхозининг Исмоил Рўзиматов ва Жуманиёз Тўраев бошлик бригадаларида пахта тайёрлаш йиллик плани муддатидан олдин адо этилди. Аммо этаклар ёки бункерлар бўшатилгани билан, ҳали бел бўшашгани йўқ, терим қизғин давом қилаётибди. Механик-ҳайдовчи Қурбонбой Ниёзматов эса зиммасига олган 150 тонна пахта мажбуриятининг 120 тоннасини даст кўтариб, марага етиш арафасида турибди. Шунингдек, 85 гектар ерда деҳқончилик қилаётган Карл Маркс номидаги колхознинг Мадраим Исмоилов бошлиқ бригадаси пахтакорлари ҳам хўжалик бригадалари ўртасида энг юқори кўрсаткичларга эришдилар. Бир кунда 10 тоннадан зиёд ҳосил йиғиштирилди. Бу — йиллик планнинг тўрт процентига тенгдир. «Октябрь 40 йиллиги» колхозининг механик-ҳайдовчиси Комил Маҳмудов Улуғ Октябрнинг 70 йиллиги шарафига олган 180 тонна пахта териш каби улкан мажбуриятни 115 тоннадан ошириб юборди, куни кеча у ўз агрегати бункеридан 3,5 тонна ҳосил тўкди.

Урганч райони ҳам кунига икки процентдан ошириб хирмон кўтармоқда. Йиллик планнинг ярмидан кўпроғини адо этиб, катта йўлда довон ошди. Лекин Урганч райони имкониятлари чексиз ва ранг-баранг. Буни бир бригада мисолида кўриш мумкин. Охунбобоев номидаги колхозда КПСС XXVII съезди делегати, СССР Давлат мукофоти лауреати Раимжон Бобожонов бошчилик қилаётган бригада учун алмашлаб экиш ҳисобига ҳосилдорликни ошириш, илгари «ўлик» ер саналган усти қум, таги тоза тупроқ эвазига эса пахта майдонини кенгайтириш йилдан-йилга муҳим масала бўлиб қолди. Оқибатда кўнгил тубида ётган орзу ушалди, академик М. Муҳаммаджонов усули — алмашлаб экиш мазкур бригадада, қолаверса, колхозда кенг қўлланилди ва яхши натижалар берди, ҳосилдорлик ошди, айниқса, вильт балосидан қутулинди. Очиғини айтганда, «ўлик» ерни «тирилтириш» каби ноёб тажриба ҳам Раимжон Бобожонов бригадасида синовдан ўтди. «Ўлик» ер областда 35 минг гектарни ташкил қилса, жумладан, Охунбобоев номидаги колхозда ўша майдоннинг ўндан бири мавжуд эди. Бундай зарур ва масъулиятли ишга биринчи бўлиб Раимжон қўл урди, ерни жуда чуқур ҳайдаб, устки қум қатламини тагига, тагида ётган тоза, унумли тупроқни дала устига олиб чиқиб ёйди ва экиш мавсумида умид, ишонч билан чигит экди. Маълум бўлишича, ер қутуриб ётган экан, ҳосил бўлгандан бўлиб берди. Хамир учидан патир дегандек механик-ҳайдовчи Баҳром Мамедовнинг бир ўзи машина бункеридан хирмонга 35 минг тонна «оқ олтин» тўкди.

Қўшкўпир шу кеча-кундузда от солиб Урганчни қувиб бораётибди. Бу район ҳам кунига икки процентдан ошириб, йиллик планни элликдан нарига олиб бориб қўйди. «Коммунизм» колхозидаги А. Аваёзов бригадасининг далаларида Н. Латипов ва А. Ашуров каби механик-ҳайдовчилар 13,5 тонна пахта тердилар. Бу умумхўжаликнинг кундалик ўсишида, шубҳасиз, жонулоғ бўлди, албатта.

Боғот районининг «Боғот» совхози ерларига етиб борганимизда олисдан кўзимизга қип-қизил бахмалдек гултожихўроз экилган дала шийпони олдидаги чаманзор ёниб кўринди. Шунда ногаҳон Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида республика ёзувчилари билан учрашув пайтида Иномжон Бузрукович Усмонхўжаев кўз-кўз қилиб кўрсатган бир даста гултожихўроз эсимизга тушди. Аслида бу, биз илк қадам қўйган совхоздаги Қодиржон Оллоберганов бригадасининг меҳнат нашидаси бўлиб жилоланди ва муаттар бўйи димоққа урилди. Шийпон ёнбағрида кўтарилган байроқ ҳилпираб, диққатни ўзига тортарди. Унинг тагига «Қизил Байроқ илғор пудратчи Хонимжон Исмоилова шарафига кўтарилди» деб ёзиб қўйилган эди. Билсак, бу шоличилик бригадаси экан.

— Хўжаликда пахта ҳам, шоли ҳам, қолаверса, беда ҳам муҳим ўрин тутади, — деб гап бошлади совхоз директори Аҳмад Нурматов, — алмашлаб экиш жараёнини ана шу экинлар ташкил этади. Бунда бир вақт пахта бўлган, энди шоли!

— Очиғини айтганда, — деди унинг сўзини давом эттириб, райком секретари Рустам Кутлиниёзов, — қўшиб ёзишда Боғот илғор район бўлган. Шунинг учун пахта топширишда ҳозирча орқада боряпти. Демак, шундан маълумки, ёлғон шон-шуҳрат узоққа бормайди. Ҳар бир ишнинг заминида ҳалоллик, ҳақгўйлик ётиши керак. Биз ана шунга интилаётибмиз.

Хоразмлик пахтакорлар билан учрашувларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг бу йилги йиғим-терим муносабати билан халққа қилган мурожаатининг амалий натижаларини кўриш орзуси ҳамиша қалбларимизда жўш уриб турарди. Аммо ҳали раҳбарлик лавозимидаги кўп ўртоқлар сўздан ишга ўтганларича, меҳнатга қобилиятли аҳолининг барчаси йиғим-теримга сафарбар этилганича, «зангори кема»лар ўз маромида ҳамма хўжаликларда тўла-тўкис ишлаётгани йўқ. Мелиорация аҳволи ёмон, тупроқ таркиби бузилган, зовурлар тозаланмаган, карталар нотекис... Бундай шароитда ернинг шўрини ювиш каби тадбирлар сифатсиз ўтиши мумкин.

Куз қовоғини солиб турибди, чеҳраси тунд, эрта-индин ёмғир, қор ёғиши ҳеч гап эмас. Демак, қалтис вазиятни тан олиш, теран идрок этиш, даладаги машаққатли меҳнат самарасини, халқ мулкини ўз вақтида нес-нобуд қилмасдан йиғиб-териб олиш, ноқулай табиий шароитга мослашиш ёки унга қарши чора-тадбирлар кўриш, одам ва техника кучларини камарбаста қилиб қўйиш ниҳоятда зарур. Айни вақтда ҳар лаҳза ғанимат. Шу кеча-кундузда Улуғ Октябрнинг 70 йиллигини ёруғ юз билан кутиб олишдан кўра масъулиятли вазифа борми! Шоир айтганидек, «ғалабанинг ўзи келмайди ўртоқ, уни жангга кириб оласан!» Дарҳақиқат, шундай! Меҳнат майдонидаги жанг тақдири ҳам одамларнинг куч-қувватига, жасоратига, донолик ва покизалигига боғлиқ.

> **Еруғ кунларнинг ҳар соати, ҳар дақиқаси икки ҳисса қимматлидир. Аввало, сентябрда бой берилган фурсатнинг ўрнини қоплаш талаб этилади. Иккинчидан эса, ҳосилнинг ҳаммасини ёғин-сочин бошлангунча йиғиб-териб олиш муқаддас вазифамиздир.**
>
> **И. Б. УСМОНХЎЖАЕВ**
>
> (1987 йил, 2 октябрда республика телевидениеси ва радиоси орқали сўзлаган нутқидан)

ШИЖОАТ

КУЗ ҚУЁШИ САХИЙ нур тарамоқда. Республика далаларида ўзгача манзара. Ҳамма жойда йиғим-терим қизғин. Прицепларга ортилган пахталар шошилинч пунктларга жўнатилмоқда. Гўё ҳамма вақтнинг ғаниматлигини англаб, илиқ куз кунларининг қисқалигини ва тез ўтиб кетишини тушунгандай. Шунинг учун ҳамма ерда шижоат руҳи, ғайрат кайфияти ҳукм сурмоқда.

«Яшил кўприк»ка етмасдан катта йўлнинг ўнг томонида шинамгина истироҳат боғи бор. Бу боғ ҳамма вақт ҳувиллаб ётарди. Сентябрь бошида боғнинг файзи ўзгача бўлди. Эртадан кечгача ўйин-кулги аримади. Хўжаликлар бадиий ҳаваскорлик тўгаракларининг чиқишлари, кураш, ҳар хил мусобақалар ва турли оммавий ўйинлар давом этди. Пазанда ошпазларнинг қўли-қўлига тегмади. Гоҳ-гоҳ ишлаб қоладиган каруселлар кечгача тинмади. Саноат, озиқ-овқат, мева ва сабзавот дўконлари гавжум бўлди. Бир сўз билан айтганда, ҳамма яхши нарса Андижон райони пахтакорларига хизмат қилди.

Район меҳнаткашлари пахта-йиғим терими олдидан ўзаро кенгашиб олишди. Терим кампаниясини уюшқоқлик билан ташкил этиш, ҳосилни нобуд қилмасдан қулай фурсатларда йиғиштириб олиш юзасидан маслаҳатлашдилар. Карл Маркс номли совхоз бригада бошлиғи Сожидахон Каримова, «Ленинград» колхозининг бригадири, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Ҳасан Аҳмедовнинг йиғим-теримни намунали ўтказиш юзасидан айтган маслаҳатлари йиғилганларга маъқул бўлди.

Андижон райони пахтакорлари мураккаб шароитда деҳқончилик қилишади. Территориясидан Катта Фарғона канали ва серсув ариқлар оқиб ўтишига қарамай хўжаликларда суғориш ишлари қимматга тушаётир. Колхоз ва совхозларда ҳар йили 174 насос станцияси ишлайди. Механизмларнинг тез ишдан чиқиши пахтанинг таннархига таъсир кўрсатяпти. Айниқса, адирлардан олинадиган пахта сарф-харажати ҳеч ўзини қоплаган эмас. Мутахассисларнинг фикрича, бу ерлардан, яхшиси, боғ-роғлар учун фойдаланиш лозим. Шундагина адир ерлар фойда келтиради.

Район меҳнаткашлари оғир шароитда 12 минг гектар майдонда деҳқончилик қилиб, мўл ҳосил етиштиришди. Ҳосилни йиғиб-териб олишга пухта ҳозирлик кўрилди. 130 пахта териш машинаси далаларда ишламоқда.

— Дефолиацияда сизлар магний хлоратдан фойдаланган эқансизлар. Унинг таркибида ҳам, оз бўлса-да, заҳарли модда бор-ку? — сўраймиз биз.

— Тўғри, унинг таркибида ҳам заҳарли модда бор. Аммо бутифосчалик эмас. Фақат агротехника қоидаларига риоя қилинса кифоя. Қани эди, умуман ғўза баргларини тез тўкадиган зарарсиз модда бўлсайди. Кишиларнинг саломатлиги яна ҳам мустаҳкамланган бўлур эди. Олимларимиз яқин йилларда бунинг уддасидан чиқади деб ўйлаймиз.

Районда биринчи терим сентябрнинг дастлабки кунлари бошланди. Адир ерларда деҳқончилик қилаётган «Партия XXII съезди» колхозига қарашли Ҳамидулла Қобулов бошлиқ бригаданинг Арофат Мамадалиева, Одинахон Назарова, Турсуной Қодирова, Рафиқа Ҳасанова сингари теримчилари хирмонга ҳар куни 100—140 килограммдан пахта тўкмоқдалар.

Областнинг Ленин, Москва, Бўз районлари хўжаликларида ҳам ҳосилни йиғиб-териб олиш қизитиб юборилди. Бўз районидаги «Ленинчи» совхозининг Жданов номидаги бўлими пахтакорлари юбилей йилида 585 гектар майдонда деҳқончилик қилишди. Улар бу йил ишни оилавий пудрат асосида олиб боришмоқда. 71 оилавий звено тузилди. Ўктамхон Учбоева, Рўзибой Абдураҳимов, Отабек Раҳмонов, Узоқбой Турсунов сингари оилавий звено аъзолари дастлабки ҳосил чўғидан мамнун.

— Бу йил ҳосилни асосан машиналар ёрдамида териб оламиз, — дейди бўлим бошлиғи, район партия комитети бюроси аъзоси Р. Зокиров. — Ўн иккита пахта териш машинаси ишламоқда. Маъруфжон Орипов, Олимжон Асқаров, Райимшер Бозоров сингари механик-ҳайдовчиларимиз мавсумда 120 — 140 тоннадан пахта теришга бел боғлашган.

Бўлимда ҳосилни мактаб ўқувчиларсиз териб олиш тадбирлари кўрилган. Бундан деҳқонлар ҳам манфаатдор. Йиллик план бажарилса, ҳосилдорлик етти процентданга ошади. Ҳар бир сўм иш ҳақига қарийб бир сўмга яқин қўшимча иш ҳақи олиш белгиланяпти.

«Оқ олтин» файзига тўлиб-тошган далаларни айландик. Улар ўз бағрига яширган дурларни йиғиб-териб олишга чорлаётгандек. Октябрь қуёшининг ҳарорати заифроқ. У деҳқонни шоширишн, етиштирилган ҳосилни тезроқ, нес-нобуд қилмасдан йиғиштириб олишга ундаши табиий. Демак, бугун «оқ олтин» тоғларини юксалтириш пайти. Бирин-кетин берилаётган оилавий звеноларнинг рапортлари, хўжаликлар қўлга киритаётган ғалабалар Улуғ Октябрнинг 70 йиллик тўйига муносиб совға бўлиши шубҳасиз.

Мирза КАРИМ,
Фарид УСМОН

«ДИЛРАБО» ДАЛАДА

Хоразм далалари оппоқ пахта билан бурканган. Ошу нонимиз, ғуруримиз бўлган «оқ олтин»ни тезроқ йиғиб-териб олиш ғайрати ҳар бир қалбда жўш уриб турибди. Пахта халқимизнинг кечаю кундуз қилган меҳнатидан, пешона теридан яралган дурдона!..

Бу йил ҳаво инжиқ келди... Деҳқоннинг тинкаси қуриб кетди. «Нима бўлаяпти ўзи, бунақаси ҳеч бўлмаганди? Қаҳрингни, заҳрингни нега бизга сочасан, эй юзи қора булут?» Тунлари мижжа қоқмай ўз-ўзича сўзларди, нажот изларди омади юришмаган деҳқон.

Бу ҳол бутун Хоразм воҳаси пахтакорлари сингари Қўшкўпир районидаги «Ленинград» колхози деҳқонларининг ҳам бошидан кечди. Колхознинг ташкил этилганига ҳали бир йил ҳам бўлмаган «Дилрабо» ашула ва рақс ансамбли ижодкорлари уларнинг кўнглини кўтаришга шошилдилар.

Дала яшнар бегумон,
Пахтакор табассумидан.
Олам бўлур нурафшон,
Пахтазор табассумидан...

Қўшиқ деҳқонни дадил бўлишга, нима бўлса-да, тезроқ мўл ҳосилни йиғиштириб олишга даъват этаётгандек. Хушовоз хонанда Бектурди Машарипов раҳбарлик қилаётган колхоз бадиий коллективи пахтакорнинг оғир кунида ҳам, яхши кунида ҳам у билан ёнма-ён.

Колхоз раиси Юсуфбой Кутлимуродов «Дилрабо» ашула ва рақс ансамбли тўғрисида ғурурланиб гапирди: «Колхоз правлениеси ансамбль коллективига ижод қилиш учун барча шарт-шароитларни яратиб беришга ҳаракат қилмоқда. Колхозчилар, чорводорлар, механизаторлар фақат меҳнат қилишлари эмас, балки маданий ҳордиқ чиқаришлари ҳам керак. Қўшиқлар тинглаб, гўзал рақслар томоша қилишлари лозим. Бу колхозчиларимизни янги-янги меҳнат зафарларига илҳомлантириши шубҳасиз. «Дилрабо» ансамбли дала шийпонларида, фермаларда, колхоз клубида ранг-баранг концерт программаларини намойиш қилиб, меҳнаткашларнинг ҳурматини қозонаётгани кишини қувонтиради».

Хоразм азалдан меҳнаткаш юрт, пахтакор юрт, дилкашу хушчақчақ юрт, санъаткор юрт. Айниқса, хоразмликларнинг тароватли таронаю дилрабо куй таралса, кўкси тоғдек ўсиб, рақсга тушиб кетиши табиий.

Қисқа вақт ичида халқ эътиборини қозонган «Дилрабо» ашула ва рақс ансамбли ўттиздан ошиқ ҳаваскордан ташкил топган. Бектурди Машарипов ва музика раҳбари, хонанда Қадамбой Аҳмедов колхозчилар, мактаб ўқувчилари орасидан санъат ғунчаларини излаб топиш, ансамбль сафини кенгайтириш ҳақида жон куйдирмоқдалар. Бектурди мактабларга бориб, санъатнинг ҳаётдаги ўрни, унинг нафосати ҳақида тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб боради, ўқитувчилар, тарбиячилар, ота-оналар билан суҳбатлашади. Колхозда санъатни жон-жонидан севувчи ёшлар жуда кўп. Лекин уларни ансамблга жалб қилиш, саҳнага чиқариш ниҳоятда мушкул. Айниқса, қизларни...

Ансамбль коллективи ўз репертуарини бойитиш учун тинмай изланмоқда. Халқ оғзаки ижодига, классик куйларга, қардош халқлар қўшиқчилигига, шунингдек, Ҳожихон Болтаев, Бола бахши, Комилжон Отаниёзов каби машҳур санъаткорлар мактабларига мурожаат этишмоқда. Яккахон солистлардан Қ. Аҳмедов, З. Солаева, О. Ҳайитбоев, И. Қурбонбоев кабиларнинг туркманча, озарбойжонча, тожикча, қирғизча, туркча, ҳиндча қўшиқларидан, М. Раҳимова, Ш. Солаева сингари раққоса қизларнинг ўйинларидан меҳнаткашлар хушнуд бўлишмоқда.

Ватан, партия, дўстлик, соф севги, пахтакорлар мадҳи ансамбль концерт программасининг асосий мавзуидир. Улар ўтган йили воҳанинг Хева, Шовот, қўшни Туркманистон ССРнинг Тошовуз областидаги Тахта районларига сафарлар уюштириб ўзларини синаб кўрдилар. «Дилрабо» қаерга бормасин, меҳнаткашлар илиқ кутиб олишди. Ансамбль воҳанинг ёш санъаткорлари кўригида қатнашиб, биринчи ўринни эгаллади. Бу коллективни руҳлантирди, ўз устида янада кўпроқ ишлашга, пахтакорларга маданий хизмат қилишга даъват этди.

Пахта йиғим-терими авж олган долзарб кунларда «Ленинград» колхози бадиий коллективи пахтакорлар ҳузурида бўлиб, жозибали қўшиқ ва рақслари билан уларни мамнун этмоқдалар. Айниқса, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаевнинг 1987 йил, 2 октябрда республика телевидениеси ва радиоси орқали сўзлаган нутқидаги қуйидаги сўзлар «Дилрабо»га дастуриламал бўлиб қолди: «Биз маданият ходимларига мурожаат этамиз, ижодий коллективлар, санъат арбоблари пахтакорлар билан ёнма-ён туришсин. Айни пайтда махсус концерт бригадалари тузиш, улар жумласига ёзувчиларни, композиторларни, артистларни қўшиш зарур. токи зарбдорларча меҳнат мириқиб ҳордиқ чиқариш билан ҳамоҳанг бўлсин».

«Дилрабо» ансамбли ижодий коллективи шу кунларда пахтакорлар билан елкама-елка туриб, уларни шонли Октябрнинг 70 йиллик юбилейини муносиб кутиб олишга даъват этмоқда.

Сафо ОЧИЛ

Айни кунларда Ўзбекистон ССР Фанлар академияси президиуми ва «Фан» нашриётининг 20дан зиёд ходими Пахтакор районининг «Пахтакор» совхози ишчиларига йиғим-терим ишларида яқиндан кўмаклашмоқдалар.
СУРАТЛАРДА: илғор теримчилар — Гулнора Қориева; Акром Баҳромов.
В. ТЎРАЕВ фотолари

ТАЛАБАЛАР, ЁРДАМГА!

Бугун куз осмонига боқиб қуёш тафтидан кўнгли тўлган одам кам. Ҳамманинг қалбида пахтамизни йиғиб улгурамизми, деган ташвиш. Йиғим-теримнинг кунлик суръатини кузатиб, беихтиёр ҳосил тақдири нима бўлади деган ўй кечади хаёлимиздан. Ахир, оталаримиз, акаларимиз, мунис опа-сингилларимиз бу ҳосилни яратгунча нене заҳматлар тортмади. Энди уни ерда қолдиришга кимнинг кўзи қияди?

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаев 2 октябрь куни республика телевидениеси ва радиоси орқали сўзлаган нутқида айтганидек: **«Ўзбекистон тарихида пахта ҳеч қачон осонликча қўлга киритилмаган. Лекин бу йилги мавсумдагидек мураккаб, қийин вазият ҳам ҳеч қачон рўй бермаган».**

Пахтамиз миллион эгатларда териб ол, деб турибди. Бутун халқимиз қатори биз студентлар ҳам бу даъватни юрак-юрагимиздан ҳис этмоқдамиз. Шундай экан, умумхалқ ҳашаридан четда туришимиз мумкин эмас. Ўқишимизни вақтинча тўхтатиб яна Сирдарё далаларига йўл олдик. Ниятимиз пахтакорлар сафида бўлиш, уларнинг оғирини енгил қилишдир.

Курсимизда ўқишда ҳам, жамоат ишларида ҳам фаол талабалар кўп. Ўтган йили Лолахон Номуродова, Сайёра Раҳмонова, Муяссар Мадраҳимова, Бахтиёр Қодирқулов сингари курсдошларимиз пахта теримида бошқаларга намуна бўлишган эди. Уларнинг бу йилги ҳимматлари ҳам баланд. Биз пахтакорларнинг хирмони тезроқ юксалиши учун куч-қувватимизни аямаймиз.

Шу ўринда ҳаётимизда рўй бераётган ижобий ўзгаришларни ҳам қувонч билан айтиб ўтмоқчиман. Мана бу йил вазият ҳар қанча мураккаб бўлмасин, мактаб ўқувчилари пахта туфайли дарсларини қолдираётгани йўқ. Бу ҳам бизни мамнун этади, албатта. Сабаби, бир пайтлар ўқувчилик пайтимизда бизнинг кўп вақтимиз пахта даласида қолиб кетган эди, ёлчиб ўқий олмаган эдик. Қаранг, энди вазият ўзгараяпти, қайта қуриш самараларидан баҳраманд бўла бошладик. Демак, машиналар деҳқоннинг барча оғирини елкасига оладиган кун узоқ эмас. Биз студентлар ўзимизнинг фидойи меҳнатимиз билан ҳам, илм-фан сирларини мукаммал эгаллашимиз билан ҳам бу кунни янада яқинлаштиришимиз, бутун куч ва илмимизни шунга сафарбар қилишимиз керак.

Феруза БОЙМЕТОВА,
ТошДУ математика факультетининг III курс студенти

ФАҚАТ ИШОНЧ БИЛАН, ҚАТЪИЯТ БИЛАН...

Боши биринчи бетда

Демак, ишга садоқат, ташкилотчиликдаги маҳорат, пахта учун курашдаги умумхалқ қатъияти муваффақият гаровидир.

Мантиқ шуни тақозо этадики, табиат қанчалик инжиқлик қилиб, бизнинг йўлимизга ғов солса, бизнинг унга қарши бардошимиз шу қадар мустаҳкам бўлиши, олий мақсад йўлидаги ҳужумкорлигимиз яна ҳам шиддатлироқ бўлиши керак. Афсуски, жуда кўп ерларда бундай бўлмаяпти. Акс ҳолда, бу йил октябрнинг ўртасига келиб, ўтган йилнинг шу кунига қараганда оз эмас бир миллион тонна пахта камроқ топширилмаган бўларди!

ИШ БИЛАН СЎЗ БИРЛИГИ қайта қуриш даврининг асосий талаби, ҳар бир соҳада меҳнат мезони, муваффақият гаровидир. Пахтачиликда ҳам, унинг ҳал этувчи даври — теримда ҳам шу бирлик энг муҳим муаммо бўлиб, кўндаланг турибди. Хоҳ область ва районда, хоҳ колхоз ва совхоз, хоҳ корхона ва ташкилотда, хуллас, қаерда бўлмасин иш билан сўз айри-айри бўлса ёки иккови ўртасида каттами, кичикми тафовут бўлса — ўша ерда кутилган натижага эришиш амримаҳол.

Матбуот, радио, телевидение бу тўғрида эртаю-кеч ёзаяпти, гапиряпти, огоҳлантиряпти. Бироқ, барибир, иш билан сўз ўртасидаги тафовут йўқолиш ўрнига тобора кўпайиб, чуқурлашиб боряпти. Кечагина ўртоқ М. С. Горбачев Ленинградда сўзлаган нутқида қайта қуриш даврида жимжитликка, хотиржамликка ўрин бўлмаслиги кераклигини, ҳамма қайнаб-тошиб ишлаши зарурлигини айтиб, шаҳар, район ташкилотлари гумбурлаб туриши даркор, деган образли иборани ишлатди.

Ҳа, юртдошлар, бизнинг диёримизда ҳам умумхалқ сафарбарлиги, қалби олов пахтакорлар ва уларга мададкор сиз азизларнинг ғайрат-шижоатингиз авж пардаларда гумбурлайдиган, «оқ олтин»имизни тезроқ, чапдастроқ, сифатлироқ териб олишда кўпйиллик тажрибаларингиз айни иш берадиган, маҳоратингиз ва шижоатингиз ёрқин намоён бўладиган энг долзарб кунлар шу кунлардир.

Биз «зангори кема» капитанларининг жасоратлари ҳақидаги хушхабарларни муштоқлик билан кутяпмиз. Биз Дўстлик районидаги Ленин номли совхознинг чавандоз дарғаси Тўлан Дадажоновнинг, Сирдарё районидаги «Малик» совхози бригадири Тўхтахон Қирғизбоеванинг, Боёвут районидаги «Коммунизм» колхозининг Турсунбой Латипов бошлиқ ўтюрак суворийларининг, яна юзлаб, минглаб фахр-ғururимиз бўлган механизатор қиз-йигитларнинг бу йилги қаҳрамонлик ишларидан шодиёна муждалар кутяпмиз.

Мен яқинда Андижонга борганимда «Савай» совхоз-техникумининг ёш директори, агроном Алижон Аҳмедов билан учрашган, хўжалик коллективи қайта қуриш даврининг муҳим вазифаларини тўғри тушуниб етиб, ишни янгича ташкил этганини газетхонларимизга ҳикоя қилиб берган эдим. Ниҳоят, пахтачиликдаги барча ишлар тўла механизациялашган бу хўжалик теримда ҳам нафақат областда, балки бутун республикада пешқадам бўлишига ишонч билдирган эдим. Наҳотки, мен адашган бўлсам? Ахир, Қўрғонтепа райони ҳам, «Савай» совхози ҳам шу кунгача йиллик планини йигирма процентга ҳам етказгани йўқ... Ҳурматли Алижон, садо беринг! Мен сизга ва «Савай» азаматларига ҳамон ишонаман. Қўрғонтепа Андижон областининг энг шимолий райони бўлгани учун пахта кеч етилганини фараз қиламан, бироқ кечикиш, судралиш бу даражада бўлмаслиги керак, гапнинг ростини айтсам, ишнинг бундай чаппасидан кетишини ҳазм қилиш қийин. Биз сиздан, ҳурматли Алижон, савайлик барча «зангори кема» чавандозларидан бугун-эрта йиғим-теримда катта бурилиш, фавқулодда жадал илгарилаш ҳақида хушхабар кутамиз.

ПАХТА ТАҚДИРИ ХАВФ ОСТИДА ҚОЛГАН, кеч кузнинг оғир шароитида жиддий қийинчиликларни метин ирода, кучли бардош билан енгиб ўтиш зарурати туғилган бир вазиятда ҳамма нарса ва биринчи навбатда, йиғим-теримнинг тақдири сўз ва иш бирлигига боғлиқ бўлиб қолди. Қаердаки, суръат тезлашмаётган, унум ошмаётган, хўжалик раҳбарлари имиллаётган, оқибатда графиклар барбод этилаётган бўлса, билингки, ўша ерда сўз бошқа-ю, иш бошқа. Бундай ҳолларда эса, сўзнинг қадри йўқолади, иш унмайди, аҳд-паймонлар ваъдабозликка айланиб қолади.

Диёримизда аҳолиси зич юзлаб, минглаб қишлоқлар, посёлкалар бор. Шулардан бири — Янгийўл район Ленин номидаги колхознинг маркази — машҳур Ниёзбоши қишлоғи. Бу колхоз территориясида 25 мингга яқин одам яшайди. Дейлик, шулардан бешдан бири, яъни беш минг киши яроқли. Хайр, ҳар бири бир кунда 60 килограммдан пахта терсин. Шунда бир кунлик хирмон 300 тоннани ташкил этади. Демак, колхоз фақат қўл терими биланоқ йиллик планини 10 — 12 кунда, боринг — узоғи билан икки ҳафтада бажариши мумкин. Хўш, амалда қандай бўляпти? Амалда Янгийўл райони йиллик планини атиги 40 процентидан ортиқроқ бажарди, Ленин номидаги колхоз ҳам шу даражада... Мен бу ерда колхоздаги терим машиналарини ҳисобга қўшганим йўқ. Модомики, хўжаликнинг машина-механизмлар парки анча бақувват, агросаноатнинг ҳар қандай вазифасини бажаришга қодир. Демак, ҳамма гап ишни ташкил эта олишга, сўз билан иш ўртасидаги тафовутни мутлақо йўқотиш заруратига бориб тақалади.

Булутли, ёмғирли кунлардан кейин ҳаво чарақлаб очилди. Эндиги қуёшли кунлар ғанимат. Ҳар соат, ҳар дақиқа баҳоси гавҳарга тенг. Сал сусткашлик, озгина бепарволик панд бериб қўйиши мумкин. Пахтазорларда мислсиз ишонч, метин қатъият, чинакам жанговорлик руҳи ҳоким бўлиши зарур.

БУ УМУМХАЛҚ КУРАШИДА БИЗ, ёзувчилар ҳам пахтакорлар хизматидамиз. Нурли умид, чексиз ҳаяжон ва албатта, қатъий ишонч билан интиламиз, ишлаймиз, ёзамиз. Жўшқин сарбаст шеърлар, янги дилбар қўшиқлар пахтакорга қанот бўлиб хизмат қилади шу кунларда.

Ишонч билан ғалабага интилайлик!

АДАБИЁТНИНГ ОВОЗИ

Исроил МИРЗАЕВ

Адабий танқид

ИНСОН ОМИЛИ, ҲАЁТ ЗИДДИЯТЛАРИ, шахс эрки ва қадри, социал адолат ҳақида ўз сўзини очиқ айтиш — ҳар бир истеъдоднинг бурчи. Бироқ яқин ўтмишда мамлакат ижтимоий-иқтисодий ҳаётида рўй берган турғунлик, социалистик қонунчиликни бузиш, қўшиб ёзишлар, порахўрлик, [illegible] кабилар иллатларни фош этишда адабиётимизда бир мунча журъатсизлик аломатлари кўзга кўринди. Кўпгина асарларда ҳаётнинг конфликтли томонлари, турмуш мураккабликларини четлаб ўтишга уринишлар, инсоний муаммолар ичига дадил кириб бормаслик, факт ва ҳодисаларни [illegible] моҳиятини очишдан чўчиш сезилди.

Бу ўринда бошқа бир ҳолни ҳам назардан қочирмаслик зарурга ўхшайди: баъзи адибларимиз ижодида номи «[illegible]», айтган сўзи ҳамма учун қонун бўлган «ижобий» образлар кўпайиб кетди. Бу ҳам етмагандек, етмишинчи йилларнинг бошларида бадиий асарларда айрим раҳбарлар шахсига сиғиниш, [illegible] асарлардаги қаҳрамонлар мисоли эртаклардагидек ҳаракат қилишар—зафарлар ортидан зафарлар қучаверар эдилар. Тўғри, бу образлар тасвирида ҳам қандайдир қарама-қаршиликлар, «ижобий» қаҳрамонлар билан тўқнашадиган салбий образлар ҳам бўлар эди. Аммо улар ҳаётийликдан, реал турмушдан анча узоқ турадилар, аксар ҳолларда ёзувчининг зўрма-зўраки ва субъектив хоҳиши билан асарга киритиларди, холос. Охир оқибатда-чи? Бу хилдаги персонажлар асардаги ижобий қаҳрамоннинг бир ҳамласи билан даф қилинарди.

Партиямизда бадиий сўз заҳматкашлари замонамизнинг долзарб масалаларини, мамлакат ва халқимиз ҳаётидаги улкан воқеа-ҳодисаларни кўтариб чиқишни такрор-такрор уқтирмоқда. Михаил Сергеевич Горбачев оммавий ахборот ва пропаганда воситалари раҳбарлари билан учрашувда алоҳида таъкидлаганидек: «Адабиёт жамиятни ўзгаришларга тайёрлади, ижтимоий виждонимизни қўзғатиб турди». Шундай юксак баҳога лойиқ истеъдодлар дадил қалам тебратдилар, бюрократизм, порахўрлик, ўзбошимчаликка қарши бонг урдилар. Ҳаёт нормаларидан чекинишлар, меҳнат кишисининг қадр-қимматига етмаслик ва бошқа иллатлар эндигина куртак отаётган йилларда ижодий жасорат билан ёзилган «Синчалак», «Тобутдан товуш» сингари асарлар фикримизнинг исботидир. Кейинроқ, нохуш тенденциялар авж олган даврларда ҳам адабиётда бу иллатларга қарши ўз муносабатини билдириб, инсон қадри, имон, покликни тарғиб этувчи инсоф ва диёнатга чақирувчи «Имон», «Парвоз», «Эрк», «Диёнат», «Нур борки, соя бор» каби насрий ва драматик асарлар, Эркин Воҳидов ва Абдулла Ориповнинг шеър ҳамда достонлари яратилди.

Сўнгги вақтларда эълон қилинаётган асарлар, улардаги ижтимоий-публицистик руҳ, ғоявий-фалсафий йўналиш [illegible] ижодкорлар олдига [illegible] вазифаларга ҳамоҳанг бўлиб тушаётир, адибларимизнинг [illegible] муаммоларини, атроф-муҳитни сақлаш [illegible] қаламга олаётганликлари кўринмоқда. [illegible] Евгений Евтушенконинг сўзларига диққат қилайлик: «Ҳақиқий шоир [illegible]». Эзгулик ва гражданлик ғазаби [illegible]. Нафосатга чорловчи эзгулик, агар у [illegible] нисбатан [illegible] билан [illegible] бўлса, ожиздир. Шу билан биргаликда, эзгулик [illegible] айланиб мумкин. У [illegible] ўзига сезилмасдан, бошқалар учун эмас, балки ўзи учун индивидуал кураш олиб бора бошлайди».

ГРАЖДАНЛИК ТУЙҒУСИ, ИНСОННИНГ ҚАЛБ ТУҒЁНИ, яхшилик ва адолатга чорлаш билан бирга, ғаламислик ва ёвузликка, манфаатпарастликка қарши кураш Бутуниттифоқ адабиётида Чингиз Айтматовнинг «Кунда», Валентин Распутиннинг «Ёнғин», Виктор Астафьевнинг «Қайғули саргузашт» Василий Беловнинг «Ҳаммаси олдинда» каби асарларидаги сингари ўзбек адибларининг асарларида ҳам намоён бўлаётир. Одил Ёқубовнинг «Оққушлар, оппоқ қушлар», Ўткир Ҳошимовнинг «Икки эшик ораси», Омон Матжоннинг «Гаплашадиган вақтлар», бир қанча шеърий ва драматик асарлар юксак ахлоқ нормалари, виждон ва жамият олдидаги бурчдорлик, оддий кишиларнинг юксак эътиқоди ҳақида ёрқин ҳикоя қилади, ўзбошимчалик, зўравонлик, шуҳратпарастлик ва бойлик тўплашга ружу қўйишни, бу йўлдаги пасткашликларни кескин фош этади.

«Оққушлар, оппоқ қушлар»да адиб ҳаёт ҳақиқатини қусур ва камчиликлари билан кўрсатишга муваффақ бўлган. «Диёнат»да инсоний ҳақ-ҳуқуқлар, адолат ва диёнат учун профессор Нормурод Шомуродов кураш олиб борган бўлса, янги романда мавжуд зўравонлик ва қадрсизланишларга қарши оддий меҳнаткаш — умрини моддий бойлик яратишга тиккан Шораҳим шоввоз ўт очади.

Шораҳим шоввоз барча адолатсизликлардан қаттиқ изтиробга тушади, ўз қадри, оиласининг шаъни учун курашга отланади. Бу образ талқинида бошқа бир жиҳатга эътиборни жалб этмоқчимиз. Шораҳим бу қисматлардан сўнг ўз шахсий ҳаётига чуқур назар ташлайди. Бундай қараса, иш деб, тирикчилик деб, ўзига, оиласига, айниқса, «энг масъуд, энг бетакрор йилларини унга бахшида қилган муштипар аёлнинг қадрига етмаганини, серташвиш умрлари турмуш заҳматлариию, тирикчилик ғам-ғуссалари тагида кўз очиб юмгунча ўтиб кетганини» кўради. Қаҳрамон ҳолатининг ижтимоий эстетик моҳияти шундан иборатки, маълум бир вазиятда Шораҳим шахси бир томонлама, асосан, меҳнат фонида тараққий этган, шахсий ҳаёти, оиласи, ўз яқинларига эътибор, оилавий бурчи иккинчи ўринга тушиб қолган. Бу хилдаги манзара, яъни шахснинг дисгармоник ҳолатларга чалиниши фақат «Оққушлар, оппоқ қушлар» романидагина кўзга ташланмай, умуман, бугунги адабиётимизда рўй бераётган ҳаётга эстетик муносабатдаги янги тенденция сифатида кўзга ташланмоқда.

Ўтган йили Омон Матжон «Гаплашадиган вақтлар» шеърий қиссасини эълон қилди. Бу қисса қаҳрамонларининг тасвирида ҳам «Оққушлар, оппоқ қушлар»даги Шораҳим ҳаётига ўхшаш эпизодлар мавжуд. Бу ўхшашлик давр тақозоси. Чунки сўнгги йилларда баъзи раҳбар шахслар изми-иродасига бўйсуниб, план, топшириқ, юқоридан кўрсатмалар деб, шахс ташаббуси бўғилди, айрим ҳолларда одамларнинг қадри, эрки, интилиш ва хоҳиши топталди, оқибатда муқаддас инсон туйғуси ерга урилди.

Қиссанинг бош қаҳрамони Анвар — изланувчан, янгича фикрлайдиган йигит. У ҳаётга бениҳоя фаол муносабатда бўлади: ўзича нималар биландир банд, нималарнидир ихтиро қилади. Қисқаси, Анвар тўла равишда ҳаёт оқимига тушиб олган, ўз фикр ва қарашларига эга ёшлардан. Аммо унинг барча хатти-ҳаракатларига, турмушда учраб турадиган бирёқламаликлар, сохталиклар тўғри келавермайди. У ҳаётда ўрнини топиш учун меҳр қўйган ишига ўзлигини тамоман бағишлайди, бошқаси ҳақида ҳатто ўйлаб ҳам кўрмайди. Эҳтимол шу туфайли ҳам Шораҳим сингари иши, машғулоти билан банд бўлиб, яқинларини, хусусан, умр йўлдоши Раънони унутаёзади.

„ОҚҚУШЛАР, ОППОҚ ҚУШЛАР» РОМАНИДА меҳр-эътибордан четда қолган Ойсулув ёстиқдоши Шораҳим шоввозга ҳеч эътироз билдирмайди ёки бирон марта турмушидан афсусланмайди. «Гаплашадиган вақтлар»да эса худди шу ҳолатга тушган Раъно Анварга қарши қаттиқ исён кўтаради:

> ...Аввал-охир шу:
> Эрталаб тур, ишга жўна,
> қоронғуда қайт.
> Саҳаргача уй ишин қил,
> эртан тонгдан
> Яна ишга, ишга, ишга,
> ўлгунча ишга...
> Бу иш-иш деб, болалар
> деб, энди шу кўйин
> Тамом ўлиб кетадиган
> ўхшайман! Бўлди!
> Ўттизимдан ошиб нима
> кўрдим дунёда!..

Юқоридаги қиёслашдан кейин хаёлдан шундай фикрлар ўтади: гап «Оққушлар, оппоқ қушлар»даги Ойсулувнинг юввошлиги, тақдирга тан бериши, «Гаплашадиган вақтлар»даги Раънонинг исёнкорлигида эмас, масала ҳали айтиб ўтганимиздек, шахс тараққиётидаги дисгармонизмда, яъни ҳаётда учраб турадиган, қўйиб берса, унга зарар етказадиган ғайринормал ҳодисаларнинг келиб чиқаётганида. Одил Ёқубов романида бу номутаносиблик кўпроқ Шораҳимнинг ўз даврига монанд иш билан бандлигию шахсий ҳаёти, оиласига бепарволиги билан боғлиқ бўлса, Омон Матжон қиссасида муҳит ва айрим шахслар яратган зиддиятлар, тенгсизликлар, зўравонликларга боғлиқ ҳодиса.

Ўткир Ҳошимовнинг «Икки эшик ораси» романида шундай воқеанинг тасвири бор: Улуғ Ватан урушининг оғир йиллари. Колхозда ёш-яланг ва қари-қартанглар ҳосили йиғиштириб олинган майдонда бошоқ теришмоқда. Бир маҳал Умар закунчи от суриб келади ва бошоқчиларни уриб-сўкиб ҳайдай бошлайди. Бошоқчилардан бири отнинг жиловига ёпишганда, Умар закунчи уни роса савалайди, ўспирин баданидан қон сирқиб оқса ҳам отнинг жиловини бўшатмайди. Бундай қараганда, Умар закунчи ҳақ кўринади: ер — колхозники, демак, бошоқ ҳам колхозга қарашли-да. Одамларнинг эса уни териб олишга ҳақлари йўқ. Бироқ бу ерда бошқа бир ҳолатни ҳисобга олиш зарур. Майдонлардан ғалла йиғиб олинган, у ер-бу ерда тўкилиб-сочилиб қолган бошоқларни колхоз териб олмайди. Уни одамлар саранжомлашса нима қилибди? Даҳшатли урушнинг оғир йилларини, озиқ-овқат танқислигини ҳисобга олганда, бу саволга ижобий жавоб талаб қилинади. Умар закунчининг бу оддий ҳақиқат билан заррача иши йўқ, у қонун ва топшириқларни ҳаётга татбиқ этишда ўз манфаати, шуҳратини ўйлайди, холос. Кўриниб турибдики, бу ўринда адиб инсон омилининг бузилишга, одамлар қадр-қимматининг таҳқирланганлигига ишора қилаётир. Умар закунчи кабилар ҳамиша арзимаган «айб»ларни рўкач қилиб, кўпчиликнинг қадрини ерга урганлар.

Бундай эпизод «Оққушлар, оппоқ қушлар»да ҳам бор. Бу ерда ҳам бошоқ детали муҳим бадиий-ғоявий зарур вазифани бажаради. Пўлат папка ҳамқишлоқларининг бошоқ теришларига монелик қилиб, мураккаб иқтисодий шароитда уларни ризқ-рўздан бенасиб қилади, ўспирин Шораҳимни қонига ботириб қамчилайди — одам қадрини ерга уради.

Сўз одамнинг қадрсизланиши ҳақида борар экан, яна Омон Матжоннинг «Гаплашадиган вақтлар» қиссасидаги баъзи эпизодларга назар ташлайлик. Асарда Қўзи наган образи билан боғлиқ бир неча эпизод тасвири берилади. Қиссада ифодаланишича, халқнинг маданий мулкига — меросга Қўзи наган масаланинг тагига чуқур етмасдан, қарши курашади, «юқоридан айтилган» деб, одамларга дўқ уради, тўғрими-нотўғрими, ўзича буйруқлар жорий қилади, ақл бовар этмайдиган «тадбир»ларни бошлаб юборади. Унинг учун «юқори»нинг ўзи ким, нима деган — бу аҳамиятсиз. Афсуски, бу хилдаги «раҳбар»лар яқин ўтмишда кўп тақдирларни ҳал қилдилар, юқори ташкилотлар номидан иш кўриб одамларни қадрсизлантирдилар, социалистик жамият қуриш ишига тўсиқ бўлдилар, ижтимоий ҳаётимиз тараққиётига озмунча зарар етказмадилар.

Асарда халқнинг минг-минг йиллик тарихи — китобларни ёқиш манзараси китобхонни изтиробга солади. Қўзи наган китобларни эскилик сарқити сифатида «улуғ инсон» номидан буйруқ чиқариб, мактаб олдидаги майдонга йиғдиради ва ўт қўяди, ҳатто уларнинг ёнаётганига ишонмагандек, таёқ билан оловни титкилаб ҳам туради.

«Юқори» номидан иш кўриш, ўз айби, манфаатини, хатоларини «партия кўрсатмаси» деб ниқоблаш Шукур Холмирзаевнинг «Тоғларга қор тушди» эссесида ҳам яхши акс эттирилганки, Қаландаров, Сухсуров, Қўзи наганлар қолдирган «мерос — касаллик етмишинчи йилларда ҳам, саксонинчи йилларнинг бошларида ҳам янги-янги қирралари билан намоён бўлганлигини кўрамиз. Ўша даврлар «кашф» этган раҳбарлардан бири — Ғани Алиев ўз хўжалигини тамоман ўтиртириб қўяди, давлат мулкини талон-торож қилади. У ва унинг маслакдошлари ўз қилмишларини бекитиш, хаспўшлаш учун қўшни бадавлат, рентабелли совхозни қўшиб олади. Бунда унга «орқа тоғлари» — баъзи область ва район раҳбарлари кўмаклашадилар. Одамлар бу нотўғри ишга қарши чиққанларида, уларни «халқни партия қарорига қарши қўйишда» айблашади.

ДАРҲАҚИҚАТ, АДАБИЁТ ИНСОН ҲУҚУҚИ, қадр-қимматини ерга уриш, зўравонлик, ўзбошимчаликдек салбий ҳодисаларни йўқотишда бонг ураётир, жамиятни баъзан кўзга яққол ташланмайдиган касалликлар, чекиниш, юзакичилик ва носамимийликдан сақлаб қолишда катта хизмат қилаётир. Партиямиз совет халқи олдига қайта қуриш, ижтимоий ҳаётга муносабатда жиддий бурилиш ясаш масалаларини қатъий қўяётган, мамлакат социал-иқтисодий ва маданий-маънавий ҳаётидаги баъзи издан чиқишлар, социалистик қонунбузарлик, турғунлик ва турмуш нормаларидан чекинишларга қарши қизғин курашаётган ҳозирги даврда адабиётнинг огоҳликка чақирувчи овози янада баландроқ янграши керак.

Самарқанд

Муротбой НИЗОНОВ

ҚАЧОНГАЧА ЁШ БЎЛАМИЗ?

БУГУНГИ ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЕТИДА ЁШЛАР МАСАЛАСИ

Яқинда анча вақтдан бери кўрмаган бир танишимни учратиб қолдим. У ярим ҳазил, ярим чин қилиб:

— Хўш, сен ёзувчимисан ёки ёш ёзувчимисан? — деб сўраб қолди.

— Албатта, ёш ёзувчиманда, — дедим мен.

Танишим маккорона кулиб, деди:

— Ёшинг қирққа яқинлашиб қолди, сен қачонгача ёш ёзувчи бўлиб юрасан?!

Бу гап шунчаки ҳазил учун айтилгандир балки, бироқ кўнглимга оғир ботди. Сабаби, бу гапнинг тагида аччиқ ҳақиқат бор эди.

Дарҳақиқат, биз қачонгача ёш бўламиз? Барчага маълумки, Пушкин қисқа умри мобайнида ўн жилдлик адабий мерос қолдирди, ўзига ҳайкал тиклади, Лермонтов йигирма етти йил умр кўриб, ўзининг олмос истеъдоди билан халқига танилди. Михаил Шолохов йигирма уч ёшида «Тинч Дон» романининг биринчи китобини ёзди. Бундай мисолларни яна келтираверишмумкин.

Юқоридаги каби мисолни ўзимизнинг миллий адабиётимиздан излайдиган бўлсак, талантли ёзувчи Тўлапберган Қайипбергановнинг, шоир Иброҳим Юсупов ўттиз ёшдаёқ «Қорақалпоқ адабиёти» дарсликларига киритилиб, улар ижоди мактабларда ўрганила бошланганига гувоҳ бўламиз. Улар ўша вақтдаёқ ўз истеъдодларини намоён этган эдилар. Айрим ёзувчиларимиз бу фактларни ўша давр қорақалпоқ совет адабиётининг энди шаклланиб келаётгани, ёшлиги туфайли деб тушунтирмоқчи бўладилар. Балки шундайдир ҳам. Бироқ бу адибларнинг дастлабки асарлари (И. Юсуповнинг «Йўлдош муаллим» поэмаси, Т. Қайипбергановнинг «Секретарь» повести) ҳозиргача ўз қимматини йўқотган эмас. Бу икки мисолни таъкидлаётганимизнинг боиси шуки, бугунги ёшларимиз шундай асарлар билан халқимизни қувонтиришаётгани йўқ. Албатта, ёшлар қўл қовуштириб ўтиришган эмас, ёзишаяпти. Лекин жамоатчиликда қизғин баҳс-мунозаралар уйғотадиган, кўпчиликнинг диққат-эътиборини тортадиган асарлар ярата олмаётганимизни яширишнинг нима ҳожати бор.

Назаримда, бунинг сабабларидан бири шуки, биз ўзимизни «ҳали ёшмиз», деб алдаб-алданиб келаётганимизда. Гўё энг яхши асарлар олдинда, вақти келиб ёзадигандекмиз. Албатта, ижодкорнинг ажойиб асари олдинда, аслида ҳам ёзувчи шундай эзгу ният, умид билан яшайди. Бироқ вақт бизни кутиб турмайди. «Ёзамиз» деб юрганларнинг ёшлари олди қирқ, охири ўттиздан ошиб бораяпти. Демак, шошилиш керак. Бу гапдан, албатта, пала-партиш ёзиб ташлайвериш керак, деган маъно чиқмайди. Биз адабиётда тезроқ ўз ўрнимизни топишга, ўз сўзимизнинг салмоғига эга бўлишга эришмоғимиз керак. Гоҳида айрим ёши каттароқ ёзувчилар бизни қайтадан бешикка бойлаб ташлайдилар. Яқинда оқсоқол шоирларимиздан бири Нукус телевидениесида чиқиб: «Сатира жанрида Сайловбой Жумағулов, Муротбой Низоновга ўхшаган полопонларимиз ҳам ҳаракат қилиб ётишибди», деди. Тўғри, биз сатира жанрида қойил қилиб қўйганимиз йўқ, бироқ қачонгача «полопон» аталиб юрарканмиз? Устоз шоиримиз шу бир оғиз гапи билан кўнглимизга қаттиқ текканини англамади, чамаси. Бундан оқсоқол ёзувчилар ёшларнинг кўкрагидан итараркан, деб тушуниш ярамайди.

Асарларимизда мураккаб муаммоларни дадил кўтариб чиқиш, жасорат билан фикр айтилмаётгани сир эмас. Бир томондан, бунинг объектив сабаблари ҳам бор. Ўз вақтида истеъдодли адиб Т. Қайипбергановнинг ҳозирги пайтда ошкора айтилаётган халқ хўжалигидаги кўзбўямачилик иллатларини фош этган «Кўз қорачиғи» романига, ўқув юртларидаги порахўрлик ҳақида ҳикоя қилувчи К. Мамбетовнинг «Имтиҳон» повестига қанчалар туҳмат тошлари отилмади дейсиз. Халқимизда «Туяни шамол учирса, эчкини осмонда кўр», деган нақл бор. Шу боис, юқоридаги каби ҳодисаларни кўриб туриб, қандай қилиб дадил фикр айтиш мумкин!

Албатта, ҳозирги кунда ҳақ гапни тортинмасдан айтиш имкониятига эга бўлаяпмиз. Бироқ, ҳануз психологиямизда чуқур ўрнашиб қолган муросасозлик иллатидан бир йўла қутулиб кетганимиз йўқ.

Бугунги ёзувчи, шубҳасиз, кечаги мактаб ўқувчисидир. Етмишинчи йиллар ўрта мактабларда «юз фоизли улгуриш» кетидан қувиб, амалда ўқувчиларни хўжалик ишлари билан банд этиб қўйилгани факт. Бунинг салбий таъсирини қорақалпоқ ёшларининг асарларида ҳам кўрса бўлади. Асарларимизда аксарият ҳолларда «газета тили» устунлик қилади. Бунинг асосий сабаби адабий меросдан керагича баҳраманд бўлмаганлик, халқ оғзаки ижодини етарли даражада мутолаа қилмаганликда, деб ўйлайман. Биз жаҳон прогрессив адабиёти, Иттифоқимиз халқлари адабиётларининг энг яхши намуналарини ижодий ўзлаштирмай, бой фольклоримиздан баҳраманд бўлмай туриб, ижодий ютуқларга эриша олмаслигимиз тайин.

Энди энг муҳим гаплардан — ёшларга ғамхўрлик масаласи ҳақида. Адабиётлар тарихидан бизга маълумки, Некрасов ҳам, Абдулла Тўқай ҳам жуда оғир шароитларда ижод қилишган, XIX асрда яшаб ўтган қорақалпоқ шоири Умар Сугиримбет ўғли муҳтожликда, кишилар эшигида хизмат қилиб кун кечирган... Энди замон фаровон, имкониятлар бор. Шундай бир шароитда кўпроқ ғамхўрлик қилишларини истайсан киши. Масалан, адабиётга кириб келган ёшларнинг кўпчилиги уй-жой масаласида қийналишаётир. Ҳукуматимиз қабул қилган қарорларда ижодкор ёшларни уй-жой билан таъминлаш ҳақида кўрсатмалар бор. Яқинда мен шаҳар ижроия комитети квартира билан таъминлаш бўлимига бориб, масъул ўртоқлардан шу масала ҳақида сўраганимда, улар елка қисишиб, уй бериладиган рўйхатга ёш ижодкорлар қайд этилмаганини айтишди.

Бу — масаланинг социал томони. Ёзилган асарларни эълон этиш, нашр қилиш борасида ҳам анча-мунча қийинчиликлар мавжуд. «Амударё» бадиий асарларни босиш мумкин бўлган биргина журнал. Журналда чиқиш учун Автоном республикадаги етмишга яқин адиб, бунинг устига ёшлар йиллаб навбат кутадилар. Бундай шароитда журнал коллективидан хафа бўлиш ўринсиз, албатта. Чунки бир йил мобайнида журнал барча қўлёзмаларни эълон этолмагани устига, жаҳон адабиёти дурдоналаридан, қардош халқлар адабиётларидан намуналар, шунингдек, очерк ва публицистик мақолаларни ёритиб туриши керак. Демак, қўлёзмалар ўз-ўзидан орқага сурилиб бораверади.

«Қорақалпоғистон» нашриёти ҳар йили «Ёшлар орбитаси» номли коллектив тўплам чиқариб, яхши иш қилаётир. Бироқ, бу бизнинг бугунги талабимизга тўлиқ жавоб бермайди. Сабаби, бу тўпламда фақат ҳали китоби чиқмаган ёшларнинг асарлари босилади. Бир-икки китоби чоп этилган ёшлар асарларини қаерда чиқаришлари керак? Бизнингча, «Қорақалпоғистон» нашриёти «Ёшлар орбитаси» ёнига яна бир коллектив тўплам қўшиб нашр этса ёмон бўлмас эди. Шу билан бирга нашриёт «Жаслиқ» алманахини чиқара бошласа, анча вақтдан бери гапирилиб келинаётган Қорақалпоғистон хотин-қизлари журналини йўлга қўйса адабиётга, жумладан, ёшлар ижодига катта фойдаси теккан бўларди.

Ёшлар ижодининг таҳлилига, танқиднинг уларга муносабатига келганда шуни айтиш мумкинки, профессор С. Аҳметовнинг баъзи бир обзор мақолаларини, К. Султонов, Т. Мамбетниёзов, Б. Қалимбетовнинг айрим кичик тўпламларга ёзган тақризларини ҳисобга олмаганда, ёшлар ижодига бағишланган эътиборга тушадиган мақолалар йўқ ҳисоби. Таниқли мунаққидларимиз асосан оқсоқол адиблар ижодлари атрофида фикр юритадилар, холос.

Бундан икки йил муқаддам ёзувчи Урозбой Абдураҳмоновнинг «Бўсаға» романи ва шоир Кенгесбой Райимовнинг «Ҳамлет» сарлавҳали шеъри ҳақида турли юқори ташкилотларга юмалоқ хатлар тушди. Агар танқидчиларимиз ўз вақтида бу асарларни холис таҳлил қилиб беришганида, муаллифлар ҳам, асарлар ҳам фойда кўрган бўлар эди. Афсуски, ёш танқидчиларимиздан Ж. Хўшниёзов, Ж. Есенов, К. Жеримбетов, К. Алламберганов ҳам фаоллик кўрсатмаяптилар.

Сўнгги пайтларда бадиий адабиёт пропагандаси бюросининг ишларидан ҳам кўнглимиз тўлмаётир. Жамоатчилик билан бўладиган учрашувларда ёшлар жуда кам қатнашмоқдалар. Мисол учун, яқинда Нукусдаги «Женгиш» паркида поэзия кечаси бўлиб ўтди. Беш кун олдин афиша чиқарилди. Афишада таниқли шоирларнинг номлари билан бирга «И. Айимбетов, Ш. Аяпов, Б. Кенжамуротов, П. Мирзабоева, Г. Нурлепесова ва бошқалар» номлари ҳам қайд этилган. Бироқ номлари анча танилиб қолган Абулқосим Ўтапберганов, Сайловбой Жумағулов, Халил Давлатназаров, Соғинбой Иброҳимовларнинг исм-шарифларини учратмадик. Балки бу истеъдод эгалари «ва бошқалар»дир. Нима бўлганда ҳам ёшларга руҳий мадад зарур.

Талантли ёшларни СССР Ёзувчилар союзи аъзолигига қабул қилиш ҳам бир оз чўзилиб кетмоқда. Биз ёшларнинг олдимиз қирқ, кейинимиз ўттиз ёшлардан ошиб бораяпмиз. «Биз қачонгача ёш бўламиз?» деган саволни кўпроқ шу масаланинг ижобий ҳал бўлиши ечса керак. Сабаби—Союз аъзолари ёзувчи, аъзо бўлмаганларни ёш ёзувчи, деб аташ одат тусига кирган. Балки, шундай бўлганиям дурустдир. Албатта, бизнинг ижодимиз савиясини аъзолик билети белгиламайди-ку.

Мен ушбу мақоламда қорақалпоқ ёш ижодкорлари эришаётган ютуқлар ҳақида гапирмадим. Бу ютуқлардан китобхонларимиз яхши хабардор. Эндиги вазифа — биз, ёшлар ўз-ўзимизга ғоятда талабчан бўлмоғимиз зарур. Бизни қорақалпоқ адабиётининг эртанги масъулиятли вазифалари кутмоқда.

Нукус

«ВАТАНГА ҚУЛЧИЛИК—ШОҲОНА МАНСАБ...»

Мақсуд Шайхзода Улуғ Ватан уруши йилларида босқинчилик урушини қораловчи шеърлари билан бир қаторда замонавийлик, чуқур ватанпарварлик туйғуларини ўзида жам этган «Жалолиддин Мангуберди» трагедиясини яратди. Афсуски, бу трагедия эндигина тўла ва мукаммал нашр этилди («Ёшлик» журнали, 6—7-сонлар). Бу — ошкоралик мевасидир.

Драматург асарда Ўрта Осиё халқлари ҳаётига Чингизхон қўшинлари чанг солган, осойишта юрт устига бостириб келган таҳликали даврни акс эттиришни мақсад қилиб қўйган. Ўша давр салтанат ҳукмдори Хоразмшоҳнинг давлатни бошқаришдаги парокандалиги душманга зарба бериш ўрнига мавжуд кучларни барбод этишга олиб келди. Бунинг устига у жасур ва довюрак фарзанди Жалолиддинни валиаҳдликдан ҳамда қўмондонликдан маҳрум қилди. Шундай бўлса-да, Жалолиддин эл-юрт, халқ олдидаги фарзандлик бурчини ҳис этиб, ватанпарвар кучлардан ўзига қўшин тўплаб, душманга қарши курашга мардона отланди.

М. Шайхзода ҳаёт ҳақиқатига таяниб, трагедия сюжетини икки қутб вакилларининг тўқнашувларидан туғиладиган конфликт асосида юзага чиқаради. Бу образлар давр руҳини, шоҳнинг уқувсизлиги ва сарой аъёнларининг сотқинлигини, эл-юрт ғазабини, Чингизхоннинг ёвузликларини талқин этишга хизмат қилади. Марказий персонажлар — Жалолиддин, Хоразмшоҳ, Султонбегим, Темур Малик, Муҳаммад Насавий, Элборс, Яроқбек, Чингизхон, Нуён каби манфаати турлича образлар трагедия моҳиятини таъсирчан ифодалашга хизмат эттирилади — уларнинг ҳар бири ўз индивидуаллигига эга.

Валиаҳдликдан ажраган Жалолиддин ҳарбий кучдан тўла фойдаланиш имкониятидан маҳрум бўлади. Иккинчи томондан, қўрқоқ ота, айғоқчи куёв Бадриддин бўҳтонлари унда дард, ғам, алам, кулфат, азоб-уқубат, изтироб орттирди. Бу билан улар Чингизхон ғалабасига ўз ҳиссаларини қўшадилар. Бу тугуннинг ечилиши бош қаҳрамоннинг фожиавий қисмати, дарбадар кезиши билан тугайди. Жалолиддин қисмати тизмасидаги бу фожиа эл, халқ, юрт манфаати билан узвий боғланиб, ижтимоий мазмунли трагедияни юзага чиқарувчи негизга айланади.

Асарда бош қаҳрамон образигина эмас, балки бошқа персонажлар ҳам чигал, мураккаб, зиддиятли фожиавий қисматлари билан трагик характерлар даражасига кўтарилган. Жалолиддин ва Султонбегимнинг онаси мардона ҳамда ватанпарвар аёл. Шу сабабли фарзандлари Жалолиддин ва Султонбегимнинг жанг майдонида танг аҳволда қолганлигидан ваҳимага тушмайди. Аксинча, она ўз фарзандларининг мард, жасур ва довюраклигидан, эл-юрт, Ватан учун курашаётганлигидан ғурурланади:

> Икки лочин етказиб
> бўлдим номдор.
> Битта қизу бир ўғил —
> иккови сардор.
> Битта сийна шунчалик
> парвариш қилур.

Темур Малик образи ҳам трагик коллизия моҳиятини таъминлайди. Темур Маликнинг ўғли Донишманд ёвуз Чингизхонга юзма-юз тўқнаш келишида унинг қалб изтироблари, жасур ва довюраклиги, шахсий манфаатдан, яъни фарзандга меҳрдан умум манфаатини — бурчни устун қўйиш хислатлари ўқувчида миннатдорлик, ҳамдардлик туйғуларини уйғотади. Чингизхон Темур Маликка «беш қалъада нуёнлик» қилишни ваъда этганда у: «Юртимга навкарлик улуғворликдир, Қалъадаги эрк туғи чин туғдорликдур. Ватанга қулчилик — шоҳона мансаб, Ғазотдан қайтмасман, билгил, бадмазҳаб!», дея ғазаб билан жавоб қайтаради. Ўғлининг кўзларини бирин-кетин ўйиб олаётганларида Темур Малик:

> Отанг сотқин эмас, гувоҳ
> бўл ўзинг!..
> ...Буюраман эрдай ва
> шердай ўлгин,
> Хоҳишим бирла сен
> туғилган эдинг,
> Жим туриб ўлишинг энди
> хоҳишим! —

дейди. Асарда гражданлик пафоси шу даражада зўрки, китобхон тенгсиз инсоний ирода ва жасорат қаршисида лол қолади. Отанинг сўзлари шу мардликни чўққига олиб чиқувчи, асрлар қаърига, авлодлар қалбига кириб борувчи ёлқинли даъватга айланади.

Драматург хотин-қизлар образларига ҳам ўз диққатини қаратган. Айниқса, ҳаракатга кескинлик бериб турган Султонбегим образи қаҳрамонликларга бой, трагик характерга монанд. Султонбегим халқпарвар, ўз бурчини ҳис этган шахс тимсолида намоён бўлади. Султонбегим қалбидаги турли туйғулар маҳорат билан ифодаланган бўлиб, у ақл-фаросат ва тадбиркорлик билан, иш тутадиган, эл-юрт ташвишида тиниб-тинчимайдиган, ўз даврининг жасур граждани қиёфасида индивидуаллаштирилади. У халқ олдида гражданлик бурчини — муҳаббатини умум манфаатига бўйсундиради. Шунинг учун ҳам Султонбегим жанг майдонига отланади. Хоин эри Бадриддинни жанг майдонида асирга туширади. Эрининг илтижолари, фиғонлари ҳам уни ғазабидан тушира олмайди. Эл-юрт учун хизмат қилган Насавийнинг ўлиги Ватан тупроғида кўмилишини бахт деб билади. Султонбегим Ватан олдидаги бурчига содиқ қолади ва шу йўлда ўзини қурбон қилади. Қисқаси, бу асарнинг тўла нашр этилиши катта воқеадир. Биз бу фактда партиямиз оғишмай амалга ошираётган қайта қуриш ва ошкоралик самараларидан бирини кўриб қувонамиз.

Рўзиқул МУСТАФОҚУЛОВ

Термиз

ЭКСПОНАТЛАР СЎЗЛАЙДИ

Тошкентдаги Ойбек уй-музейида украин ва ўзбек маданий алоқалари ҳақида ҳикоя қилувчи кўпгина нодир экспонатлар мавжуд. Ойбек украин адабиёти билан 20-йилларда Тарас Шевченко ижоди орқали танишади.

Музей экспозициясида намойиш қилинаётган китоблар, фотосуратлар, хатлар ва совғалар Украина адабиётининг йирик вакиллари Иван Ле, Микола Бажан, Павло Тичина, М. Терешенко, Максим Рильскийларнинг Ойбек билан дўстона ижодий алоқалари ҳақида сўзлайди. Таниқли композитор Олесь Чишконинг Ойбек билан ҳамкорлиги натижасида яратилган «Маҳмуд Торобий» операси ҳақида ҳам қизиқарли экспонатлар бор.

Оловли уруш йилларига бағишланган бўлимда Фронтда ўзбек тилида чиққан газета қўйилган. Бу газетада Ойбекнинг Харьков шаҳрини немис фашистларидан озод қилинишига бағишланган шеъри босилган.

Украиналик китобхонлар Ойбек ижодини яқиндан биладилар. Унинг бир қанча шаърлари, «Навоий» ва «Олтин водийдан шабадалар» романлари, «Болалик» повести украин тилига таржима қилинган.

У. ЕРМУҲАМЕДОВ

КИТОБ ГРАФИКАСИ

Рассом Ж. УМАРБЕКОВ. Ҳамзанинг «Гилос» китобига ишланган сурат.

Рассом Р. ЗУФАРОВ. Сайёрнинг «Қандай соз» асарига ишланган сурат.

ҚОРАҚАЛПОҚ ШОИРЛАРИ ИЖОДИДАН

Ибройим ЮСУПОВ

ҒОЗЛАРНИНГ ҚАНОТИДА

Қийқириб қушлар тағин
Саф тортиб бораётирми?
Кетгандай ёшлик чоғим
Ғозларнинг қанотида.
Иккимиз кўп кезганмиз
Сувларнинг ёқасида.
Кўп роҳатлар сезганмиз
Тоғларнинг соясида —
Учратдим ўғлимизни
Қиз билан бир кун шунда.
Кўзлари эмас менда,
Ғозларнинг қанотида.
Кўкламда келишар, бас,
Қушлар — кўкка
интилган.
Ёшлик, йўқ, ортга
қайтмас,
У шундай яратилган.
Суюклим, умр ўтиб,
Нолима ҳаётингдан.
Ғам, қайғу кетсин учиб
Ғозларнинг қанотида.

ФАЗИЛАТ

Дўстлар келди кулиб мен қувонганда,
Шаънимга қувноқ соз чалди-да кетди.
Қувончимни берсам олмади шунда,
Ҳаммаси ўзимга қолди-да кетди.
Елкамдан босганда қайғунинг тоғи
Дўстман деган елиб ёнимга етди.
Заррача қолмади андуҳнинг доғи,
Қайғумни бўлишиб олди-да кетди.

Қамбар ЎТАЕВ таржималари

Жиянбой ИЗБОСҚАНОВ

МЕН КУТГАН КУН...

Мен кутган кун,
Тушларимга энарсан,
Товланишинг қандай бўлар? Билмадим.
Балким сен оққушга дўниб келарсан —
Умид билан ўтаётир кунларим...
Мен кутган кун,
Уйимдасан ҳар дамда.
Армонимни асрагувчи ўзинг бўл!
Ҳаётимдан улкан умид бор менда,
Кўнгил қурсин, кечар туйғу-ҳисим мўл.
Мен кутган кун,
Ёниб турсанг гуллардай —
Бир юлдузи бўлади-ку ҳар кимнинг.
Ёшлигимни олиб кетган йилларда
Ошиқ бўлиб, ёлғиз сенга талпиндим.
Мен кутган кун,
Умидимни оқла сен!
Юз тўлғониб ўтинаман минг бора.
Берган аҳдинг доғ туширмай сақла сен!
Куч берсин қалбимга бу ҳол тобора
Мен кутган кун,
Тушларимга энарсан,
Товланишинг қандай бўлар? Билмадим.
Балким сен оққушга дўниб келарсан —
Умид билан ўтаётир кунларим...

МАЖНУНТОЛ

— Борми умр бўйи битмас армонинг?
Маъюс ошиқлардай, зарра гуноҳсиз,
Чиройи товланган мажнунтолларим,
Нега қаддингизни эгиб турасиз?
Не сабаб, қолгансиз бунча мунғайиб,
Кўнгилда эримас метин муз бордай.
Оқар сув бўйида кокилин ёйиб,
Сочин ювмоқ бўлган гўзал қизлардай.
Баҳордаги сирли қоматинг-бор-а!
(Туйғулар титроғи бунда тинмасми?)
Гирдобли сувларга кун-туни қараш,
Толларим, сизларни толиқтирмасми?..
— Шоир, зеҳн солиб қарасанг агар,
Ўхшаб кетар экан бизнинг ҳолимиз.
Она ер дардини ҳикоя қилар,
Бизнинг қоматимиз, сизнинг жонингиз.
Тилагим: бизлардан армон безмасин,
Соғинч туйғусини яшириб нетамиз!
Унсиз ишқимизни сезсин, сезмасин —
Туғилган тупроқни суйиб ўтамиз!

Баҳром ҒОЙИБ таржималари

Тўлибой ҚОБУЛОВ

АМУ БИЛАН СУҲБАТ

— Кеча фахрим эдинг, бугун ҳасратим,
Қайга кетди бешик-бешик тўлқининг?!
Кимлар сенинг баланд бўйинг пасратди,
Кимлар сувинг сочиб, кимлар юлқиди?!

— Дали дарё дер эдилар отимни,
Пойингизда оқдим дали бўлсам ҳам.
Аямадим куч-қувватим, потимни*
Сизга нишон тақдим, дали бўлсам ҳам.

Кечамни-ку кечагилар билади.
Қирғоғимда гувилларди тўқайзор.
Қушчаларнинг сайроқлари келарди,
Мени кўрган кўзга тўларди баҳор.

Мавжларимнинг ўркачида ўтириб,
Сузар эди ғозлар, кумуш оққушлар,
Оқинлар-ку овозини тўлдириб,
Айтар эди шарафимга олқишлар.

Тўлқинларим элчи бўлиб тунлари
Севишганлар мактубини таширди.
Айтаверсам менда ўша кунлари
Қанча қувонч, бахту нажот яшарди.

Бугун кимман? Овози йўқ бахшими?
Бугун кимман? Қаноти йўқ бўронми?
Ким қайтарар соҳилимга нақшимни,
Ким қайтарар қучоғимга суронни?!

Эл тарихин энг тўрида сийландим,
Саваш бўлса ютиб қанча ғанимни,
Кўр-эй, мана, бугун нега айландим,
Ўзи кимлар ейди менинг ғамимни?!

Оққан дарё, дарё эрур аслида,
Тошган дарё, дарё бўлар, чироғим.
Эҳ-ҳе, мен-ку, ҳатто, кўклам фаслида
Ўполмайман бир пайтларги қирғоғим.

Ўз вақтида аҳволимга қайрилмай,
Болам, элинг бахтин ярмин йўқотди.
Энди қолган ярмидан ҳам айрилмай
Бор, жар солгин, одамларнинг уйғотгил!

Қутлибека РАҲИМБОЕВА таржимаси

*Пот — шиддат.

Бахтиёр КЕНЖАМУРОТОВ

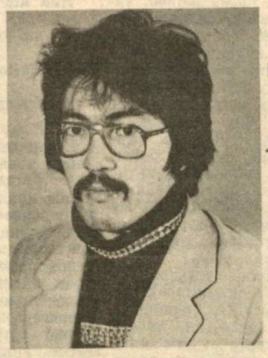

ҲАЙВОНОТ БОҒИДА

Темир қафас ичинда — айиқ,
Темир қафас ичинда —қашқир.
Маймун — азал қўллари очиқ,
Кийикларнинг кўзида ёшдир...

Тор қафасда инграниди шер,
Тор қафасда дардли арслон.
Учиш бахти талоқ бургутлар
Темир тўрда — мунгли, хафақон.

Ётса — темир, суянса — темир...
Мушт кўрсатар «ботир маймунлар...»
Темир билан қуршалган умр,
Тўрт бурчакли темирдай йиллар...

ВАҚТ

Ўт билан сувларнинг орасидан
Бол билан увларнинг* орасидан
Қанотлари ловуллаб ёниб келган қуш,
Асрларнинг тош қуббасидан то
Бронза ва темир гумбазларига
Қанотлари ловуллаб, қуйиб келган қуш,
Отишмоқ, чопишмоқ — уруш ўтидан
Қанотлари муз бўлиб тўниб келган
қуш...
Кечагинг — ўтмишинг...
Бугунинг — нейтрон...
Келажагинг...

Ғ. БАҲРОМОВ таржималари

*Ув — заҳар.

Фотима МИРЗАБОЕВА

ҚАРЗ

Қарз олган эдим таниш қизлардан
Муддатидан ўтмай қайтардим бугун.
Ватан олдидаги улкан қарздан
Қутулмоққа етмас умрлар лекин.

Чексиз саҳролару кенгликларидан
Боболарнинг руҳи жонланар кўп пайт:
«Танимизни тупроқ кўмгани билан
Гул бўлиб кўкардик — юртга муҳаббат!

Узоқ манзил босдик, қисқа умрнинг
Англайлик деб, сирли паст-баланд изин.
Ерга ҳасса билан ёзиб дардларни
Қутулолмай кетдик қарздан, қизим...»

Бурун шундай кечди халқим жаҳони,
Энди омонлик, деб чиқмоқда имзо.
Бироқ биз туғилган ўша маконнинг
Қарзидан қутулмоқ мумкинмас асло!

●

Мен дунёга келдим сенинг ишқингда,
Минг бора ўртаниб кул бўлмоқ учун.
Ҳам сен учун ўша кул оғушидан
Минг бора қайтадан тирилмоқ учун.

Дунё — барча зотнинг азалий кули,
Уни мангу ёқар ошиқлар ишқи.
Сени кул қилгали дунёга келдим
Ҳам қайта тирилтиб олмоғим учун...

ОТАЁР таржималари

Йўлдош ЭШБЕК

ШУНДАЙ БИР АЙЁМДА

Булутлар оқ бўлди,
кўк бўлди осмон.
Жилғалар мўл кулди —
гуллагансимон.
Каптарлар учдилар,
турналар қайтди.
Қалдирғочлар пар-пар
қўшиқлар айтди.
Кулди қизғалдоқлар,
ёнди пориллаб.
Оқди қизалоқлар,
селдай шариллаб.
Шарқироқ сойларда
қиқирлайди Кун,
кўп узоқ жойларга
кетиб қолди тун.
Жилғалар кўп кулди—
титрагансимон,
булутлар оқ эди,
кўк эди осмон.
Шундай шан кунларда,
гулшан кунларда,
ғофил қолганимдан
жонимга туйдим.
Шу ёруғ лаҳзада
қолдим ларзада,
сени ҳозиргина
йўқотиб қўйдим.
Булутлар қизилдир,
осмонлар қизил,
сукутлар қизилдир,
ёбонлар қизил.
Шундай ёниқ дамда,
шундай оламда,
томоққа тиқилган
нафасни туйдим.
Шу осмон остида,
шу ер устида,
қаноти қирқилган
ишқимни суйдим.

БАХТЛИ УЙ

Хуфтон уйлар билан тўлганда бағрим.
Сен қайтмаган кунлар бир оқшом пайти,
Қанотлари синиқ, оғир каптарим...
...Одатига кўра подалар қайтди.
Шафақ тарафларга боқиб ўксиндим,
Синди улкан жомнинг улкан бўлаги.
Толлар шовуллади — қайда хўрсиндинг,
Ногоҳ титраб кетди боғча кўлмаги.
Тилаклари зуҳур ёниқ тонгларда
Дур-дубул тоғлардан насимлар эсди.
Жилғалар куйлади зўр оҳангларда,
Менинг жим дилимни жим еллар эзди.
Адирларга сочиб қувонч ва кулгу,
Бойчечаклар олди рўмолларини.
Бу баҳор чоғларин лаҳзаси мангу,
Уйғотар мангулик шамолларини.
Шу жажжи кўксига яхшилаб жойлаб,
Қўл чўзган майсалар жавон байтмилар.
Одатига кўра шарора сойлар,
Марварид қўшиғин тўлиб айтдилар.
Ҳар жойда одамлар хурсанд, шодумон,
Ҳар жойда янграган жонфидо куйдир.
Бағрига-ку олди бахтли оломон,
Икковмиз йўқотдик бир бахтли уйни.
Қалдирғочлар қайтди, қайтди турналар,
Узун қўшиқларга кўмиб борлиқни.
Каштали тасмадай илон судралар,
Ўшалар куйлайди... бахтиёрликни!
Олам саодатга тўлган айёмда,
Мунгли хаёл билан бедор турибмиз.
... Биз тонгга ўхшаган маҳзун оқшомда,
Ўша бахтли уйни излаб юрибмиз!

ИЗҒИРИНЛИ КУНЛАРНИНГ БИРИДА

Ёлғизман,
Хастадай ётаман кулбамда.
Руҳсизман,
Кимдир деразамни қоқар дам-бадам.
Дилимга ишончсиз бир қувонч келди,
Бир зум тарк айлади ёлғизлик, алам.
О, бу қандай дўстларим бўлди
Йўқлашса омадсиз чоғларимда ҳам.
Отилиб тураман шодликдан,
Энтикиб уради юрагим.
Юрагим борлиги шунда билинар,
Мен шунда англадим дўстлик нимадир.
Мен шунда англадим нима садоқат,
Энг ноёб дўстликнинг ноёблигини.
Мен шунда англадим хўрлик, ҳақорат
Садоқат олдида рўёлигини.
Хаста руҳим булутлари суринар,
Тақиллай бошлайди эшик, деразам.
Ҳозир жўраларим «бостириб» кирар,
Мен ҳозир ёлғондан қилурман гина.
Аммо бекор бўлар барча қувончим,
Яна ғариб кулбам, ёлғизлик, ситам.
Эшик-деразани очиб юбордим
Улар бошпанасиз қушчалар экан...

КЕЧИНМА

Агар Фарҳод каби, тоғмасман,
Йўқот мени.
Агар Тоҳир каби оқмасам,
Этмагин,
озод мени.
Ширин, Зуҳро бўлсанг, билмасам,
Сот мени —
сот мени!
Басир бўлсам,
кўрмасам,
От мени —
Уйғот мени!

Нодир НОРМАТОВ

ТУНГИ ТАҚҚОСЛАР

БАЪЗИДА ХАЁЛ СУРИШГА, кўрган-билган нарсаларингни бир-бирларига беихтиёр таққослашга мажбур қиладиган ҳолатлар туғиладики, аввалига бу ўзингга малол келади. Сени шундай ҳолга туширганларидан норози бўла бошлайсан, сабринг чидамай кимнидир айблашга уриниб кўрасан. Лекин...

...Сафарга жўнаётганимни эшитган бир танишим «Ўзингиз билан ул-бул нарса, пишириқлар олиб кетинг, Эстонияда анъана бошқачароқ, бундан ташқари, ҳар эҳтимолга қарши қайтиш билетини ҳам Тошкентдан ола кетганингиз маъқул» демаганида, шу ишларни қилган бўлармидим. Бу маслаҳатлардан сўнг, негадир менда ғалати бир ўжарлик пайдо бўлди: юк кўтариб юраманми, дедим.

Бошидан айтиб қўя қолай, шу танишимнинг икки гапи рост чиқди: Эстонияда мамлакатимизнинг барча шаҳарларида бўлганидек, меҳмонхонадан бошпана топиш ҳамда қайтиш билетини олиш мушкулроқ экан. Аммо, учинчи масалада, анъаналар тўғрисида фикрим бошқачароқ. Мени жуда яхши қарши олишди...

Эстония Ёзувчилар союзининг секретари, таниқли ёзувчи Тээт Калласга шаҳар чеккасидаги, аммо денгизга яқин одмигина меҳмонхонага бир тасодиф туфайли жойлашганимни айтганимда, у енгил нафас олди.

— Меҳмонхонага биз камида уч ой аввал жой банд қилишларини сўраб, хат ёзишимиз керак. Айниқса, ёз маҳали қийин...

Суҳбатимиз мамлакатда рўй бераётган воқеаларга, қайта қуриш масалаларига кўчди. Тээт Каллас Орол муаммоси билан қизиқди. Унга Ўзбекистонда Оролни сақлаб қолиш комитети тузилиб, иш олиб борилаётганлигини айтдим.

— Бизда эса, республиканинг жанубидан топилган йирик фосфор кони масалалари жамоатчиликни безовта қилиб турибди. Гап шундаки, агар бу конни қазиш ишлари бошланса, Эстонияда ер ости чучук сувлари қурий бошлайди. Чунки бу ишлар мана шу чучук сув билан бевосита боғлиқ. Ҳозирги кунда фақат Ўрта Осиёда, балки бизда ҳам чучук сувлар запаси чегараланган. Шунга қарамай, ҳозирча бу масалага бепарво қаралмоқда.

Тээт Калласнинг куюнчаклик билан гапириши, менга жуда ёқди. Кейинроқ ёзувчининг «Бўронли кунларнинг бирида», «Итнинг ўлими» сингари асарларини ўқиганимда, унга нисбатан ихлосим янада ортди. Аммо у ўша кунлари менга кўпроқ дадил публицист бўлиб кўринган эди. Чунки ундан газета-журналларда ана шу фосфор кони очилишига қарши ва тил масалаларига оид туркум мақолалари кетма-кет чиқиб турганлигини эшитгандим. Тээт Каллас республика Ёзувчилар союзи ўрта мактаб программаларини мукаммалаштириш, яхшилаш устида бир қанча ишлар қилаётганини ҳам гапириб берди.

— Биз учун мактаб ислоҳоти энг катта ишдир, — деди у. — Ота-оналар болаларнинг саводсизлигидан нолиб, матбуотда чиқишлар қилишган эди. Бу фикрларга биз ёзувчилар ҳам қўшилдик. Маориф министрлигидагилар бу ёлғон, дейишди. Кейин тажриба ўтказишни лозим топдик. Эстон ва фин ўқувчиларига бир хил мавзуларда иншо ёзишни таклиф қилдик. Натижа шуни кўрсатдики, биз бу масалада асло адашмаган эканмиз. Эстон ўқувчиларининг иншоларида стереотиплик, хатоликлар, юзакилик кўзга ташланди. Шундан сўнг маориф соҳасида ўзгаришлар рўй бера бошлади. Барча мутахассислар бошқа ишларини йиғиштириб қўйиб, энг яхши дарсликлар яратиш устида ишлай бошладилар. Мана, икки-уч йил ичида бизда тузуккина дарсликлар пайдо бўлди.

Кейинроқ, саёҳат давомида Тээт Каллас айтган гапларнинг тўғри эканлигига амин бўлдим.

ТАЛЛИН — ҚАДИМИЙ ШАҲАР, бир неча кун унинг тарихий жойларини томоша қилдим, аммо улар ҳақида бу ерда тўхталиб ўтишни лозим топмадим. Фақат бир нарсани айтиб ўтишни истар эдим, бу ерда ёдгорликлар, шаҳар тарихи, уларни асраш борасида барча даврларда олиб борилган ишлар ҳаққоний экспозиция қилинганлиги диққатга сазовордир. Прогрессив ишлар бўяб кўрсатилмаган. Тарих адолатли иш кўришни талаб қилади. Таллинда эса ўтмиш ҳам, бугун ҳам ёнма-ён яшаётганини ҳис қилдим. Ҳар бир таллинлик, ҳар бир эстон ўз тарихига катта эътиқод, катта ҳурмат билан қарайди. Бугунги кунда қурилаётган меъморий биноларда ҳам шаҳарнинг умумруҳига ҳамоҳанглик ўз аксини топган. Ҳа, бу ерда, Нигулисте черковида янграган орган садолари баптистлар черковидаги кечки ибодатга ҳамоҳанг бўлса, ҳеч кимни ажаблантирмайди. Ўзи баптист бўлган санъаткорнинг картиналари санъат музейида осиғлиқ турса, республика Рассомлар союзининг мукофотини олса, бу ҳам ажабланарли эмас. Демократияга асосланган яшаш тарзи, иш услублари ҳақида Тээт Каллас мароқ билан гапирди. «Бизда қайта қуриш анча илгари бошланган эди, аммо, шунга қарамасдан, ҳали олдинда қиладиган ишлар жуда кўп», деди у.

Суҳбатимиз сўнгида Калласдан танишим, шоир ва таржимон дўстим Андрес Эхин билан учрашишимга ёрдам беришини илтимос қилдим. Андрес билан бир ҳайкалтарош орқали танишган эдим, у Тошкентда ҳам бўлганди. Андреснинг Ўрта Осиёга доир кўп нарсаларни билиши, қадимги олимларимизнинг асарлари билан таниш эканлигидан севингандим.

Тээт Каллас Андреснинг Раплада яшаётганлигини айтиб, шу заҳотиёқ унинг уйига қўнғироқ қилди.

Раплада, поезд станциясида Андрес мени хотини Лии Сеппель билан биргаликда кутиб олди. Лии аслида туркий тиллар бўйича мутахассис-туркolog бўлиб, Тарту университетида ўқиган, озарбойжон, турк ва фин тилини яхши билади. Бу тиллардан ўз она тили — эстон тилига жуда кўплаб китоблар таржима қилган.

АДИБ ВА ЖАМИЯТ

Рапла кичик бўлса ҳам, аммо саришта, озода шаҳарча экан.

Ўша куни Раплада, дўстим Андреснинг уйида узоқ суҳбатлашдик. Лии Сеппель менга Алишер Навоийнинг «Садди Искандарий», «Фарҳод ва Ширин» достонларининг эстон тилидаги нашрларини кўрсатди. «Бу китобни ўттизинчи йилларда чиққан араб ва лотин ёзувида босилган нашрларидан таржима қилганман, — дейди уй бекаси. — Очиғини айтганда, менга эски ўзбек тили анча тушунарли, нега деганда, мен туркий тиллар бўйича мутахассисман. Ҳозирги ўзбек тилидан Зулфия асарларини таржима қилганимда кўп қийналдим. Барибир, менга ўзбек шеърияти жуда ёқади. Шунинг учун ҳам шоир Рауф Парфи китобини алоҳида бир меҳр билан таржима қилдим. Тошкентга кетгунингизча бу китоб босмадан чиқиб қолса ажаб эмас».

Унинг гапи тўғри чиқди: Тошкентга қайтар чоғимда Ёзувчилар союзидаги дўконга эндигина келтирилган бу китобдан сотиб олдим.

Андрес бизни ўн саккизинчи аср ёдгорлиги бўлган черков биносини кўришга таклиф қилди. Аввалига Рапладаги, кейин Юуру қишлоғидаги черков биносини томоша қилдик, ибодат учун чалинган орган музикаларини тингладик. Шундан сўнг, Сэли қишлоғи томон йўл олдик. Бу қишлоқда француз рассоми Буш картиналарида тасвирланган каби табиат манзарасини кўриш мумкин эди: тинчгина оқаётган анҳор, ям-яшил ўтлоқлар, семириб ётган сигирлару ғозлар, сердарахт ҳовлилар, қалин қарағайзорлар кўзга ташланади. Биз бу ерга етиб келгунча , йўл-йўлакай ўн саккизта лайлак уясини санадик. Негадир мен Бухорони тарк этиб кетган, энди у ерга қайтишни истамаётган лайлакларни эслаб кетдим. Мен бу ҳақда Андресга гапирганимда, у «Матбуотда ўқиб турибман, муҳитни булғаётган заҳарли дорилар Ўзбекистонда нормадан анча юқори қўлланилган экан. Бари шунинг оқибати», деди.

АНДРЕСНИНГ ШОВҚИН-СУРОНДАН ХОЛИ бир гўшадаги аммасиникига қилган саёҳатимиз ҳам эсимда қолди. Уй ниҳоятда қулайликлар билан қурилганки, тан бермай иложинг йўқ. Турли хоналар, кандиклар, ғаладонлар, кирхоналар, токчалар саришта. Бу уйни кампирнинг илтимосига биноан архитектор қариндоши лойиҳалаб берган экан. Помидор ғарқ пишиб ётибди. Кекса чолу кампир шунча полиз ишларини уддалаётганига қойил қолмай иложинг йўқ. Мен бу уйда Сарьяннинг асл нусхадаги кўпчиликка маълум бўлмаган рангтасвир ишини кўрдим. Кампир менга синглиси Сарьян билан таниш бўлганлигини гапириб берди. Уй залида бошқа рассомларнинг ҳам ишлари мавжуд эди. Аммо Сарьяннинг рангларга бой, гуллар тароватига йўғрилган бу асари жуда ҳам хуш ёқади.

Бу хонадондан катта тасаввурлар билан чиқар эканман, негадир хаёлимга бухоролик дўстим, шоир Садриддин Салимовнинг қадимий ҳовлисини эсладим. У яшаб турган уй беш аср аввал қурилган, авлоддан-авлодга ўтиб келган. Унинг равоқлари, токчалари, гулдор кошинлари ўзига хос, мутаносиб, гўзал. Ҳандаса фанининг ажиб ҳийлалари сизни сеҳрлаб олади. Нима учун биз ҳозирда мана шундай анъанавий уйларнинг янгича талқинларини кам барпо этмоқдамиз, деб ўйланиб қолдим.

Андрес «бизда ҳали қаровсиз ётган қадимий уйлар бор, мана бу катта помешчикка қараган, аммо у билан ҳозир ҳеч кимнинг иши йўқ», деди.

У кўрсатган икки бино ҳали ҳам гўзал, қадимий услубда қурилган бўлса-да, ўз ҳолига ташлаб қўйилган эди. «Бизлар бу ҳақда матбуотда ёзаяпмиз», деган эди Тээт Каллас. Бизда ҳам бундай қанча архитектура ансамбллари хароб бўлиб ётганини эсладим. Айниқса, ўтган йили Бухорода бўлганимда, шаҳардан ўн чақирим наридаги Чорбакр архитектура қурилишининг қаровсизлигини кўриб, хафа бўлиб кетдим. «Бу ердаги дунёга машҳур икки масжид Бухоро пойафзал фабрикасининг омбори қилиб қўйилган», деди менга қабристон қоровули.

Ёки бўлмаса, Шерободдаги Абу Исо Термизий мачити жуда хароб аҳволда. Ўтмиш маданиятимизга, қадимий ёдгорликларимизга керакли ташкилотларнинг шу даражада совуққонлик билан қарашига афсусланасан.

Эстон қишлоғи — Сэли менда катта таассурот қолдирди. Тасодифни қарангки, биз орадан яна бир неча кун ўтиб, худди шу қишлоқ ёнидаги қадимий бинонинг шинам ертўласида спектакль кўришга келдик. Бу спектакль ташаббускорлари Рапла район агросаноат бирлашмасининг илмий-текшириш маркази ходимлари экан. Бу марказ район раҳбарларининг иш фаолиятини, уларнинг камчиликларини ўрганиб, бартараф этишда ёрдам беради, халқ психологиясини ўрганади. Улар бир неча социологик тадқиқотлар ўтказишиб, шулар асосида автобиографик умумлашмалардан спектакль яратишибди. Бу спектаклга пойтахтдан ноширлар, ёзувчилар, хизматчилар таклиф қилинган эди. Аввало, бир нарсани алоҳида таъкидлашни истар эдим: бу спектаклга, пойтахтдан эллик чақирим наридаги хилват жойга ишдан сўнг вақт топиб ёзувчилар ҳам, ишлаб чиқариш ҳамда агросанот раҳбарлари ҳам етиб келишди. Бизда эса бундай ҳозиржавоблик кўпроқ тўй ва зиёфатларда кўзга ташланади десам, ёлғон бўлмас.

ТАЛЛИНГА ҚАЙТГУНЧА ёзувчи Валтон билан адабиёт ҳақида гаплашиб келдик. У мендан қадимги қўлёзмалар ва зардуштий ёдгорликлари ҳақида фикримни сўради. «Ёзувчилар, олимлар, социологлар ҳамда филологлар учун бу муҳим манбалар албатта нашр қилиниши лозим», — деди у. Валтон Москвада чоп этилган қиссалар ва ҳикоялар китобини тақдим этар экан, Чингизхон ва бир хитойлик донишманд ҳақида роман ёзганини қўшиб қўйди. «Афсус, роман ҳали рус тилида чиққани йўқ», — деди у. Валтондан Чингизхонга, Ўрта Осиёга оид ҳужжатларни қайси манбалардан олганлигини сўрадим. «Инглизча нашрлардан, — деди у. Сўнгра қўшиб қўйди: — бизда ҳар бир зиёли икки-уч тилни билиши оддий ҳодиса ҳисобланади».

ИСЁНКОР ШОИР

Исёнкор шоир Худойберди Қорабоев Андижон шаҳрида дунёга келди. Отаси Қорабой оқсоқол Андижоннинг Сойгузар маҳалласидаги карвон саройда хизмат қилиб, ўз даврининг ўқимишли, илғор фикрли кишиларидан бўлган. Худойбердининг онаси Бахтихонбиби ҳам шоиртабиат аёл эди.

Шоир ибтидоий мактабда ўқиб юрган кезларида жоҳил домланинг калтаги зарбидан ўнг кўзи ожизланиб қолади. Шундан сўнг диний мактабдан кетади ва ота-онаси қўлида хат-савод чиқаради. Худойберди Офтобачилик мадрасасида ўқиб юрган чоғларида шаҳардаги тўй-базмларни ёқимли қўшиқлари ва тор чертишлари билан қизитадиган, уларга алоҳида руҳ, мазмун бағишлайдиган санъаткор сифатида тилга тушади.

Худойберди шеърларининг халқ орасида тез тарқалиб, қўлма-қўл ўқилишининг асосий сабабларидан бири, асарларининг услуби равон, халқ руҳига, дилига яқинлиги, халқ қўшиқларига ўхшаб кетишидадир.

Шоир ўз даврининг акс садоси сифатида даврга хос хусусиятларни, замоннинг ташвиш ва қувончларини тараннум этади, меҳнаткаш инсонни шарафлайди, унинг оруз-умидларини куйлайди. У одамлар қалби ва онги, ҳис-туйғулари, фикр-ўйларига таъсир ўтказиб, янги инсон дунёқарашини, унинг маънавий-эстетик интилишларини шакллантиришда муносиб хизмат қилади. Ўз даврининг ижтимоий-сиёсий воқеаларини акс эттириш Худойберди ижодида алоҳида ўрин тутади.

Чор ҳукумати томонидан 1916 йил, 25 июнда мардикор олиш ҳақида фармон эълон қилинади. Фармонга асосан Фарғонадан 50 минг, шундан Андижон уезди бўйича эса 10600 киши мардикорликка олиниши керак эди. Мардикорликка олинувчиларнинг рўйхати тезда тузилиши талаб қилинди. Бу аҳолининг жуда қаттиқ норозилигига сабаб бўлди. Мардикорликка олиш тўғрисида хабар эшитилиши билан кўп жойларда ғалаён бошланди. Бу воқеа Худойбердининг ҳам бутун ғазаби, ҳис-туйғуларини жунбушга келтирди. У дўстлари — Э. Петров, И. Разинков билан бирга подшо фармонига қарши ташвиқот-тарғибот ишларини олиб борди, шу даврда ёзилган шеърларида кишиларни зулм ва зўрликка қарши мардона курашга чақирди. Жумладан, «Касофат» шеърида подшо фармонининг синфий моҳиятини шундай изоҳлайди:

Касофатнинг кулфатини очиб келди бу фармон,

Зулм, хўрлик офатини сочиб келди бу фармон.

Аламига чидолмаган маҳаллий амалдорлар шоирдан ўч олиш пайига тушадилар. Пировардида Худойбердини Қўшариқ маҳаллалик машҳур бой — Эргашнинг ўғли Отажон ўрнига мардикорликка жўнатиб юборишга эришадилар. Бу ҳақда гражданлар урушининг ветерани Абдуллажон Матқосимовнинг хотирасини келтиришни лозим топдик. «Бу воқеа ҳамон кечагидек хотирамда. У узун бўйли, қотмадан келган, бир кўзида билинар-билинмас оқи бор, истараси иссиқ йигит — Қорабойнинг ўғли, шоир, дуторчи Худойбердини қўлида дутори билан маҳаллий бойлар, полиция одамлари ҳайдаб келди. Андижондан мардикорликка олинганларга қўшиб поездга мажбуран чиқаришди. Поездга чиқиши билан Худойберди қўлидаги дуторини чертиб, қўнғироқдек овозининг боричa ўзи ёзган шеърини қўшиқ қилиб айтиб юборса бўладими! Шунда бутун ер-кўк ларзага келгандек бўлиб кетди. Бу воқеа ҳамон кўз олдимдан сира-сира кетмайди». Бу ўша «Поезингни юргизган» номи билан айтилган, куйланган шеър эди.

Шоир мардикорликнинг эл бошига битган бало эканлигини ўз кўзи билан кўрди, ўз бошидан кечирди, унинг барча азобларини дардли сатрларда ифодалади. Эл-юрт соғинчини бир зум ҳам унутмади, ҳали бахтли-саодатли кунлар келишига, золимларнинг ер билан яксон бўлишига ишонди:

Урсам болтам ўтмайди,
Қарағай тез ётмайди,
Қайнар миршаб отмайди,
Элу юртим қайдасан?
Золимнинг боши кетиб,
Барча сирдоши кетиб,
Васлингга борсам етиб,
Элу юртим қайдасан?
Худойберди зор бўлма,
Бахтни кутиб хор бўлма,
Сира ноумид бўлма,
Элу юртим қайдасан?

Шоир 1917 йили, Октябрь инқилоби ғалаба қилгандан сўнг Андижонга омон қайтади. Бу даврда унинг дилидаги айтмоқчи бўлган гаплар тилига кўчган, жўшқин ҳис-туйғуларга мойил, ўз эли, оддий кишиларни озодлик билан қутлаб кириб келди. Унинг «Ассалому ваалайкум», «Омон-омон бўлди» шеърларида революциядан миннатдорлик туйғулари акс этган. Худойберди қўлида қурол ва соз ушлаб Октябрь инқилоби ғалабаларини мустаҳкамлашга, унинг ашаддий душманларидан ўч олишга ўзини бутунлай сафарбар деб билди, совет давлатини улуғловчи, унинг ёвларини лаънатловчи, «Эслатиб», «Отмасанг», «Кетди», «Бўрон», «Исён» каби жанговар шеърлар ёзди. Шоир Совет ҳокимиятини самимий қарши олди, халқни шунга даъват этди. Шўролар жумҳуриятини қўллаб-қувватлашга чақирди.

Совет давлатининг ашаддий душманлари — босмачилар ундан шафқатсизларча ўч олдилар.

Душманлар оташ нафас шоирни жисман йўқотдилар. Аммо у ўз умрини бахшида этган иш ғалаба қозонганлиги билан барҳаётдир.

Феруза АҲМАДЖОНОВА,
филология фанлари кандидати

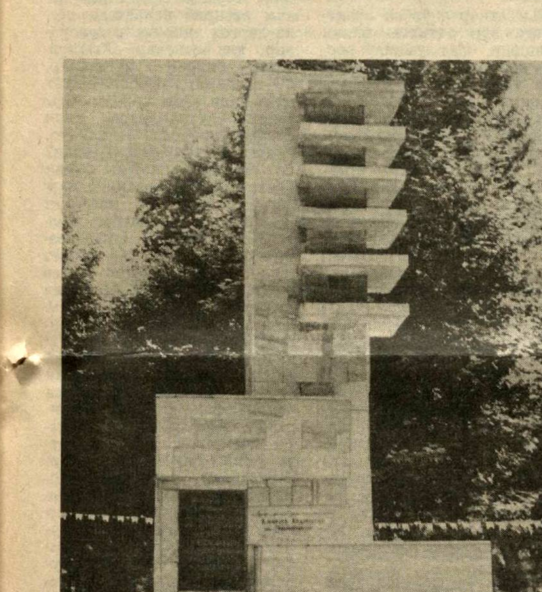

СУРАТДА: Худойберди шоир хотирасига Андижонда ўрнатилган ёдгорлик.

САФАРИНГИЗ КЎНГИЛЛИ ЎТСИН

«Андижон — Тошкент» поезди келишини кутиб Наманган вокзалида айланиб юргандим, нигоҳим Абдухолиқ отага тушди. Хушсуҳбат, ҳалимгина бу киши билан уч-тўрт йил бурун шифохонада танишиб қолганмиз.

— Ҳормасинлар, мулла йигит! — Отахон ҳол-аҳвол сўрашгач, сўради: — Йўл бўлсин? Тошкентгами?

Айтдим ва ўз навбатида савол бердим:

— Билетингиз қайси вагонга? Купегами?

—Э-э, купеси қурсин. Обшийга олдим. Купега чиққулик қилмасин.

— Нега?

— Бир панд еганман. Шу-шу купега чиқмайман, — отахон бир қўл силтаб сўзлашда давом этди. — Аввалги йили неварани кўриб келай деб, Тошкент поездига чиқдим. Купега кирсам, икки студент сигарет чекиб, карта ўйнаб ўтирган экан. Варанглатиб магнитофон ҳам қўйилган. Бир четга чўкдим. Бироздан сўнг яна бир ўспирин қўлида шиша, нима балолар кўтариб кирди. Ҳалигиларнинг шериги экан. Поезд қўзғалиши биланоқ помидор, колбаса, пиёз тўғраб, шишадан ичкилик қуйишди. Тўсатдан биттаси менга таклиф қилиб қолди:

— Отахон, ичасизми?

— Раҳмат ўғлим, — дедим. — Мен умримда бу нарсанинг ёнига йўламаганман.

— Чакки қилибсиз, — деди иккинчиси. — Бу зўр нарса, юз грамм ичсангиз, танингиз яйраб, яшарасиз.

— Қани олинг!

— Отинг!

Қарасам, астойдил зўрлашяпти. Жаҳлим чиқди. Мўйлов қўйган, тилла тишли, хушбичим йигитчадан сўрадим:

— Сенинг отанг, бобонг ичадими?

— Бўлмаса-чи, бизни пахан нуқул беш юлдузликдан отадилар.

Одамга беписанд, такаббурона назар ташлаб турган бу бойвачча кимнинг ўғли экан, деб падарини сўрадим. Отаси нуфузли бошқармалардан бирида раҳбар бўлиб ишларкан.

Кейин улар ичишди, карта ўйнашди, чекишди. Хонада тутуриқсиз ашула, тутун, ичкилик ҳиди анқир, мен эсам кўнглим беҳузур бўлиб, мудраб ўтирардим. Вакт алламаҳал бўлгач, «Ўғилларим ухланглар, эртага ўқишдан қолманглар тағин», дедим. Эшитганим шу бўлди:

— Бобой, сиз бемалол тепага чиқиб ухлайверинг, биз ҳали ухламаймиз...

Билетда кўрсатилган жойим пастда бўлсаям, noилож тепага чиқиб кетдим. Бироқ уйқум келмасди, купе эшиги дам очилар, дам тарақлаб ёпиларди. Бир маҳал, кўзим сал уйқуга илинган экан, поезд туйқусдан силкиниб, пастга ағнаб тушдим. «Ия, ҳа, бобой, нима бўлди?» дейишди ўспиринлар ва ёрдам бериш ўрнига қийқириб кулишди...

Чап қўлим икки ой гипсда бўлди. Ҳарқалай тузалиб кетди. Аммо беодоб студентларнинг масхараомуз кулгилари эсимда қолди. Шу-шу купега чиқмайман. Обший вагонда ҳар ҳолда биттаярим инсофли одам топилади, пастдан жой беради...

Шу пайт «Андижон — Тошкент» поезди келиб тўхтади. Абдухолиқ отани вагонига кузатиб қўйгач, ўзим билет олган купега кирдим. Бахтимга купедошларим яхши одамлар экан: ўн икки-ўн уч ёшлар чамасидаги ўғли билан избосканлик аёл, зиёлинамо бир рус кишиси. Кўк чой ичиб, суҳбатлашиб кетдик. Аёл

ОЧИҒИНИ АЙТГАНДА

уй шароитида сабзавотларни қандай сақлаш ҳақида, рус биродаримиз эса, археолог экан, асори-атиқалар, турли топилмалар, Ахсикент, Афросиёбдаги қазилма ишлари ҳақида гапириб берди... Аммо қўшни купедагилар жиғимизга тегишарди. Бор овоз билан кулишар, бақиришар, тортишар, шиpaкайф эдилар. Гўё вагонда улардан бошқа ҳеч ким йўқдек, хохолашиб купега дам-бадам кириб-чиқишар, вагоннинг тор йўлкасидан туртилиб-суртилиб, чайқалиб у ёқдан-бу ёққа юришарди.

— Сал секинроқ бақиринглар, ёш бола бор, чўчияпти, ухлолмаяпмиз ахир! — деб танбеҳ берган бўлди бир жувон чидай олмай.

— Хонангизга кириб ухлайвермайсизми, биз ўз купеимиздамиз, — деди унга жавобан кўкрагида қандайдир значоги бор басавлат одам. Жувон ғудраниб кириб кетди. Купедагилар тўнғиллаб-тўнғиллаб бироз тинчигандек бўлишди. Аммо орадан озгина фурсат ўтгач, яна тортишув, ола ғовур бошланди...

Бундай воқеаларга поездларда тез-тез дуч келамиз. Айрим кишилар баъзан вагон жамоат жойи эканлигини, йўловчилик маданиятини унутиб қўядилар.

Бир сафар давангирдек йигит ғирт маст ҳолда вагонга чиқиб: «Нега жойимни алмаштириб қўйдинг?» деб проводник билан эрталабгача тортишиб, бақириб чиқди.

Тошкентдан қайтаётганимда эса купеда икки йигитга ҳамроҳ бўлиб қолдим. Новосибирскда олмафурушлик қилиб қорнини ҳам, чўнтакни ҳам дўппайтириб олган бу ҳожатбарорлар аввалига қибла қайси томондалигини суриштиришдида, ўриндиққа белбоғни ёзиб, хуфтон ўқишди. Кейин сумкадан ҳар хил емак ва коньяк олиб майдалашди. Тунги соат 12 дан ўтганда улардан бири «Энди ухлайлик», деди. Хайрият, дам оларканмиз, деб суюндик. Ёнимизда бир қизча қимтиниб, бетоқат ўтирарди. Сал фурсат ўтгач ҳалигиларнинг бири шеригига «Туш пастга, уйқум келмаяпти, битта чой ичгунимизча, манзилга етамиз», деб қолди. Шериги тушди, чироқни ёқиб чой дамлаб келди. Сўнгра иккови тонг отгунча бозор, олма, саримсоқ пиёз ҳақида жавраб чиқди.

Ҳолбуки, бизда кино, театр, телевизор кўриш, овқатланиш, иш жойида, маросим-маъракаларда ўзини тутиш маданияти бор. Кинода гаплашиб ўтирганни, спектакль пайтида оёғини тапиллатиб залга кирганни, иш жойида чекканни, тўртта одам суҳбатлашиб турганда беҳуда гап суққанни, кутубхонада ҳиринглаганни тартибга чақириб қўямиз. Жамоат жойида ортиқча хатти-ҳаракат қилган кишини жазолаймиз. Лекин вагонда, купеда-чи? Унинг темирйўл ходимлари томонидан ишлаб чиқилган тартиб-қоидаси борми?

Менингча, бу ҳақда, аввало, ҳар бир йўловчининг ўзи ўйлаб кўриши, ўзини ҳам, бошқаларни ҳам ҳурмат қилиши керак. Ана шундан кейингина онда-сонда бир учрайдиган беодоб йўловчиларни тартибга солиб қўйиш мумкин.

Абдуғани АБДУВАЛИЕВ
Наманган

САВОДГА БОҒЛИҚ МАСАЛА

ҚАШҚАДАРЁ ОБЛАСТЬ ХАЛҚ МАОРИФИ БЎЛИМИ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА

Редакциямизга ғузорлик З. Сапарова хат йўллаб, Гагарин номидаги 34-ўрта мактабда ўқув-тарбия ишларининг бўшашиб кетганлиги, ўқувчилар билим савиясининг пастлиги, ўқитувчилар малакаси талабга жавоб бермаслиги ва мактабда жисмоний тарбия машғулотлари олиб бориш учун оддий шароитлар ҳам йўқлиги ҳақида куюнчаклик билан фикр билдирган эди. Мактубни Ғузор район халқ маорифи бўлимига йўллаб, унда келтирилган фактларни текширишни ва натижаси ҳақида редакцияга хабар қилишни сўраган эдик. Яқинда райОНО мудири Х. НУРИДДИНОВдан расмий жавоб олдик. Уни ҳеч бир ўзгаришсиз, ўз ҳолича газетхонлар ҳукумига ҳавола этаётирмиз:

«З. Сапарованинг редакцияга йуллаган хати юзасидан текшириш утказилди. 34-Гагарин номли ўрта мактаб укувчиларининг билими хозирги замон талабларига тулик жавоб бермаслиги тугри. Мактаб дирекцияси укувчилар билимини аниқлаш учун мунтазам ёзма ишлар утказиб бораяпти. Жумладан утган укув йилида 10 синфларда рус тилидан 13 марта ёзма иш олинган. Укув йили бошида 8 синфларда она тили фанидан ўтказилган ёзма ишда 67 укувчининг 26 процентн коникарсиз баҳоланган. Укув йили давомида мана шу колок укувчилар билан иш олиб борилган.

Мактабда спорт зали ва майдончаси мавжуд. Уларда укувчилар спортнинг волейбол, футбол, кул тупи, баскетбол турлари билан шугулланадилар. Утган укув йилида спорт тугаракларининг 118 аъзосидан 56таси район ва 10таси область мусобакаларида иштирок этишган.

Мактабни ремонт килишда ота-оналар комитети ёрдам курсатган. Лекин хар бир укувчи бир банкадан краска олиб келгани ва укитувчиларга, мактаб директорига совгалар берилганлиги тасдикланмади.

Шикоят юзасидан утказилган текшириш давомида мактаб директори У. Майлиевга мавжуд камчиликларни бартараф қилиш уктирилди. Укувчиларнинг ота-оналари орасида Сапарова З. исмли киши булмаганлиги сабабли текшириш натижалари хат авторига маълум килинмади.

Бажарди Инспектори
Хусаинова Р. С.

Маориф мудири: (имзо)
Х Нуриддинов».

Бу хатни шарҳлашдан олдин қашқадарёлик маорифчилардан келган яна бир расмий жавобни ўқийлик. Чироқчи район халқ маорифи бўлими мудири И. Ғуломов редакциямизга йўллаган расмий жавоб қуйидагича:

«Узбекистон адабиёти ва санъати» газетасига Чирокчи районини Чкалов номли 35-урта мактабнинг бир группа укувчилари томонидан йуллаган шикоят хати юзасидан текшириш утказилди.

1. Шикоят хатида «Мактабда рус тили фанини укитишга нихоятда локайдлик

МУЛОКОТ

билан каралаётган, (?) натижада укувчилар бу тилни пухта узлаштира олмай колаётганлари хакида фикр юритилади. Шунга карамай, укитувчилар укувчилар (?!) ошириб бахо куяётганликлари, уларга нисбатан купол муомалада булаётганликлари куюнчаклик билан тилга олинган», — дейилган.

Мактабда 5 та олий маълумотли (?) рус тили мутахассислиги буйича дарс нагрузкаси билан таъминланган. Рус тили фани буйича хакикатдан ҳам бахолар ошириб куйилган. Укитувчилар уз дарсларини каникарли утадилар. Укувчиларга мехрибон ва гамхурлик билан муомала киладилар.

2. «35-урта мактабда укиётган 800 дан ортик укувчи рус тили, она тили ва адабиёт, физика, химия фанларидан яхши узлаштира олмаётганликлари маълум килинади. Бунга, биринчидан, укитувчиларнинг билим савияси пастлиги, мактабда таълим—тарбия ишлари сусайтириб юборилганлиги, иккинчидан, мактаб укув базаси ночор ахволда эканлиги сабабчи булаётганлиги такидланади. Масалан, химия фани укитувчиси Н. Эшмуродов лоакал химиявий моддалар таркибини билмас экан».

1986—87 укув йилида укувчилар рус тили, она тили ва адабиёти, физика ва химия фанларидан деярли 100 процент узлаштирган. Бу фанлардан мутахассис укитувчилар дарс утади:

3. Адабиёт укитувчиси М. Мустарова эса икки-уч ойда бир марта дарс утар экан. Укувчилар уз хатларида спорт майдончалари эса номигагина куриб куйилганини эслатишади. Ана шу каби камчиликлар окибатида деярли барча кизлар мактабни битиргач, узлари танлаган ихтисослик буйича укишга кира олмай колаётганларини афсус билан билдиришади», дейилган.

Адабиёт укитувчиси Мустарова 1956 йилдан буён шу мактабда ишлайди. 1967 йилдан бери тарбиявий ишлар буйича директор уринбосари булиб ишлаб келмокда. У олий маълумотли она тили ва адабиёт укитувчиси. Уз фанини яхши билади ва дарсларни мунтазам равишда уз вактида утади. 1987 йил март ойида касал булганлиги сабабли Ахмедов Р. «замен» ҳисобида 15 кун адабиёт дарсини утган.

Мактаб махаллий типда курилган булиб спорт зали йук, аммо спорт майдони мавжуд .

Текширишда шу нарса аникландики, бу шикоят хатини ўқувчилар ёзмаган. Барча ўқувчилар бу хатни ёзмаганлиги тўғрисида тушунтириш хати ёзиб бердилар. Текшириш натижасига кура шикоят хатини укитувчилар ёзганлиги, ананимка эканлиги аникланди. Бу хат гаразгуйлик натижасида ёзилган.

Мактабда таълим-тарбияни янада юкори савияга кутариш учун барча чора-тадбирлар курилди».

Текшириш учун жўнатилган биринчи хатда Ғузор район мактабларидан бирида ўқувчилар у ёқда турсин, ҳатто ўқитувчиларнинг билим савияси ҳамин қадар эканлиги ўқтирилганди. Афсуски, райОНО мудири жавобининг ўзида ҳам ғиж-ғиж хато.

Хатда, «Мактаб ўқитувчиларининг билими паст, олти ёшли болалар бошқа мактабларда ўқитилаяптию нимага бу билим масканида шу иш йўлга қўйилмаган?», деган саволлар бор эди. Афсуски, уларга жавоб беришни райОНО мудири ўзига эп кўрмабди. Энди расмий жавобдаги «Ўқув йили бошида 8-синфларда она тили фанидан ўтказилган ёзма ишда 67 ўқувчининг 26 процентн қониқарсиз баҳоланган», «Бажарди Инспектори» каби топишмоқ жумлаларни қандай тушунишни ҳамда расмий жавобда қанча орфографик, пунктацион хато борлигини ҳурматли газетхонларнинг ўзлари баҳолайверадилар.

Энди иккинчи жавобга келсак. Чироқчилик маорифчилар шикоят хатининг ҳақиқатан ҳам туҳмат эканлигини исботлаш учун Чкалов номидаги мактабнинг 9- ва 10-синф ўқувчиларидан 15та тушунтириш хати олишган. Уларни расмий жавоб билан бирга қўшиб редакцияга жўнатишибди. Масаланинг иккинчи томони бор. Аввалом-бор, редакция учун шикоятни ким ёзгани эмас, унинг замирида ётган ҳақиқат керак. Ўша ҳақиқат ўқувчиларнинг тушунтириш хатида мана-мен деб кўриниб турибди. Яхшиси, хоҳлаган бир-икки хатни ўқийлик:

«Совет ўзбекистон саънати ва адабиёт газетаси редакциясига. Қашқадариё область Чироқчи роион Чкалов номли 35 ўтрамактабининг Х синф ўқувчиси Бутунова Замера томонидан

тушунтириш хати.

Рустили, Физика, Химия, Математика, Адабиёт Фанлари яахши ўтилади. Фан ўқитувчиларидан миннадорман, бу шикоят хати қалбаки мен бухатдан хабарим йўқ.»

«Ўзбекистон Сонати ва адабиёти газетаси редакциясига Қашқадарё облист Чироқчи район Чкалов номли 35 ўрта мактабининг Х синф ўқувчиси Чаршанбиева Хурсонд тамонидан

Тўшинтириш хоти.

Физика геометиря тарих фан ўқитувчиларидан хурсондмиз бизнинг мактабимизда ҳамма дарслар тушинарли мароқли утилади шахсон менинг бу шиконотдан ҳабарим йуқ».

Ачинарлиси шундаки, қолган ўн уч хатнинг ҳаммаси ҳам юқоридагилардан қолишмайди. Бу дегани, маориф мудири таъкидлаганидек, ўқувчиларнинг билим савияси ҳақиқатан ҳам «юқори» даражада. Ахир, тўрт оғиз сўзда камида беш-олти хато қилиб турган битирувчи синф ўқувчиларидан нимани кутиш мумкин? Ачинарли ҳол. Афсуски, мактаб директори буларни кўрмагандек, сезмагандек. Унинг редакцияга йўллаган хатини ўқиб кўринг-а!

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетасига Чирақчи районидаги Чкалов номли 35-ўрта мактаб директори Ахмедов Хушмурот томонидан

тушинтириш хат

Хатнинг мазмуни шундан иборатки Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетасига ўқувчилар томонидан ёзилган хатда кўрсатилган камчиликлар нотўғри. Хатда кўрсатилган фанларнинг ўқитувчилари дарсларни ўз вақтида ўқитиб келади. Бу фан ўқитувчилари Олий маълуматли мутахасис. Ўқитувчилар ўқувчилар билан яхши момулада бўлади. Мактаб раҳбарлари билан ўқитувчилар орасида ҳеч қандай келишимавчиликлар йўқ».

Билим маскани раҳбарининг ишонч билан айтган «ўқувчилар томонидан ёзилган хатда кўрсатилган камчиликлар нотўғри» деган сўзига одамнинг ишонгиси келмайди. Ишонай десанг, битирувчи синф ўқувчилари ва шахсан директори хатидаги «гул»лар кўксингдан орқага итариб, кўнглингга ғулғула солади. Ўқувчилар у ёқда турсин, олий маълумотли мутахассисларнинг қўл ёзмадаги хатоларини нима деб изоҳлаш мумкин? Эътиборсизлик, лоқайдлик деб шуни айтсалар керак-да. Иш сифатига беписанд муносабат, хатоларга панжа орасидан қараш, уларга қарши дадил кураша олмаслик нималарга олиб келганини кўриб турибмиз-ку?..

ХАТЛАР ВА ОММАВИЙ ИШЛАР БЎЛИМИ

Ундан шу кунларда «Радуга» журнали ҳамда «Совет Эстонияси» газетасида икки тилда ўқитиш масаласига оид баҳслар ҳақидаги фикрини сўрадим. «Радуга» журналидаги мақола муаллифи Мати Хинт ҳақ. Унинг фикрича, рус тилини бола вояга етгач, жонли тилда ўқитиш мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун боланинг мияси то бир ёшдан олти ёшгача она тилида шаклланишини керак. Агар бу даврда икки тил ўргатилса, боланинг ақлий ривожига шикаст етади, натижада, бир тилнинг иккинчи эквиваленти нимадан иборат эканлигини ҳис қила олмайди. Бундан ташқари, аралаш тилда дарс ўтиладиган мактаблар ҳам кўп жиҳатдан ўзини оқламаяпти. Бошқа тилда, айтайлик, рус тилида жонли сўзлашишни билмасдан туриб, унинг грамматикасини ўргатиш кулгули. Шунинг учун ҳам қишлоқ мактабларида тўққиз йил рус тилини ўқиган бола уни яхши ўзлаштира олмайди, жонли муҳитда, сўзлашувнинг интенсив курсларида ўқиган чет эллик талабалар улардан тузукроқ гапиришади.

Бундай фикрни рус тилида чиқадиган «Совет Эстонияси» газетасида СССР Педагогика Фанлари академиясининг академиги Х. Лейметс интервьюсида ҳам ўқидим.

Тарту шаҳрига саёҳатимиз университетдан бошланди. Тарту университети 1632 йили ташкил топган. Биз университет биносини, ажойиб кутубхонасини айландик. Бу кутубхона олдида Тошкентдаги университет кутубхонасини кутубхона дейишга тилинг бормай қолади. Умуман, бизда ҳали ҳам кутубхоналар ёмон аҳволда эканлигини очиқ-ойдин айтиш керак. Таллинга жўнашдан аввал, мен Сурхондарё областининг Сариосиё районида бўлган эдим. Сангардак қишлоғидаги мактаблар ва совхоз кутубхоналарини кўриб, ғалати бўлиб кетдим. Бадиий асарлар, мактаб фондига оид китоблар чанг ва лой ерда ётган эди.

Биргина Сариосиё районида эмас, Шеробод районининг Пошхурт қишлоғидаги бўлим кутубхонаси, мактаблар кутубхонаси ҳам жуда ёмон аҳволда. Китоблар хор бўлиб ётганини кўриб, юрагинг увушади.

...САМОЛЁТИМИЗ ТОШКЕНТГА ҚЎНГАНДА тунги соат бирлар эди. Кечаси бўлишига қарамасдан, ҳарорат йигирма саккиз даража иссиқ. Мен ҳамон ўзимча таққослашда давом этар эдим: Бизда нонниг атиги икки-уч хили бор, уларда эса ўн беш хил. Бундай таққослар эҳтимол ўқувчининг ғашига тегар. Аммо, начора, ғашига тегса ҳам, ёзганларим унинг кўнглида бирор фикр уйғота олса... Муҳими шу...

ИНЖУЛАР

ТАҚРИЗ

Ўзбек классик шеъриятининг энг оммабоп жанрларидан бўлган рубоий замондош шоирларимиз ижодида ҳам севимли жанр ҳисобланади. «Ёш гвардия» нашриёти чоп этган «Рубоий сеҳри» (1986) тўплами шу жанрга бағишланган. Китоб «Ўзбек классик адабиёти жанрлари» сериясидан бўлиб, мактаб болалари учун мўлжалланган.

Ўрта мактаб дарсликларида бу жанрдан намуналар, унинг назарий томонлари ҳақида маълумот берилган бўлса-да, ҳозирги ўқувчи учун етарли эмас. Мажмуа ана шу эҳтиёжни қондириш мақсадида нашр этилган. Китобнинг тузувчиси адабиётшунос олима Суйима Ғаниева «Шеърий инжулар» мақоласида рубоий ҳақида бирмунча муфассал маълумот беради. Автор рубоийнинг халқ оғзаки ижоди билан боғлиқлик даражаси, тарихийлиги, шунингдек, Паҳлавон Маҳмуд, Ҳофиз Хоразмий, Лутфий, Навоий, Бобур, Хожа, Ҳувайдо, Мунис, Огаҳий каби ўзбек адабиёти классиклари рубоийларининг ўзига хос хусусиятлари, мавзу ранг-баранглиги хусусида лўнда-лўнда тўхталади.

Рубоийлар тўпламда икки қисмга бўлиб берилган. Биринчи қисмдаги ўзбек классик адабиёти намояндаларининг рубоийлари беҳисоб дурдоналар уммонидан ҳар бирининг маълум ва машҳурлиги, бадиий-ғоявий қиммати назарда тутилган ҳолда саралаб олинган. Илгари ҳам нашр этилган бу рубоийларнинг бир қанчасига аниқлик киритилган. Иккинчи қисмдаги форсий рубоийлар таржимаси эроншунос олим ва таржимон Шоислом Шомуҳамедов қаламига мансуб. Ўзбек ва форсий адабиётлар классиклари рубоийларининг ёнма-ён берилиши жанрнинг умумий хусусиятлари ҳақидаги ўқувчи тасаввурини кенгайтиради.

Кези келганда айтиб ўтиш керакки, қайта нашрлар муносабати билан рубоийлар таржималари янгидан кўриб чиқилса чакки бўлмас эди. Таржимада маъно бузилишларига йўл қўйилган рубоийлар жумласидан Убайд Зоконийнинг тўпламдаги 6-рубоийсини олайлик:

Эй, дар сари ҳар кас аз ту
савдои дигар,
Дар роҳи ту ҳар тонфаро
рои дигар.
Чизи зи ту ҳар касе
таманно дорад,
Мо жўз ту надорем
таманнои дигар.

Биринчи байтда шоирнинг мақсади объектга мурожаат қилиб, унинг диққатини ўзига қаратишдан иборат. Ана шундан кейингина у асосий мақсадга кўчиб, иккинчи байтда ўз фикрини баён қилади: «Сендан ҳар ким ўзича бир нима талаб қилгани ҳолда, биз ўзингдан бошқа нарсани талаб қилмаймиз».

Аммо тўпламда рубоий қуйидагича берилган:

Сендан ҳар бир бошда
савдо ўзгача,
Ҳар кимда ҳавасу ҳаво
ўзгача.
Биз сендан қилмаймиз ҳеч
нарса талаб,
Талабгор бошида ғавғо
ўзгача.

Кўриниб турибдики, иккинчи байт таржимада шоир айтмоқчи бўлган гапнинг акси бўлиб чиққан. Бундай ноқис таржима рубоийлар китобда анчагина, улар янги ва аниқ таржималарда берилса ўринли бўлар эди.

Тўплам «Ўзбек классик адабиёти жанрлари» сериясида чиқадиган нашрларнинг дастлабкиси. Бу серияни давом эттириш мўлжалланган. Демак, ҳозирданоқ масалага масъулият билан қараб, классик адабиёт намуналари нашрларида учраб турадиган хатоликларнинг ўтиб кетишидан сақланиш керак бўлади. Улардан бири қўшма гапдан тузилган байтда эргаш гапни бош гапга бириктирувчи «ким» ва «ки» боғловчиларининг иккинчи мисра бошида келиши шаклидир. Имло қоидасига кўра, бундай ҳолларда бош гапни эргаш гапдан ажратиш учун боғловчидан кейин вергул қўйилади. Биринчи мисра охири эса одатда «тире» билан тугайди. Мазкур нашрда фақат беш жойдагина шундай тўғри ёзилган, холос. Бундан ташқари, ажратиб ёзиш лозим бўлган «ё раб» сўз бирикмасининг икки хил (бирга ва ажратиб) ёзилиши кузатилади. Тўпламда сўзларнинг маъно бузилиши билан боғлиқ бўлган нотўғри ёзилиш ҳоллари ҳам учрайди: «XIV аср» ўрнига «XVI аср» (7-бет), «дурри самин» ўрнига «дурри саман» (38-бет), «қўйида» ўрнига «куйида» (39-бет), «уздн», ўрнига «ўзди» (41-бет), «менму» ўрнига «мену» (42-бет), «олғуча» ўрнига «олғучи» (46-бет), «ойини» ўрнига «ойни» (53-бет), «равондин» ўрнига «равондур» (66-бет), «қон» ўрнига «кон» (89-бет), «асру» ўрнига «аср» (90-бет), Тўхтасин Жалолов ўрнига Тўхтасин Жалилов (152-бет)...

Энди семантик жиҳатдан ўзгаришга юз тутган айрим сўзлар ҳақида икки оғиз тўхтаб ўтайлик: тўпламнинг 35-бетида «Кўк пояу сайр ила талабгор санга» мисраида «поя» («оёқ») сўзини «пўя» (юриш, кезиш, шиддатли ҳаракат) тарзида берилса ва тушунилса, бу мисрада баён этилган фикр мантиқига мувофиқ тушади. Худди шу сўз 53-бетда ҳам «поя» шаклида берилган. Бундан ташқари, айрим сўзларнинг етишмаслиги оқибатида вазн ва мантиқ бузилган ўринлар ҳам бор (тушиб қолган сўзлар ва қўшимчаларни ажратиб кўрсатамиз): «Ғурбат туғи ёпкан [руҳи] зардимниму дей» (71-бет), «Толеь йўқ [и] жонимға балолиғ бўлди» (74-бет), «Эшитса [киши] бу шўру шеван, не дегай?» (75-бет), «Тузлук била айланса эди [гар] гардун» (91-бет)...

Санаб ўтилган камчиликлардан қатъи назар, тўплам классик шеъриятда рубоийнинг ўрнини акс эттира олган ва ўқувчиларга қўшимча маълумот беришда яхши хизмат қила олади.

Алимулла ҲАБИБУЛЛАЕВ,
филология фанлари кандидати

УЧИНЧИ АНЖУМАН

ЮНЕСКО ҳузуридаги Халқаро музика кенгаши ва СССР Миллий музика комитетининг доимий программаларидан бирига айланган, муайян илмий ва амалий йўналишга эга бўлган Самарқанд анжумани шунчаки навбатдаги тадбир сифатида эмас, балки 1978 ва 1983 йиллари ўтказилган симпозиумлардан фарқли ўлароқ умумий мавзуининг анча кенглиги, ўртага ташланган муаммоларнинг ўта долзарблиги, аксарият маъруза ва мунозараларнинг қизғин, очиқ фикр алмашиш шаклида ўтганлиги билан яққол ажралиб турди.

Муҳими шундаки, симпозиумнинг юксак илмий ва ҳақиқатан очиқ-ойдин ўтганини нафақат Москва, Ленинград, қардош республикалардан, социалистик мамлакатлардан келган олимларгина эмас, балки Шарқ ва Ғарб музикашунослари ҳам тан олишди. Жумладан, Халқаро анъанавий музика Кенгашининг бош секретари, Колумбия университетининг профессори Дитер Кристенсен(АҚШ) анжуманнинг илмий қисмида бу гал кўзга ташланган эркин баҳслашишдан мамнун эканлигини таъкидлаб ўтди. III симпозиумни Ватанимизда сўнгги йилларда содир бўлаётган ижобий ўзгаришларни акс эттира олган муҳим сиёсий воқеа дейиш мумкин.

III анжуман мавзуи аввалгиларига нисбатан анча кенгроқ олиниб «Ҳозирги музика маданиятида Яқин ва Ўрта Шарқ халқлари анъаналарининг ҳаёти» деб номланди. Беш кун давомида 5 ялпи мажлис, 7 секция ва 4 «давра суҳбати» ўтказилиб, 110га яқин нотиқлар сўзга чиқди. Аввалги симпозиумларга нисбатан бу чиқишлар деярли икки маротаба зиёддир. Ана шу турли шаклдаги йиғилишларда музика аҳлига таниш бўлган хорижий Шарқ вакиллари — Нараяна Менон (Ҳиндистон), Аднан Сайгун(Туркия), Ратиба аль Ҳафний(Миср), Ҳассан Арибий(Ливия), Монсеф Ҳаснавий(Жазоир), Салоҳиддин Ҳассан (Судан), Салим Муса Саҳаб(Ливан), Абдулҳамид Хаммам(Иордания), Надим Муҳаммад Овад(Яман), Салмон Шукур(Ироқ), Абдул Ваҳоб Мададий(Афғонистон) каби олим, ижодкор ва ижрочиларнинг фикрлари қизғин кутиб олинди.

Ялпи мажлис ва секцияларда Яқин ва Ўрта Шарқ халқлари музикасининг турли муаммолари билан шуғулланувчи Ғарб мутахассисларидан Дитер Кристенсен(АҚШ), Жон Блэкинг(Буюк Британия), Жан Дюринг(Франция), Ҳабиб Тоума(Ғарбий Берлин), социалистик мамлакатлардан келган Балинт Шароши(ВХР), Эрик Штокман, Ангелика Юнг(ГДР), Анна Чекановска(ПХР), Иван Мачак(ЧССР), Душан Михалек(ЮСФР) ва бошқа музикашуносларнинг маъруза ва мунозаралари эътиборни ўзига жалб этди.

Ажнабий олимлар аввалги анжуманлардагидек асосан икки йўналишни — муайян халқ музикасининг айрим қатламлари билан муфассал таништириш ҳамда Яқин ва Ўрта Шарқ халқлари меросидаги умумийлик белгиларини аниқлашни ўз олдиларига мақсад қилиб қўйганликлари кўзга ташланди. Шу билан бирга, баъзи олимларнинг маърузаларида мунтазам ўтаётган Самарқанд симпозиумлари, ўзбек музикашунослари олиб бораётган баракали тадқиқотларнинг ижобий таъсири сезилмоқда. Масалан, Шарқ музикаси бўйича йирик мутахассис Ҳабиб Ҳассан Тоума бу гал ўз докладини Шашмақом ва андалуз шўъбалари орасидаги шаклий ва мазмуний ўхшашликларга бағишлади. Бундай интилишларнинг Шарқ ва айниқса, Ғарб музикашуносларининг маърузаларида, баҳсларида, матбуотдаги интервьюларида мавжудлиги албатта қувонарлидир. Бу совет музикашунослик фанининг ижобий таъсири, илмий бақувватлигининг далилидир. Шунингдек, ГДР, ПХР ва АҚШда ўзбек музикасига оид салмоқли тадқиқотлар олиб борилаётганлиги, мазкур мамлакатларнинг олимлари бу соҳада диссертациялар ёқлаётганликлари, сўнгги йилларда эса республикамизнинг атоқли музикашунослари билан ҳамкорликда йирик нашрлар тайёрлаётганликлари фикримизнинг далилидир.

Симпозиумнинг илмий қисми мазмунан бой ва теран бўлишига Шарқ халқлари тарихи, маданий ва маънавий меросини изчил тадқиқ этиб келаётган совет олимлари — музикашунослар, тарихчилар ва маданиятшунослар улкан ҳисса қўшдилар. Хусусан, И. Еолян(Москва), И. Земцовский (Ленинград) ҳамда Совет Шарқи республикаларининг вакиллари — композитор О. Маликов(Озарбойжон), музикашунослардан А. Муҳамбетова (Қозоғистон), С. Субоналиев (Қирғизистон), Ш. Гуллиев (Туркманистон), тожикистонлик композитор Ф. Баҳорнинг маъруза, мунозара, давра суҳбатларидаги чиқишлари илмий анжуманни сезиларли даражада жонлантириб турди. Муҳими шундаки, буларнинг аксарияти таъкидловчи далиллар, ҳаммага маълум фикрлар ўрнига ўзгача, баъзан тубдан янги тадқиқ услублари, нафақат илмий, балки истиқболли ижодий ва амалий аҳамиятга молик илғор фаразлар, таклифларни ўртага ташлашдики, буларнинг бариси ҳозирги ҳаётимиздаги кескин бурилишларга ҳамсадодек янгради.

Анжуман илмий жиҳатдан ишчан ўтишида, ўртага ташланган муаммолар актив идрок этилиши ва энг муҳими, танланган умумий мавзунинг атрофлича тадқиқ этилишида Ўзбекистон музикашунослари, айрим созанда-олимлар хизмати баракалидир. Турли йиғилишларда республикамиз олимларининг деярли барча авлодлари вакиллари — тармоқ фани докторларидан тортиб Тошкент Давлат консерваторияси, Санъатшунослик институтининг аспирантларигача фаол қатнашишди. Хусусан, О. Матёқубов(«Музика анъаналарида ворисийлик: илм ва амалиёт»), А. Назаров(«Сўфизм ва музика»), А. Жумаев(«Мақомотнинг эстетик заминлари: илдизлари ва юксалиши»), Т. Визго ва О. Малькеева(«Русь ва Шарқ музика алоқалари — созлар мисолида»), С. Тахалов(«Ўзбек ва тожик музикасидаги орнаментика»), Ф. Абдураҳимова(«Янги ўзбек халқ чолғу ансамбллари ва оркестрлари яратилишига доир»), А. Ҳошимов («Дўлан муқомлари»), С. Галицкая(«Анъанавий Шарқ музикаси ва адабиётидаги шаклий-композицион бирлик ҳақида») ва бошқаларнинг маърузалари чет эллик олимлар, Иттифоқимиздан қатнашган музикашунослар ва ижрочилар диққат-эътиборини ўзига жалб этиб, қизғин муҳокама ва баҳсларга туртки бўлди.

Аввалги анжуманларга нисбатан илмий қисмга яна бир янгилик — Ўрта ва Яқин Шарқ композиторларининг «давра суҳбати» киритилиб унда XX аср Европа композиторлари ижодига ва хусусан, Арманистон, Озарбойжон, Ўрта Осиё ва Қозоғистон, айрим хорижий Шарқ авторларининг асарларига регион анъанавий меросининг ижобий таъсири борасида фикр юритилди. Бу суҳбат жараёнида фаол қатнашган композиторлар нафақат ўзларининг ижодларидаги ютуқ ва камчиликлар, балки айрим музикашуносларнинг тадқиқотларида учраб турадиган нуқсонлар ҳақида ҳам ўринли гапириб ўтишди.

Илмий қисмда баъзи жузъий ноаниқликлар мавжудлиги сезилиб турди. Масалан, Халқаро анжуман даражасига номуносиб, пухта ўйланмаган фикр ва хулосалар ҳам ўртага ташланди. Ўйлаймизки, бўлажак анжуманларда бундай нуқсонларга чек қўйилади.

Анжуманларда одат тусига кирган Шердор мадрасасидаги Яқин ва Ўрта Шарқ халқларининг мусиқий хазинасидан терилган анъанавий музика концертлари шубҳасиз III симпозиумнинг ҳам энг ёрқин саҳифаларига айланди. Илмий маърузаларнинг негизи, олимлар тафаккурининг йўналишини белгилаб берган боқий асарлар жонланиб, музикашуносларнинг теран фикрларини тасдиқлаб, баъзан эса шубҳалар туғдириб янгради. Бу концертларда Совет Шарқи (Ўрта Осиё, Қозоғистон, Озарбойжон, Арманистон) республикалари, Афғонистон Демократик Республикаси, Яман Халқ Демократик Республикаси, Миср Араб Республикаси, Ироқ Республикасидан ташриф буюрган устоз ижрочи ва ижодкорлар ҳамда уларнинг шогирдлари қатнашдилар.

Илк концертда Афғонистон, Жанубий Яман ва Озарбойжон халқларининг оғзаки анъанадаги профессионал музика намуналари, оммабоп куй ва қўшиқлари, монодия тарзида яратилган муайян муаллифлар ижодига мансуб асарлар янгради. Атоқли хонанда, АДРда хизмат кўрсатган маданият арбоби Муҳаммад Иброҳим Насимий ва созандалар ансамбли ўз юртининг Ҳирот, Кобул ва бошқа воҳаларига мансуб халқ қўшиқлари, айрим (афғон рубоби, танбур, таблак) созларга мўлжалланган куйларни зўр маҳорат билан ижро этишди. Навбат яманлик созанда Надим Муҳаммад Овадга келганда унга афғон созандаси— таблакчи Саҳий Муҳаммад усталик билан жўр бўлди. Икки мамлакат, икки маданият вакилларининг бевосита концерт пайтида ўзаро тил топишиши, бир-бирларини илк садолардан тушуна олганликлари ва узвий ҳамнафасликлари тингловчилар томонидан алоҳида олқишланди.

Мазкур бадиҳагўй ижрочилардан сўнг ўз санъатини намойиш этган Озарбойжон хонанда ва созандаларининг чиқиши ҳам эсда қоларли бўлди. Зеро, бу қардош республикада мана ярим асрдан зиёдроқ давр мобайнида анъанавий ва замонавий ижрочилик услублари уйғун ҳолда, бири-бирини тўлдириб, ўзаро бойитиб келмоқда. Буни биз ҳам муғомлар, ҳам опера ижрочилигида ном чиқарган Булбул Мамедов ва Шавкатхоним Мамедова санъатида, муғом куйлари ва композиторлар қаламига мансуб асарларни ўз ўрнида меъёрига етказиб талқин этган ўнлаб созандалар репертуарларида яққол кўрамиз. Жумладан, миллий муғомларни торда ўта маҳорат билан ижро этган Рамиз Қулиев композитор Р. Миришлининг тор ва симфоник оркестр учун ёзган концертини ҳам қойилмақом этиб талқин қилди. Озарбайжон санъаткорлари симпозиумларда ўзларининг нафақат устоз хонанда ва созандалари билангина эмас, анъанавий ва замонавий ижрочилик сирларини пухта ўзлаштирган музика мактабларининг ўқувчилари, билим юртларининг талабалари билан ҳам катта ютуқларни қўлга киритишмоқда.

Кейинги анъанавий музика концертларида ажнабий ижрочилардан мисрлик қонунчи Сайид Рағоб, ироқлик удчи Салмон Шукур ўз миллий меросларидан ўрин олган мувашшаҳ, тақсим каби мураккаб асарлар ҳамда турли давр муаллифлари ижодига мансуб куйларни моҳирона ижро этишди.

Ўрта Осиё республикаларидан Шердор мадрасасидаги концертларда Шашмақом туркумидаги Бузурк мақомидан (асосан ашула йўлларидан) йирик қисмларни ижро этган Тожикистон ва Сегоҳ мақомини деярли тўлалигича талқин этган Ўзбекистон ижрочилари таҳсинга сазовор бўлишди. Шуниси қизиқки, Самарқанд анжуманларида конкурсли ҳолат бўлмаса-да, икки қардош республика мақомдонлари орасида ўзига хос ижодий мусобақа бўлиб келмоқда. Ҳар иккала республикадаги олий музика ўқув юртларида ҳозирги кунда Шарқ музикаси кафедралари мавжуд бўлиб, уларда ёш ижрочилар мақомдонлик сирларини изчил ўзлаштиришмоқда. Учала симпозиум программаларига назар ташласак, дастлабки анжуманларда тожикистонлик санъаткорлар асосан Сегоҳ, Рост, Наво мақомларининг ашула йўлларинигина тайёрлаб келишган бўлса, сўнгги галги программаларига айрим чолғу куйларни ҳам киритишган. Республикамиз ижрочилари эса аввалги икки анжуманда Наво, Дугоҳ, III симпозиумда Сегоҳ мақомларининг асосий чолғу йўллари ва ашула йўлларини ижро этишди. Бундай мусобақаларнинг фойдали томони шундаки, сўнгги йилларда икки республикадаги мақом ижрочилигида ёш мақомдонлар даврасида моҳир хонанда ва созандалар сони ортиб бормоқда. Буни биз фақат симпозиумлардагина эмас, бошқа Халқаро ва Бутуниттифоқ анжуманларида, Ўзбекистонда ўтказилган I, II ёш мақомчилар конкурсларида ҳам кўрдик.

Анъанавий концерт программалари бу гал буткул, сержанр ва сершакл чиққан қардош республикалар орасида Арманистон санъаткорларининг чиқиши ҳам таҳсинга сазовордир. Лекин, афсуски, Қозоғистон, айниқса Туркманистон ва Қирғизистон программалари ҳақида бундай дейиш қийин. Зероки, бу республикаларнинг программаларида оммабоп фольклор асарлари кўпроқ ўрин тутиб, донғи кетган қозоқ оқинлари, қирғиз манасчилари, туркман достончилари деярли четда қолиб кетган.

Ниҳоят, III симпозиум программасининг талайгина қисмини эгаллаган ҳозирги замон композиторларининг асарларидан тузилган концертлар ҳақида бир неча сўз. Аввалги анжуманларга нисбатан бу борада ҳам бирмунча ўзгаришлар намоён бўлди: I анжуманда атиги битта, иккинчисида иккита концерт ўтказилган эди. Бу гал бирданига тўртта концерт бўлди. Лекин концертлар сонининг кўпайиши асарлар сифатининг сусайишига олиб келди. Агар икки чет эллик композитор — Г. Рашид (Жазоир) ва М. Ҳафиз (Ироқ) асарлари хорижий Шарқ, хусусан, шу мамлакатлардаги илк тажрибалар сифатидагина баҳоланса, қолган 22 композиторнинг айримларигина симпозиум ташкилий комитети қўйган талаб — анъанавий ва замонавий услуб уйғунлигини намойиш этди. Шубҳасиз, ана шу бирликка эришилган партитуралар орасида М. Бурҳоновнинг «Алишер Навоий» операсидан ижро этилган парчалар, А. Тертеряннинг 3-симфонияси, М. Тожиевнинг 5- симфонияси, Р. Миришлининг тор ва оркестр учун концерти, М. Бафоевнинг, 2-, О. Ализоданинг 4- симфонияларинигина кўрсатиш мумкин. Қолган асарларда (ҳатто муайян муғом, мақом, куй парчалари киритилганига қарамай) композиторлар ўтмиш ва замонавий ижодий анъаналарни теран ва узвий боғлай олмаганлар.

Демак, анъанавий музика мероси намуналарини саралашда, айниқса композиторларнинг асарларини танлашда бўлажак симпозиум ташкилий комитетларидан мезонни конкретлаштириш ва талабчанликни янада ошириш тақозо этилади.

III симпозиумнинг сўнгги ялпи мажлисида анжуман қатнашчиларининг бутун дунё музикачиларига Мурожаати ҳамда махсус резолюция қабул этилди, маъруза ва баҳслар чоғида тушган амалий таклифлар кўриб чиқилди.

Тўхтасин ҒАФУРБЕКОВ,
музикашунос

Чингиз АҲМАРОВнинг 75 йиллиги

Абдулла ОРИПОВ

УМРБОҚИЙ РАНГЛАР

Устоз Чингиз Аҳмаров анъанавий буюк Шарқ мусаввирлари силсиласининг бизнинг замонамиздаги энг забардаст вакилидир. Мен тасвирий санъатга бир иштиёқманд сифатида мухлис бўлибманки, Чингиз аканинг бетакрор асарларидан ҳеч нари кетолган эмасман. Гўзал Шарқ шеъриятининг сиймолари ва қаҳрамонлари — Лайли ҳамда Ширин, Зебуннисо-ю, Нодирабегим, борингки, тарихимизнинг зар билан безалган саҳифалари, илму-урфонимизнинг мароқли ҳамда машаққатли йўллари, тим-қора жануб осмонида порлаган новвотранг юлдузларимиз, абадият ва ҳикматдан дарс айтгувчи ўлмас боболаримизнинг қиёфалари — бари-бари, Чингиз Аҳмаров санъатида юксак бир маҳорат билан акс этиб келаётир. Мен ҳеч бир муболағасиз айта оламан: мабодо мўъжиза содир бўлиб, Беҳзод тирилса-ю, Чингиз Аҳмаров асарларига назар ташласа, у шоён таҳсин билан Чингиз акага балли, деган бўларди. Балки, у билан ҳамкорликда асарлар яратарди.

Мен Чингиз Аҳмаров ижод устахонасида кўп маротаба бўлганман, у кишининг иш жараёнларидан бирмунча хабардорман. Бизнинг классик шеъриятимизни, умуман, бадиий адабиётни Чингиз Аҳмаров қадар теран идрок этувчи рассомни кам учратганман. Менинг бу фикримни адабий жамоатчилик тўла қўллаб-қувватлашига аминман. Чингиз ака шеърий байтлардаги нозик қочиримларни, «Жоконда»даги каби сирли табассумларни ғоят теран илғайдилар. Бир қатор жамоат биноларининг деворларида Чингиз Аҳмаров чизган суратлар абадий муҳрланиб қолди. Мен уларни Москва-ю, Тошкентда, Самарқанду Қозонда, Краснодарда-ю, Бухорода, хуллас, кўп жойларда, кўп манзилларда учратганман. Ушбу мўъжизакор санъатга ҳамиша ҳайрат билан боқиб турганман.

Дунёда турли тоифа устозлар учрайди. Баъзи-бирлари ўзларини ўзлари устоз деб эълон қиладилар. Лекин уларни, ўзбекона ҳурматни ҳисобга олмасак, шогирдлар астойдил йўқламайдилар. Уларга томон талпинмайдилар. Чингиз Аҳмаров шундай жозибага молик, бағри кенг, самимий, камтар бир инсондирки, бу зотнинг меҳру таважжуҳидан баҳра олмаган ёш расомлар республикамизда камдан-камдир. Чингиз Аҳмаров шогирдлари бугунги кунда ота-боболаримиз давридан келаётган бебаҳо санъатнинг посбонлари бўлиб қолаётирлар. Хориждан келган минг-минглаб сайёҳлар Аҳмаров мактабига мансуб санъат асарларини томоша қилиб, ўчмас бу рангларни, оҳангларни шуурларига, кўзларига муҳрлаб олис элларга олиб кетмоқда. Умрбоқий санъат ана шу тариқа ўз абадиятини таъмин этаётир. Чингиз Аҳмаров билан замондош бўлиш бусбутун ифтихорнинг айнан ўзидир. Қуллуқ Сизга, Чингиз ака!

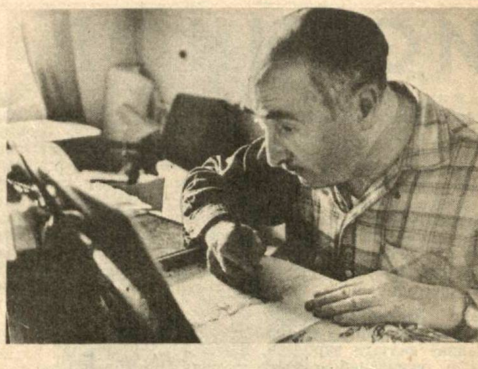

КОМЕТА

Чингиз АҲМАРОВга

Ҳар замон, ҳар замон Ер яқинидан
Ноёб кометалар ўтиб қолади.
Кимлардир кўз узмай нур чақинидан
Уларнинг суратин олади.
Кимлардир пайқамас, ё бўлмас огоҳ,
Кўп борса таъбирлар кўрган бир тушни.
Улар қайдан билсин, кометалар гоҳ
Юз йилда бир марта қайтиб ўтишин.
Нечоғлик ғаройиб манзарадир бу;
Самовий нур билан йўғрилган санъат.
Сомон йўлларида югурган оҳу,
Зуҳро жамолидан узилган талъат!
Энди яна қачон келар у қайтиб.
Гоҳи юз йил ўтар, минг йилдир гоҳи.
Ёлғиз у ўтмишдан афсунлар айтиб
Олис келажакнинг бўлгай гувоҳи.

Гавҳар МАТЁҚУБОВА:

НАЗОКАТ ВА НАФОСАТ ЙЎҚОЛМАСИН

Яқинда хоразмлик раққоса, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Гавҳар Матёқубова билан фикрлашдик. Бу санъаткор рақс санъати борасида таълим олиб, моҳир раққосаларга шогирд бўлиб тушганига ва илк марта саҳнага чиққанига қарийб йигирма йил бўлди. Шу давр мобайнида у кўплаб рақсларни ўрганди ва томошабинларга тақдим этди. Лекин раққоса Хоразмни тарк этмади. Аслида бир неча марта Тошкентга «Лазги» ансамблига таклиф этилди. Биз аввало унга нега марказга келмаганини, бу ерда элга танилиш учун имкон каттароқ эканини эслатдик.

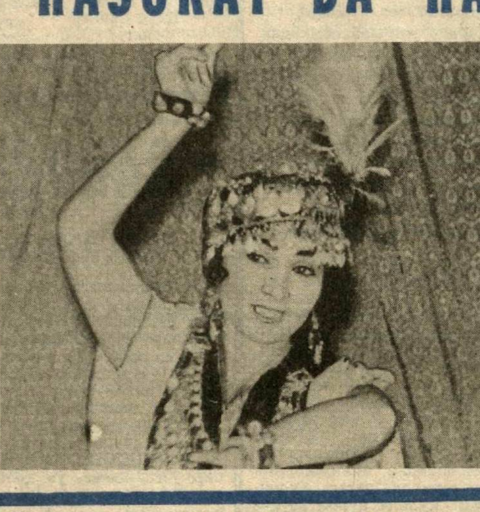

— Мен хоразм рақслари мутахассиси бўлиб қолаверганим маъқул. Одатда рақсларда маълум доирадаги халқ руҳи, меҳнат, турмуш тарзи акс этади. Шуни ҳам айтиш кераки, рақс қотиб қолган ҳаракатлар эмас. У янгиланиб, такомиллашиб боради. Демак, шу халқ билан ҳамнафас бўлмасангиз, унинг характерини доим ўрганиб, янги-янги жиҳатларини кашф этмасангиз бир жойда депсиниб қолиб кетаверасиз. Қолаверса, Хоразм рақсининг усталари ҳам шу ерда.

Санъаткор ўзбек рақсларига зўр эҳтиром билан ёндашади. Маълумки, республикамизнинг ўзида бир неча рақс мактаби мавжуд. Уларнинг ҳар бирини ўз қонун-қоидалари, йўл-йўриқлари бор. Ҳар бир мактабга хос рақсларни ўрганиш учун, имконият етарли эмас. Лекин ҳозир кўпгина «моҳир» раққосаларимиз ҳар қандай мактабга тегишли бўлган рақсни «қийиб ташламоқдалар». Рақсларимиздаги назокатнинг йўқолиб бораётганининг асл сабаби шунда эмасмикан?! Кейинги йилларда рақс мактабларимиз ҳақида ҳеч ким ўйлаб кўраётгани йўқ. Бугун саҳнага чиқаётган ҳар бир ёш раққоса Фарғона рақсларидаги назокат, Бухоро рақсларидаги мусиқавийлик, Хоразм рақсларидаги шиддатни тасаввур эта олмайди. Натижа эклектикага олиб келаяпти. Яъни, ҳаракатлар қўшилиб кетиб тугал ифода, назокат, эстетик яхлитлик касб этмаяпти.

Баъзан, республика телевидениесида ижро этилаётган рақсларни кўриб ҳайратда қоласан, киши. Фақат раққосанинг пешонасига таққан жиғасигина хоразмча рақс ижро этилаётганидан дарак бериб туради, холос. Раққоса шиддат бағишлайман, деб қалтис ҳаракатлар қилади, сакрайди, гир айланади. Хоразмча рақсларда асло қалтис ҳаракатлар, сакрашлар, гир айланишлар бўлмайди! Мана шу қусурларнинг ўзи ҳам рақс назокатини йўқолишига олиб келади-ку... Бундай рақсларда халқ руҳи очиб берилмайди.

Республика хореография билим юртида рақсларимизнинг мавжуд турлари бўйича кам таълим берилади. Асосан европача классик рақслар ўргатилади. Натижада, ёш раққосаларимиз, профессионал коллективга балетмейстрлар таъбири билан айтганда «қуруқ чўп» ҳолида келадилар. Санъат ўрта махсус ўқув юртларининг рақс бўлимларида мавжуд рақс мактабларимизга мувофиқ курслар ташкил этиш маданиятимиз учун катта ғамхўрлик бўлар эди. Ёки ҳеч бўлмаганда область маданият ўқув юртларининг хореография бўлими талабалари ўз регионларига хос бўлган рақсларни ўрганишлари мумкин-ку! Жумладан, Матюсуф Харратов номидаги Урганч шаҳар санъат билим юртидаги рақсни ўрганаётган талабалар учун хоразмча рақс билан шуғулланиш имкони бор. Шунда ўқув юрти Хоразм рақсини ривожлантириш учун катта хизмат қила олиши мумкин.

Биз Г. Матёқубовадан «Лазги» ансамбли ҳақидаги фикрларини сўрадик:

— Юқорида айтганимиздек, «Лазги» этнографик ансамбль бўлсада, хоразм рақсларини ижро этишда оқсоқланиб қоляпти. Унинг ижоди чўққига чиққан давр — ҳамон Ўзбекистон ССР халқ артисти Гавҳар Раҳимова раҳбарлик қилган йиллар бўлиб қолмоқда. Мен яхши биламан, Гавҳар опа ҳар бир рақсни саҳнага олиб чиқишдан илгари ойлаб областда бўлар, Хоразм рақсининг Равия Отажонова, Пўлат Раҳмонов, Жуманиёз Эшжонов каби усталари билан маслаҳатлашар, фикр алмашар эди.

Республикамизда бирлашган филармония ташкил этилиши билан бошқа область филармониялари қатори Хоразм филармонияси ҳам тарқатилди. Бу Гавҳар Матёқубовада катта ташвиш уйғотди. Филармония Хоразм санъатини давом эттириб келаётган ягона даргоҳ эди. Ахир сувоғлар, қиз-йигитлар айтишувлари, бийрон қўшиқлар, «Чупрадали», «Бобойжоним» термалари каби Хоразм санъатининг дурдоналари энди қаерда ижро этилади-ю, уларга кимлар рақс тушади? Бу сингари хавотир билан Гавҳар Матёқубованинг кирмаган эшиги, маслаҳат сўрамаган ҳамкасби қолмади. Унинг мулоҳазаларини партия ва совет ташкилотлари тўғри деб топди. Урганчда «Хоразм» ашула ва рақс ансамбли ташкил этилди. Унга Гавҳар Матёқубова бош балетмейстер, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Олмахон Ҳайитова бадиий раҳбар этиб тайинланди. Ансамбль репертуари ҳозирнинг ўзидаёқ катта умид бағишлайди. Репертуардан достонлар, айтишувлар, лапарлар, маросим ўйинлари, термалар кенг ўрин олган. Бош балетмейстер бугун изланишда, у ишини Хевадаги музейлардан бошлаган. Экспонатлар орасидан XIV—XV асрларга оид либослар топди, театр рассоми, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби Лола Абдуллаева билан ижодий ҳамкорлик қилди. Натижада ажойиб либослар эскизи тайёр бўлди. Хоразм рақслари энди томошабинлар ҳузурида этник либосларда ижро этилади.

— Бизда ҳал этилмаган талай муаммолар ҳам бор, — дейди Гавҳар опа. — Эркаклар рақси ҳалигача муаммолигича қолмоқда. Бу ўйин тарихи билан қизиққанман. Илгари эркаклар ўйини жуда ривож топган. Ислом дини кириб келиши билан аёллар ўйини орқа планга сурилиб қолди, лекин унутилиб кетмади. Уни асрлар қаъридан эркаклар олиб келишди. Бугунги кунда, аксинча, эркаклар ўйини аёллар зиммасига тушиб қолмоқда. Ансамблимизда бу вазифани Света Раҳимова, Меҳрибон Давлатова, Сайёра Матёқубова бажармоқдалар. «Оразибон», «Гўсфанд», «Уфори наво»ни аёллар эркаклар билан ижро этар эдилар. Уларни саҳнага олиб чиқиш бугун катта қийинчилик туғдирмоқда.

Яқинда Хоразмда машҳур ҳофиз Комилжон Отаниёзовнинг 70 йиллиги нишонланди. Санъаткорнинг ижоди — Хоразм санъатининг ажралмас қисми эканлиги йиғин ва суҳбатларда қайта-қайта таъкидланди. Жумладан, Ўзбекистон ССР Маданият министрлигининг етакчи мутахассиси А. Раҳимов Хоразм санъатини юқори баҳолади ва бундай деди:

— Биз ўз санъатимизни янада яхшироқ тадқиқ этишимиз ва ўрганишимиз керак. Ўз санъатимизни чуқур ўрганмай, ривожлантирмай қардошларимиз санъатини ўрганиш, улардан завқ олиш мушкил

Гавҳар Матёқубова Хоразм санъатини ғоят қадрлайди, битмас-туганмас хазина, деб билади. Бу хазинадан элни кўпроқ баҳраманд этиш, ижодий мўъжизалар яратиб рақс санъатимиз савиясини партиямиз талаби даражасига кўтариш вазифаси, шу сингари санъаткорлар зиммасидадир.

Рашид РАУПОВ

Умарали НОРМАТОВ

РАҲМАТ СЕНГА, ҲАҚИҚАТ!

Республика телевидениеси орқали «Ичкуёв» қиссаси қаҳрамонлари билан қайта учрашдик. Бу учрашув кўпчиликнинг оғзига тушди. Қисса билан олдиндан танишганлар ҳам, танишмаганлар ҳам якдиллик билан уни «вақтида яратилган фильм» деб аташди. Дарҳақиқат, «Ичкуёв» ўзининг бутун пафоси билан бугунги қайта қуриш, покланиш, социал адолатни барқарор этиш учун курашлар кетаётган даврга ҳамоҳанг. Ҳолбуки, бу қисса «Шарқ юлдузи» журналида 1974 йили эълон қилинган. Ҳаётдан бевақт кетган камтарин ёзувчи, журналист, таржимон Турғун Пўлат асар устида узоқ вақт — 1964-73-йиллари иш олиб борган эди. Телеэкран орқали асар воқеалари билан қайта танишганда қалбларда адабиётимиз, ҳақгўй адибларимиз учун яна бир бор қонуний ифтихор туйғуси жўш уради: қаранг, ўша турғунлик идеологияси ва психологияси кенг ёйилган йилларда ҳам ҳаёт ҳақиқатини мардона туриб айтган, ифодалаган адиблар бўлган, фақат донгдор ёзувчилар эмас, Турғун Пўлат каби камтарин, ҳалол, виждонли қаламкашлар ҳам сўз санъати орқали адолат учун дадил кураш олиб борганлар.

Видеофильмнинг постановкачи режиссёри Мақсуд Юнусов йирик ва машҳур проза асарларини экранлаштириш борасида катта тажрибага эга. У яратган «Навоий», «Улуғбек хазинаси», «Диёнат», «Гирдоб» видеофильмлари маданий ҳаётимизда қувончли ҳодиса бўлган эди. Истеъдодли режиссёр машҳур проза асарларига мурожаат этганида ниҳоятда эҳтиёткорлик, адиблар мулкига катта ҳурмат, одоб билан иш кўради. Асар сюжети йўналишларига ўзбошимчалик, билағонлик билан ўзгартиришлар киритмай, асар бисотини мумкин қадар ўз ҳолича ва тўлиғича телеэкран тилига кўчиришга интилади. Режиссёр «Ичкуёв»да ҳам айни шу йўлдан борган, фильмнинг ютуғи ҳам, камчиликлари ҳам худди шу хусусият билан боғлиқ. Фақат асар воқеалари, персонажлари характери, тақдири талқинидагина эмас, қисса поэтикаси — композицияси, ифода тарзи, оҳангини ҳам тўла сақлашга эришган.

Маълумки, қисса асосида ҳалол, диёнатли, ҳақгўй, адолат учун курашчи йигит Ўринбойнинг мураккаб тақдири ётади. Ёзувчи қаҳрамоннинг машаққатли курашлар эвазига эришган ғалабадан кейинги нисбатан осойишта, сурурли курорт ҳаёти, бу ердаги чин севги саргузаштлари тасвиридан бошланиб йўл-йўлакай ҳаёлан унинг яқин ўтмишига мурожаат этади, айни шу ретроспектив усул орқали Ўринбойнинг чигал, машаққатли оилавий ва ижтимоий ҳаёт йўлини ҳикоя қилиб беради. Қиссадаги шу бадиий услуб фильмда ҳам сақланган. Бунинг устига асар бош қаҳрамони Ўринбой касб-ҳунари жиҳатидан ёзувчига яқин одам, ҳам ҳисобчи, ҳам банк ходими ва журналист. Автор қаҳрамоннинг касби-корини, касб психологиясини миридан сиригача яхши билади; 60-йиллари қишлоқ хўжалигининг молиявий-иқтисодий соҳасида содир бўлган нохуш ҳодисалар — қонунчиликнинг бузилиши, қаллоблик, ғирромлик, кўзбўямачиликнинг авж олиши, улар билан боғлиқ ҳолда раҳбар ходимлар орасидаги маънавий айнишларни ҳам ёзувчи, ҳам синчков журналист — мутахассис кўзи билан қараб ифодалайди. Қиссанинг айни шу хусусияти видеофильмда яхши намоён бўлган.

Постановкачи режиссёрнинг энг катта хизмати, ютуғи — қиссанинг асосий ғоявий пафосини, ёзувчининг ўз вақтида катта граждандлик шижоати билан айтган гапларини, кўнгил дардларини кенг томошабинларга етказа олганида. Фильмни томоша қилар эканмиз, ўзбошимчалик, кўзбўямачилик иллатлари жамият ҳаёти учун нақадар хатарли бўлгани, ўша кезлари ҳалол, адолатпарвар одамлар бошига қанчалар кулфатлар тушганини бутун қалбимиз билан ҳис этамиз, ўша чигал, мураккаб шароитларда бошига оғир савдолар тушганида ҳам имон-эътиқодига гард юқтирмай адолат йўлида мардона кураш олиб борган асл одамларга бўлган меҳр-эҳтиромимиз яна бир карра ортади.

Режиссёр асар персонажлари руҳи, моҳиятига мос актёрлар танлай билган, актёрлар ансамблини вужудга келтиролган. Ёдгор Саъдиев (Ўринбой), Ёқуб Аҳмедов (Ҳамролиев), Тўйчи Орипов (Зариф Аҳмедов) Тўти Юсупова (қайнана), Луиза Қулаҳмедова (Сабоҳат), Эркин Комилов (Жавлоний), Сайёра Азимова (Матлуба) сингари таниқли ва ёш актёрлар асардаги етакчи персонажлар характери моҳиятини асосан очишга эришганлар.

Видеофильмнинг камчиликларига келганда шуларни таъкидлаш мумкин: қисса ҳар қанча дадил ёзилган бўлмасин, унда асар яратилган пайтлардаги адабий муҳит ўз муҳрини қолдирган, асар охири хийла тантанавор, қаҳрамон курашлардан бутунлай омон чиқиб, ҳар жиҳатдан ғалабага эришади —мансаб-мартабаларга кўтарилади, шахсий ҳаётда ҳам омад унга кулиб боқади, ғанимлар эса ер билан яксон этилади... Фильмда финални шу даражага етказиш шарт эмас эди. Қиссанинг ўзида унча билинмаса ҳам экранда курорт ҳаёти йўналишининг барча тафсилотлари билан берилиши ортиқчалик қилиб турибди, фильм улардан ва бошқа баъзи иккинчи даражали эпизодлардан холи этилганида ундаги драматик тиғизлик, таъсирчанлик янада ортган бўларди. Баъзи ўринлар ортиқча чўзилган. Истеъдодли актёр Ёдгор Саъдиев Ўринбой образи талқинида қанчалар кўп ижодий меҳнат қилган бўлишига қарамай, ундаги контрастли ҳолатларни — осойишталик ҳолатидан кескин драматик вазиятларга кўчиш, орадаги ўткир психологик тафовутларни ҳар доим ҳам маромига етказиб бера олмаган. Пўлат Саидқосимовдек истеъдодли актёр Черкашин образидаги дидактик заифликни бартараф этишга эриша олмаган... Такрор айтамиз, бу хилдаги камчиликлар аввало қиссанинг ўзига дахлдор, қолаверса, кўпгина актёрлар ижросида ҳам муайян қусурлар бор.

«Ичкуёв» видеофильми «Раҳмат сенга, ҳақиқат!» деган сўзлар билан якунланади. Ҳаётдан бевақт кетган камтарин, ҳалол ёзувчи Турғун Пўлатнинг ҳақиқат, адолат руҳи билан йўғрилган, бугунги инқилобий ўзгаришлар даврига ҳамоҳанг асарини телеэкран орқали миллионлаб томошабинларга етказган видеофильм ижодкорларига ҳам раҳмат дегимиз келади.

Редакцияга «Ичкуёв» видеофильмига турли-туман фикр-мулоҳазалар билдирилган кўплаб хатлар келди. Айрим хатларда телеасарнинг ютуқлари билан бирга камчиликлари ҳам дадил айтилган.

Редакция мактуб йўллаган К. Сафарова, Б. Қаюмова, Ш. Умиров, (Бухоро), Г. Алишева (Жиззах), Г. Эштемирова, Б. Турсунов, С. Шопўлатова, М. Жумаева (Сурхондарё), О. Турдиев, М. Муртозаева (Самарқанд), О. Деҳқонова (Андижон), Р. Мусаев (Наманган) ва бошқа газетхонларга миннатдорчилик билдиради.

санъат оламида

СЕҲРЛИ САҲНА ҒАРОЙИБОТЛАРИ

ЧЕЛЯБИНСК ОБЛАСТЬ ҚЎҒИРЧОҚ ТЕАТРИНИНГ ГАСТРОЛЛАРИ

Бир неча халқаро, Бутуниттифоқ фестиваллари ва кўрикларининг қатнашчиси Челябинск область қўғирчоқ театри Тошкент шаҳри томошабинлари ҳузурига илк бор ташриф буюрди. Ижодий коллектив ўз имкон ва интилишлари доирасида ҳар хил жанрдаги асарлардан иборат репертуар билан гастролга келди. Театр болалар билан бирgaликда катталар аудиторияси учун ҳам спектакллар намойиш этади. Челябинсклик қўғирчоқ театри усталари Л. Лопейск ва Т. Крчулованинг «Лайлакча ва қўриқчи», Р. Киплингнинг «Филча», В. Орлованинг «Олтин жўжа», Г. Остернинг «Мартишкага салом» ва «38 тўтиқуш» асарларини ижро этар экан, томошабин билан яқин мулоқот олиб боради. Ижрочилар томошабин ишончини тезда қозона олади ва улар руҳий оламига дадил кириб боради.

Спектаклларни саҳнага қўювчилар — режиссёр, РСФСРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, К. С. Станиславский номидаги РСФСР Давлат мукофоти лауреати В. Вольховский ва рассом Е. Луценко. Спектакллардаги қўғирчоқлар ва муҳит ўртасида классик мутаносиблик сезилади: атрофдаги ҳамма нарса образни аниқ, ёркин акс эттириш учун бевосита ёрдам беради. Ҳатто оддийгина «Филча» спектаклида воқеа бўлиб ўтаётган кенглик қатъий белгилаб, чегаралаб қўйилган — саҳнадаги ҳар бир деталь аниқ-равшан кўзга ташланади.

Театрда воқеаларнинг ривожланиш жараёнига болалар эътиборини тортиш муҳим аҳамиятга эга. Масалан, «Лайлакча ва қўриқчи» спектаклида барча томошабинлар «Энди нима бўлар экан?» деган савол билан саҳнадан кўз узолмайдилар. Актёрлар бу ҳолда энг муҳим мақсадга — боланинг асар қаҳрамонлари билан бирга шодланиб, бирга изтиробга тушишига эришади. Болаларнинг умумий фикри ҳам пайдо бўлади: улар воқеани таҳлил қиладилар ва кимнинг ёнини олиш, кимнинг ҳаракатини қоралашни аллақачон тушуниб етадилар.

Болалар учун мукаммал, жонли образлар яратиш учун малакали ва талантли актёрлар зарур. Масалан, «Лайлакча ва қўриқчи» спектаклининг муваффақияти кўп жиҳатдан Александра ва Арина Бронларнинг ижросига боғлиқ. Уларнинг ролларига бағишлаган эҳтироси, образларга бахш этган қувноқ руҳ бўлмаса, спектакль зерикарли ва ўта жўн бўлиб қолар эди.

Актёрлар ҳар хил қўғирчоқлар билан ишлашни яхши биладилар. Чунончи, Б. Брехтнинг «Юз бермаслиги мумкин бўлган воқеа» спектаклида ёркин характерни жонлантирадиган гротеск услубидаги улкан маскалар қўлланилади. Қўғирчоқбоз ва ижрочи Виктор Голованов иккиюзламачи Гангстер образини эътибор билан яратди. У асосан икки қиёфада намоён бўлади. Кучлилар олдида итоаткорона тиз чўкади, кучсизларни оёқости қилади. В. Голованов саҳнада газандалик, ёвузлик тимсолини яратади. Актёр ўз қаҳрамони қиёфасида яшайди ва уни қалб қўри билан гавдалантиради.

Театр Н. В. Гоголнинг «Ўлик жонлар» асарига мурожаат этади. М. Булгаков ва И. Пирьев сценарийси асосида яратилган бу спектакль «Чичиков дегани аслида ким?» деб номланади. К. С. Станиславский номидаги РСФСР Давлат мукофоти лауреати Владислав Черневский ўз қўғирчоғи билан Чичиков ролини моҳирона яратган. Унинг ҳар бир эпизодга қалб ва қиёфа бағишлагани сезилиб туради. Чернявскийнинг Чичикови ўз қиёфасини ўзгартиришга моҳирлиги билан эътиборни тортади. У Ноздрёв ҳузурида сурбет, Коробочка билан суҳбатда қўпол-қўрс, Маниловнинг ёнида назокатли бўла олади. Шароит Чичиковдан ўйлаб иш кўришни талаб этади. Ҳар сафар, Чичиков учрашув бошида иккиланиб, жовдираб туради, кейин тезда «ролга киради». Янги жанр бобида ўз кучини синаб кўради, эплашига кўзи етгач ишга киришади, ўлик жонларни сотиб олиш учун шартнома туза бошлайди. Бу образ болаларда ачиниш, кейинроқ жирканишга айланувчи кулги, нафрат ва ғазаб уйғота олади. Шу боис томошабинларнинг «Менда Чичиковнинг бирор одати бор эмасмикан?» — деб ўйлаб қолишларига эришиш учун актёр ролнинг сатирик қирраларини атай бўрттириб ўтирмайди. Шуни айтиш керакки, актёр В. Голованов спектаклда тўртта (Собакевич, Ноздрёв, Манилов ва Плюшкин) ролларида чиқади. Унинг қўлидаги қўғирчоқлар нафақат «жонланади», балки характер яратади.

Карл Чапек пьесаси асосида яратилган «Ҳашоротлар ҳаётидан» спектакли ташқаридан қараганда қўғирчоқ театрига алоқаси йўққа ўхшаб кўринади. Чунки бу асарда қўғирчоқлар «актёрнинг асосий воситаси» эмас, балки ўзига хос шартли белги ҳисобланади. Спектакль режиссёри Ю. Бобков ва рассом Е. Луценко буржуа ҳаётига хос нуқсонларини аёвсиз фош этади. Бу асарда асосан инсон тақдири учун ҳавотирдан иборат таҳлика сезилиб туради. Спектакль ижодкорлари киноя, қочирим орқали олға босиш учун халақит берадиган қусурларни қоралайди.

В. Синакевичнинг «Булбул ва император» асарида челябинсклик қўғирчоқ театри усталарининг маҳорати янада яққол кўзга ташланади. Саҳнага кўтарилган актёрлар ўз қўғирчоқлари билан бетакрор образларни ярата оладилар. Виктор Голованов ижросидаги Хитой императори роли шундай образлардан биридир. Бу ижрода театр программаси, асарга қўйилган талаб билан бирга қўғирчоқ театри шароитида актёр ўз ижодий қиёфасини, имкониятларини қай даражада намойиш қилиши мумкинлиги яққол кўзга ташланади. Артуро Уи, Собакевич, Ноздрёв, Манилов ва Плюшкин образларини маҳорат билан яратган актёр бу образга ҳам ўзига хос ифода бағишлай олади. У ғалати қиёфадаги, бирмунча бўрттириб кўрсатадиган, безаклар тақилган ниқобдан фойдаланади. Муҳими, характерни муайян ривожланиш жараёнида талқин этади. Айниқса, қаҳрамоннинг ички ҳиссиётлари, ташқи кўринишдаги мутаносиблик ва унинг воқеалар ривожига қараб ўзгариб бориши томошабин эътиборини тортади.

Челябинск қўғирчоқ театри ижодий коллективи учун ютуқлар соясида хотиржамликка тушмаслик, ҳар бир асарда ўз дастхатини намоён этиш характерли хусусиятдир. Труппада талантли, ўз ишига сидқидилдан меҳр қўйган актёрлар, ташаббускор режиссёр, саҳналарни юксак дид ва топқирлик билан безайдиган рассом ижод қилар экан, театр ўз томошабинларини ажойиб асарлар билан хушнуд этаверади.

Владимир ОСТРОВСКИЙ,
театршунос

ҚУТЛАЙМИЗ!

Сергей БРИНСКИХ — 60 ЁШДА

Қадрли Сергей Александрович!

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси президиуми Сизни, таниқли шоир ва носирни туғилган кунингизга олтмиш йил тўлиши муносабати билан қизғин табриклайди.

Сиз ишчи оиласидан чиқиб, машаққатли ҳаёт мактабини ўтадингиз. В. И. Ленин номидаги Тошкент Давлат университетини тамомлагач, ўқитувчилик қилдингиз. «Тошкент оқшоми», «Вечерний Ташкент» газеталарида, «Ёш гвардия» нашриётида катта редактор бўлиб ишладингиз. Сизнинг «Отряд ёрдамга шошилади», «Пионер патрули», «Ҳаммаси болаликдан бошланади», «Шаҳзода — Колька Жуков» ва бошқа поэтик ҳамда насрий асарларингиз кенг китобхонларга яхши таниш.

Биз Сизнинг таржима соҳасидаги хизматларингизни ҳам юксак қадрлаймиз. Сиз Б. Бойқобилов, Н. Охундий, И. Муслим ва А. Раҳмат каби ижодкорларнинг китобларини рус тилига маҳорат билан ўгиргансиз.

Қадрли Сергей Александрович, туғилган кунингизда Сизга мустаҳкам соғлиқ, узоқ умр ва ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ

Михаил ШАЛОМАЕВ — 60 ЁШДА

Қадрли Михаил Исакович!

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси президиуми Сизни, талантли носирни олтмиш ёшингиз билан чин дилдан табриклайди.

Сиз Абу Райҳон Беруний номидаги Ўрта Осиё политехника институтини тамомлагач, узоқ йиллар мобайнида ишлаб чиқаришда мастер, электр цехида бошлиқ, «Ташсельмаш» заводининг электр техникаси лабораториясида мудир бўлиб ишладингиз. Тошкент Олий партия мактабида ўқитувчилик қилдингиз.

Сизнинг ишлаб чиқариш мавзусида қалам тебратишингиз табиий эди. Шу боис ҳам «Чорраҳада қувиб ўтиш», «Завалишин самараси» «Тунги йўқлов», «Фавқулодда буюртма», «Сеҳргар талаб этилади» каби асарларингизда оддий меҳнаткашлар ва замонавий ишлаб чиқариш командирлари ҳаёти ўз аксини топган.

Қадрли Михаил Исакович, қутлуғ 60 ёшингиз билан самимий табриклаб, Сизга мустаҳкам соғлик, узоқ умр ва янги ижодий ютуқлар тилаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ

Узоқбой ПИРЖОНОВ — 50 ЁШДА

Ҳурматли Узоқбой Пирназарович!

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениеси президиуми Сизни, таниқли қорақалпоқ шоири, прозаик ва таржимонини қутлуғ эллик ёшингиз билан қизғин табриклайди. Сиз Т. Г. Шевченко номидаги Қорақалпоғистон Давлат педагогика институтини тамомлагандан бери Автоном республиканинг турли матбуот органлари, чунончи, «Жас ленинши», «Жеткиншек», «Совет Қорақалпоғистони» газеталари, «Амударё» журнали редакцияларида хизмат қилдингиз. Айни кунларда «Қорақалпоғистон» нашриётида муҳаррир бўлиб ишламоқдасиз.

1960 йилдан буён Сизнинг шеър ва ҳикояларингиз автоном республика газета ва журналларида мунтазам босилиб келмоқда. «Муҳаббат қўшиғи», «Ўшанда баҳор эди», «Портрет», «Оқим» ва бошқа шеърий ҳамда насрий китобларингизни қорақалпоқ китобхонлари севиб ўқийдилар. Адабиёт мухлислари Сизни қардош халқлар ёзувчилари асарларининг моҳир таржимони сифатида ҳам яхши биладилар.

Сизга таваллудингизнинг 50 йиллиги муносабати билан сиҳат-саломатлик, янги ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ

Эргаш РАИМОВ — 50 ЁШДА

Қимматли Эргаш Раимов!

Сизни 50 ёшингиз билан қутлаймиз. Сиз ўттиз йиллик ижодий фаолиятингиз давомида болалар ва ёшларга атаб ўндан ортиқ асарлар яратдингиз, кичкинтойларнинг серзавқ ҳаётини шеъру достонларингизда мадҳ этдингиз.

«Меҳрибонларим», «Ажаб қишлоқ», «Эҳ, биз катталар» каби қиссаларингиз билан ўқувчилар қалбига йўл топдингиз. Адабий жамоатчиликнинг эътиборини қозондингиз.

Сиз узоқ йиллардан бери болаларга асарлар яратиш билан бирга, телевидениеда «Телеминиатюралар театри»да ҳам фаол хизмат қилаётирсиз. Сатира ва юморга бой ҳажвияларингиз билан томошабинларни хурсанд этаяпсиз.

Қадрли дўстимиз, Эргаш Раимов! Сизга бу муборак айёмингизда узоқ умр, ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСИ ПРЕЗИДИУМИ

«СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ САНЪАТИ» — 1988 ЙИЛДА

ЖУРНАЛНИНГ БОШ РЕДАКТОРИ ТИЛАБ МАҲМУДОВ БИЛАН СУҲБАТ

Мухбир: — Журнал 1987 йилги ўн икки сонини областларимиз маданий ҳаётига бағишлади. Бундан кўзланган мақсадга эришдингизми ва шу сонларни тайёрлашда асосий мезон қандай бўлди?

Тилаб Маҳмудов: — 1987 йил Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллик юбилейи нишонланадиган йил. Ана шу ўтган тарихий давр мобайнида республикамиз санъати эришган зафарларни пропаганда қилиш мақсадида областларимиз маданияти, санъати ва ҳаваскорлик ижодиёти ҳақида журналхонларга кенгроқ маълумот беришни мақсад қилиб олдик.

Областларга бағишланган материалларда гарчи санъат ва маънавий муҳитнинг барча қирралари қамраб олинмаган бўлса ҳам, айрим материаллар савияси ва мазмунида камчиликлар учраб турса ҳам, уларнинг умумий йўналиши ва мақсади хайрли кечди. Сабаб, ҳар бир областда республикамиз санъатига ҳисса қўшаётган улкан санъаткорлар ҳақида, областлардаги санъат шохобчаларининг аҳволи бўйича батафсилроқ материаллар беришга муваффақ бўлдик.

М:—Санъатда кечаётган қайта қуриш муаммолари журналда қандай акс этмоқда?

Т. М:—Замонавий ўзбек-санъатида ҳам Бутуниттифоқ миқёсида бўлаётгани каби ғоявий-бадиий ва стилистик силжишлар, ҳаётнинг мураккаб, айни чоғда, ҳаққоний томонларини бадиий ифодалаш тенденцияси кучайиб бормоқда. Ҳар қачондан кўра услубий ҳар хиллик сари эҳтиёж ортиб кетди. Жаҳон прогрессив санъати анъаналарини чуқур ўрганиш ва шу асосда XX аср реализми имкониятларини бойитиш тенденцияси кучайди. Ўзбек санъаткорлари провинциализм иллатидан қутулишган бўлса ҳам, бадиий кашфиётлар билан томошабинларни тез-тез хурсанд қилаётганлари йўқ.

Санъатда содир бўлаётган силжишлар айнан журнал саҳифаларига ўтиб қолмайди. Бу жараён ўрганилиши, таҳлил этилиши ва умумлаштирилиши керак. Бунинг учун биз журналхонлар малакаси ва савиясини эътиборга олган ҳолда санъат хусусидаги мақолалар, эссе ва очеркларнинг сифатига, йўналиши ва тилига катта аҳамият беришимиз керак. Келаси йилдан бошлаб санъат ва санъаткорлар ҳақидаги бадиий асарлардан ҳам парчалар эълон қилиш ниятимиз бор.

М: — Журналнинг бу йилги сонларини варақлар эканмиз, областларимизда ҳам санъатшунослик бўйича иқтидорли муаллифлар борлиги кўзга ташланади. Келаси йилда ҳам уларнинг мақолаларига кенг ўрин бериладими?

Т. М:—Бадиий жараённи танқид ва санъатшуносликсиз тасаввур этиб бўлмайди. Журналда эълон қилинаётган материаллар, асосан республикамизнинг таниқли санъатшунос олимлари ва танқидчилари томонидан ёзилади. Тажрибали мунаққидлар қаторига ёш иқтидорли танқидчилар ҳам кириб келмоқда. Албатта, биз уларга ҳам кенг ўрин берамиз.

Шуни эътироф этиш керакки, тажрибали танқидчилар санъат тараққиётига доир мақолаларида, очерк ва назарий ўйларида долзарб муаммоларни ўртага дадил ташламоқдалар, деб бўлмайди. Аксарият мақолалар зерикарли ва баёний услубдан нарига ўтмаётир. Танқидчилик ривожланишининг специфик томонларини кўзда тутган ҳолда янги йилда «Куюнчак санъаткор минбари» деган янги рубрика очиш ниятимиз бор.

Танқидчиликнинг ўзига хос жанри бўлган мемуар асарларидан парчалар эълон қилишни ҳам ҳаёт тақозо этмоқда.

М:—Журнал материалларини тайёрлашда санъаткорлар ва мутахассис кишиларни кўпроқ назарда тутасизларми, ёки санъат соҳасида ўз билимини ошириши зарур бўлган журналхонними?

Т. М: —Санъат олами шундайин бир мураккаб, ички ва ташқи зиддиятларга бой специфик жараёнки, уни тамомила тушуниб етдим, деган одам хато қилади. Санъат ҳам инсон каби кун сайин, ой сайин, йил сайин юксалиб, ўзгариб боради. Бинобарин, биз материалларга буюртма бериб, ёхуд уларни тайёрлаш чоғи асосий бир мезонга суянамиз. У ҳам бўлса материалларнинг ғоявий-бадиий савияси ва замондошларга янги гап беришга интилишдир. Ҳар қандай юксак фикрлар равон ва енгил ифодаланиши керак. Акс ҳолда санъатнинг специфик томонларию, ижтимоий-тарбиявий имконияти очилмай қолади. Ана шуларни назарда тутган ҳолда кенг журналхонлар эътиборига анкета ҳавола этмоқдамиз. Унинг саволларидан келиб чиқиб, ҳар ким ўзининг диди ва маънавий камолотига яраша фикр-мулоҳаза юритади, таклифлар билдиради.

1988 йили Ўзбекистон Рассомлар союзи ташкил топганига 50 йил тўлади. Журналнинг бир сонини шу воқеага алоҳида бағишлашни режаладик.

М: — Журналнинг янги сонини кўпгина киоскалардан топиб бўлмайди ёки у обуначиларга ўз вақтида етиб бормайди. Сизнингча бунинг сабаби нимада?

Т.М:—Журнал обунаси хусусида шуни айтиш керакки, Тошкент ва Тошкент областида, нимагадир, обуначиларимиз кам. Тошкентликлар киоскадан сотиб оламиз, деб ишонсалар керак. Афсуски, журнал киоскаларга кам миқдорда чиқарилмоқда. Обуначиларга журналнинг ўз вақтида етиб бормаслигига сабаб кўп. Почта ходимларининг айби билан ўз вақтида журнални олмаган кишилар бизга мурожаат қилишади. Бундай чоқларда «йўлда» йўқолган журнал сонларини топтириб берган вақтларимиз ҳам бўлган.

Журналнинг ўз вақтида ўқувчилар қўлига етиб бормаслигига гоҳида нашриёт ҳам сабабчи бўлади. Масалан, 7 — 8-сонлар бир вақтда киоскаларда пайдо бўлди. Бундай ҳолларга чек қўйиш, журнални ўз вақтида ўқувчилар қўлига етиб боришига редакция ҳам қаттиқ ҳаракат қилмоқда.

1988 йилда журнал саҳифаларида жаҳон классик рассомларининг асарларидан репродукциялар, ўзбек санъати намуналари, эстетик тарбия бўйича назарий ва амалий тажрибага бағишланган мақолалар, буржуа санъатини танқид ва ҳоказо материаллар бериб борилади.

Азиз санъат шайдолари! «Совет Ўзбекистони санъати» журнали Сизларнинг обуна бўлишингизни кутади. Обуна қалб даъватига биноан — чекланмаган!

ЯНГИ ГРАМПЛАСТИНКАЛАР

Бутуниттифоқ «Мелодия» грампластинка фирмасига қарашли, Тошкент овоз ёзиш студияси томонидан шу йил қатор хушовоз хонандаларнинг қўшиқ ва куйлари грампластинкага ёзиб олинди.

Студияда талабчан ижодий коллектив иш олиб бормоқда. Грампластинкамизнинг сифати, конвертларининг безалиши доим диққат марказида. Қўшиқ тингловчилар талаб-эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда шу кунларда кўплаб янги грампластинкалар чиқарилмоқда.

Маҳмуджон Азимов ёш, истеъдодли, хушовоз лирик хонанда. У халқ қўшиқларини ижро этишда ўзига хос йўлдан боради, овози шиpалилиги билан ажралиб туради. Унинг шу кунларда чиқаётган грампластинкаси Уйғуннинг «Бебаҳо дурдонасан» шеъри билан бошланади.

Мавлуда Самандарова Бухорадаги «Сайқал» халқ ансамблининг солисти. У «Марҳабо, талантлар!» республика кўригида ғолиб чиққан. Мавлуда ўзининг классик ҳамда лирик қўшиқлари билан кўпчиликнинг эътиборини тортган. Унинг илк грампластинкаси «Бахтимиз таронаси» номи билан чиқаяпти.

Нуриддин Ҳайдаров — Фарғона область филармониясининг солисти, у лирик қўшиқчи сифатида танилди. Н. Ҳайдаров ижросида Тўра Сулаймоннинг «Яралмиш», Абдулла Ориповнинг «Санъат» шеъри асосида қўшиқлар ёзиб олинди.

Эл ҳурматига сазовор бўлган андижонлик кекса бастакор Ғуломжон Ҳожиқуловнинг «Чоргоҳ» (Сайфий), «Гиря» (Завқий), «Яхшироқ», (Ҳабибий), «Дугоҳ», (Сайфий), «Тортадур» (Фурқат) қўшиқлари ва ўзи ижро этган «Азим дарё», «Айрилмасин» куйлари алоҳида грампластинка қилинди.

Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Ортиқ Отажоновнинг янги грампластинкаси шоир Омон Матжоннинг «Хотирот» шеърига айтилган қўшиқ билан бошланади. Бу янги грампластинкалар тез орада савдо тармоқларига чиқади.

Ш. ХУЖАЕВ,
Тошкент овоз ёзиш студиясининг редактори

ГУЦУЛ МУЗЕЙИДА

Коломья шаҳри Украинада, Карпат тоғи этакларидан оқиб ўтадиган Прут дарёси бўйида жойлашган. Бу ерда кўп йиллардан бери Европада ягона бўлган Гуцул халқ амалий санъати музейи фаолият кўрсатиб келмоқда. У ташкил этилганидан бери юздан ошиқ халқларнинг халқ амалий санъати намуналари намойиш қилинди. Яқинда ана шу музей залларида биринчи бор Ўзбекистон халқ наққошлик санъати кўргазмаси очилди. Бу кўргазма экспозицияларидан Самарқанд, Бухоро, Тошкент, Шаҳрисабз ва Хева шаҳарлари халқ усталарининг ишлари ўрин олган.

Айниқса, экспонатлар орасида ғоят дид билан, бадиий безак бериб ишланган камалакранг тарелка ва гулдасталар, зарҳал иплар билан тикилган дўппилар, гўзал тўқилган гиламлар, керамика буюмлари томошабинларда катта қизиқиш уйғотмоқда. Бундай кўргазмаларнинг ташкил этилиши халқларнинг Улуғ Октябрь революциясининг 70 йили ичида босиб ўтган юксак тараққиёт йўли ва санъати билан таништиришда катта роль ўйнайди.

Я. ЯРОШ
Ивано-Франковск

ГФР ЖУРНАЛИСТЛАРИ — РЕДАКЦИЯМИЗ МЕҲМОНЛАРИ

Куни кеча — 14 октябрда республикамизга келган ГФР социал-демократик партияси журналистлари делегацияси «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси редакциясида бўлиб, редакция коллективи билан учрашди.

Учрашувда газетанинг масъул котиби Маматқул Ҳазратқулов редакция фаолияти ҳақида сўзлаб берди. Меҳмонлар — ГФР социал-демократик партияси Эберт фонди раҳбарлигининг аъзоси Сабиль Эльке (делегация раҳбари), «Штутгартер нахрихтен» газетасининг сиёсий шарҳловчиси Штадельманн Берндт, умумгерман якшанбалик газетасининг бўлим мудири Клосснер Фербер, «Франкфуртер рундшау» газетасининг бўлим мудири Кепке Хорст, ГФР радиосининг бўлим мудири Клункер Ҳейне ва мезбонлардан ёзувчилар — Рамз Бобожон, Пиримқул Қодиров, Иброҳим Раҳим, Темур Пўлатов ва редакция ходимлари ўзларини қизиқтирган турли масалалар юзасидан ўзаро фикр алмашдилар, бир-бирларининг саволларига жавоб бердилар, шунингдек, меҳмонлар ўзлари ишлаётган матбуот органларининг фаолияти тўғрисида гапирдилар.

Марказий нашрларда

«ПРАВДА»

Газетанинг шу йилги 8 октябрь сонида Н. Саъдуллаевнинг «Преснялик бухороликлар» мақоласи босилган. Мақолада 1923 йили Москвада очилган «Бухоро маорифи уйи», бу тарихий маскаиннинг ишчилар факультетида, кино ва театр санъати, халқ маорифи бўлимларида таълим олган ўзбек халқи фарзандларининг бахтли тақдири ҳақида ҳикоя қилинади.

«Правда»нинг 12 октябрдаги сонида эса [illegible]

«ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА»

Газетанинг шу йилги 7 октябрь сонида «ТВ. 7х7» рубрикаси остида «ЛГ» анкетаси саволларига ёзувчи Темур Пўлатовнинг жавоблари эълон қилинган. Т.Пўлатов «ЛГ»нинг «Ўтган ҳафтанинг қайси уч кўрсатуви айниқса сизнинг ёдингизда қолди ва нега?», «Нималар эътирозингизни уйғотди?» деган саволларига жавоб берар экан, Ўзбекистон телевидениеси баъзи кўрсатувлари ҳозирги талабларга жавоб бермаётгани хусусидаги фикрини ҳам билдирган.

Шу сонда «ЛГ»нинг ўз мухбирлари В. Соколов билан В. Тюриковнинг «Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениесининг пленуми» материали ҳам ёритилган. Унда Ўзбекистон ёзувчилари ташкилотининг яқинда бўлиб ўтган пленуми ташкилий масалани кўргани ва Ёзувчилар союзи раҳбари лавозимига уч адибнинг номзоди кўр[illegible]

ТРИПОЛИДА ТОШКЕНТ КУНЛАРИ

Триполи ва Тошкент шаҳарлари ўртасидаги биродарлик, ҳамкорлик алоқалари йилдан-йилга мустаҳкамланиб бормоқда. Кўпгина корхоналар ўртасида ўзаро тажриба алмашиш, маҳсулотлар айирбошлаш яхши йўлга қўйилган. Ўзбекистон Ливияга пахтачилик маҳсулотлари, машиналар етказиб беради. Айни пайтда, ливиялик кўплаб ёшлар республикамиз ўқув юртларида таълим оладилар.

Кейинги йилларда Ливия билан Ўзбекистон ўртасида маданий алоқалар кучаймоқда. Ливиялик адибларнинг кўплаб асарлари ўзбек тилида нашр этилмоқда. Ҳар икки ўлкада маданий ҳаётимиз, халқларимиз турмуши ҳақида ҳикоя қилувчи кўргазмалар ташкил қилинмоқда.

Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 70 йиллиги олдидан яқинда Триполида Тошкент кунлари бўлиб ўтди. Унда Тошкент шаҳар ижроия комитети раисининг биринчи ўринбосари Э. Ризаев бошчилигидаги республикамиз делегацияси қатнашди. Кунлар программаси ранг-баранг бўлди. Триполи шаҳрининг меҳнаткашлари билан кўплаб учрашувлар бўлиб ўтди. Тошкентнинг бугуни, эртаси, келажаги мавзуларида суҳбатлар уюштирилди, кўргазмалар намойиш қилинди.

СОВЕТ—ҲИНД ҲАМКОРЛИГИ

Республика Кино уйида 12 — 14 октябрь кунлари совет — ҳинд киноси масалаларига бағишланган симпозиум бўлиб ўтди. [illegible] лиш Совет Иттифоқида ўтаётган Ҳиндистон фестивали ва Ўзбекистонда давом этаётган ҳинд киноси кунлари муносабати билан уюштирилган.

Унда Б. К. Каранжиа, Чидананда Дас Гупта, Саи Паранджпе, Кумар Шахани, Санажит Нарвекар (Ҳиндистон), Л. Будяк, Р. Соболев, А. Липков (Москва), С. Хўжаева, Х. Акбаров (Тошкент) ва бошқаларнинг совет [illegible] ҳақидаги маърузалари тингланди. [illegible] фильмлари намойиш этилди.

ГДР. Яқинда Берлинда шаҳарнинг 750 йиллигига бағишланган тантаналар бўлиб ўтди.
СУРАТДА: тантаналар пайти. АДН—ТАСС телефотоси

Ур тўқмоқ

Баҳодир АМИНОВ

ШУМЛИК ҲАМ ЭВИ БИЛАН-ДА...

ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ ХОДИМЛАРИ ЭШИТМАСИН

ОЧИҒИ, ШУМЛИКДА мендан ўтадиганини топиб бўпсиз. Лекин шумликни касб-кор қилиб олганларни кўрсам, чаккамга қўндирилган дўппим ерга тушиб, то унинг чангини қоқиб бошимга бостириб кийгунимга қадар юзим тиришиб-буришадиган бўлиб қолибди. Парво қилмай дейману, лекин бепарво бўлма, деб ўгит берган устозларимга ҳам қулоқ соламан-да.

Шу денг, яқинда Қўқонга бориб қолдим. Аскиянинг конию, шоирларнинг макони, деганларича бор экан, бу шаҳри азим. Ён дафтарларим ҳам теша тегмаган гапларга тўлиб кетди. Гўдакларининг йиғисиям баъзи қофиябозларни аро йўлда сарсон қолдириб кетадиган даражада денг.

Роса айландим. Бир пайти қарасам, куёш мағрибга томон қараб боряпти. И-е, Шум болажон, бугун Тошкентга кетмоқчи эдингиз-ку, қани, эсингиз оғиб қолмасдан темир йўл вокзали томон марш!Ноилож, худди хўрозқандини биров олиб қўйгандай хомушгина йўлга равона бўлдик.

Қўқон темир йўли вокзалидаман. Ана одаму, мана одам. Ҳеч ерга сиғмайди, денг. Қўғирчоқбозлар томоша кўрсатишаётгандир, деб одамлар қараган томонга бўйнимни чўздим. Ҳув узоқда — кўзга зўр-базўр илашиб турган жойда «касса» деган ёзувдан бўлак ҳеч вақо кўринмади. Оппоқ соқолли бобойни ўзимга қаратиб, нима гаплигини сўрадим. «Осмондан тушмаганмисиз мабодо?» дея важоҳат билан термилдики, гўё ҳаммасига мен гуноҳкордек, тиззам қалтираб нари кетдим.

Оломонни бошқа томондан айланиб, инвалидлар, болали аёллар тўдасига кириб қолибман.

Туртилиб-суртилиб, худди хасдек ҳув четга чиқиб қолдим. Бир пайти, шоп мўйловли йигит кела солиб, мени даст кўтарса бўладими. «И-е, бу нимаси?» десам, «Касса томонга қарагин-чи, эшикчаси очилдимикан», дейди. «Берк». У беихтиёр мени жойимга қўйиб, шифт томонга — бурчакка термилиб қолди. Мен ҳам беихтиёр ўша томонга қарадим: «Касса кун бўйи ишлайди», деган ёзувга кўзим тушди. «Танаффус пайти тугаганига икки соат бўлди, ҳали очилмайди-я, кассаси», деб ғудранди ёнимда яна кимдир. Қизиқ, деб ўйлайман ўз-ўзимча, бу ерга келган одамларнинг ҳаммаси ажабтовур-а, бири асабий, бири важоҳатли, яна бири нима деб ғудраниб, нима иш қилаётганини ўзи билмайди. Ёки... одамларни бирпасда ўзгартириб юборадиган жоймикан бу ер?

Сийқаси чиқиб кетган бўлса ҳам «Шаҳар бедарвоза эмас-ку», деган матал бирдан ёдимга тушиб қолса бўладими. Дилим равшан тортиб кетди. Тўғридан-тўғри «Вокзал бошлиғининг навбатчи ёрдамчиси» деб ёзиб қўйилган хонага кириб бордим. Ўзимга ўзим: «дадил бўл», деб далда бераману, вужудимда алланарса нохуш ғимирлагандек бўлади.

Ўзингиз мени яхши биласиз, одамнинг юзига қарамасдан сўзлаганларни жинимдан бадтар ёмон кўрардим. Лекин бу ерда шунақа тартиб бўлса керак-да, деб жим тураверди. Бирмунча вақтдан кейин «Хўш, хизмат?» деган садо чиқди стол ортидан. «Мени бугун жўнатиб юбормасангиз, эртага ўз вақтида ишга етиб боролмайман». «Кейин?» «Ўз вақтида ишга етиб боролмаганим учун ҳайфсан оламан». «Иннайкейин?» «Иннайкейин, — мен ҳам чайналдим,—иннайкейин, ана шу ҳайфсанга сиз домангир бўлиб қоласиз». «Ўҳ-ҳў, қўйиб берсам, ана шу ҳайфсанни бўлишиб олишни таклиф қилишдан ҳам қайтмайдиган кўринасиз». «Аслида ана шуниси адолатли бўларди-я», дедим пинагимни бузмай. «Вой-бўй, иштаҳалари ҳаккалак отиб кетибди-ку. Қўйиб берсам, ҳали командировкага келганман ҳам дерсиз, гувоҳномангизни ҳам кўрсатарсиз?!» Айтганларини қўлига бердим. «Э-э, шунақа демайсизми? Ўзимизнинг Шум бола экансиз-ку. Мухбирваччалик қилиб юрибман, денг». Индамадим. Ҳужжатларимни қайтариб бериб, «Кассага бораверинг», деди. Буни қаранг, одам бирпасда етти қават осмоннинг тепасига чиқиб кетиши ҳеч гап эмас-а. Бир оғиз ширин сўзда шунақаям қудрат яширинган бўладими!

Ташқарида дунё кўзларимга яна ҳам чиройли кўриниб кетди. Хайрият, касса ҳам очилибди, милиция ходими ҳам бирпасда навбатни тартибга келтириб қўйибди. Йўловчиларнинг чеҳраси ҳам анчайин ёришгандек.

БИЛМАДИМ, БИР СОАТ ТУРДИММИ, ундан ортиқми, ниҳоят кассага яқинлашдим. Хушрўйгина кассир аёлга қимтинибгина «Яхшимисиз?», дедим. «Билет йўқ», деган жавоб бўлди бунга жавобан. «И-е, ҳозиргина айтишди-ку, билет бўлади деб». «Исм-шарифингиз?» «Шум бола». Кассир аёл олдидаги дафтарларга кўз югуртириб чиқди. «Йўқ, дедимми, йўқ». Яна секингина сирғалиб, ўзимни ташқарига олдим. Тарвузи қўлтиғидан тушди, деган иборани ўйлаб топишганида шунақа ҳолатни назарда тутишмаганмикан машойихлар?

Бўзрайиб туриб қолдим, десам гапимнинг ростлигига шубҳаланмассиз. Буни қаранг-а, бир оғиз сўз билан етти қат ернинг тагига кириб кетиш ҳам ҳеч гап эмас экан. Шу аснода кассанинг ёнидаги эшик тез-тез очилиб-ёпилиб тургани, вокзал хизматчилари, милиция ходимлари у ёққа кириб-чиқиб, кимларгадир гоҳ очиқ, гоҳо пинҳона билет улашаётгани кўзимга чалиниб қолди. Ҳолатим яна ўзгарди. Вокзал бошлиғининг навбатчи ёрдамчиси хонаси томон шахдам юриб кетдим...

«Хўш, хизмат?». «Ҳайфсанни бўлишиб оладиган бўлдингиз». «Нималар деб валдираяпсиз?». «Мени алдадингиз». «Эси жойидами ўзи бунинг?». Дақиқанинг аллақайси бўлаклари ичида яшин тезлигида хаёлимдан шундай фикрлар кечди: «Ҳой, Шум бола, жаҳл келганда ақл қочади, деган ҳикмат бор. Ўзингни бос. Ҳозир қаршингдаги ёлғончининг кўзларини бир бора ўзингга қаратсанг, бас, ер ёриладию, у тириклайин ерга кириб кетади». Тик боқдим. Не кўз билан қарай, қаршимда бутунлай бошқа одам турарди. «И-е, сиз у эмассиз-ку?». «Ким у сиз эмассиз?». «Сиздан аввалги навбатчи-да». «У Раҳим Қодиров эди, бу, яъни мен — Абдусаттор Жўрабоев бўламан». «У ваъда берган эди». «Сизга ваъда берган одам бундан роппа-роса ярим соат бурун, яъни Масков вақти билан ўн саккизу ноль-нолда сменасини топшириб кетди». Ҳалиги тарвуз қўлтиғимдан энди иккинчи марта тушди. «Энди нима қиламан?». «Шаҳар катталари айтиб қўйишмабди-да». Кўз олдим ярқ этиб равшан тортиб кетди. «Телефон қилсам-чи». «Мана!» Ишонқирамасдан телефон аппаратини олдимга сурди Абдусаттор ака. Бешта рақамдан иборат номерни тердим. Таниш мулойим овоздан суюниб кетдим: «Опажон, бу — мен, Шум боламан, шаҳарнинг тоши оғирлик қилиб, кетолмаяпман». Трубкани ошиғич навбатчи акамга бердим. «Хўп, хўп, бир оғиз сўзингиз».

Абдусаттор ака шошилмайгина трубкани жойига қўйди. Яшнаб турган чеҳрамга қараб жилмайди. «Пиёда тугул отлиққаям... Йўқ, бундай демоқчи эмасман. Купе, плацкарта тугул, обшийгаям... билет йўқ». Ҳангу манг бўлиб қолдим. Лекин Абдусаттор аканинг бағри дарё одам экан. Кўзларини лўқ қилиб нима дейди денг? «Хафа бўлманг, Шум болажон, поезд келса, бирор проводник-сраводник билан гаплашиб чиқариб юбораман», дейди. Шаҳардан олган завқли таассуротларим, аскиячиларнинг беғубор қаҳқаҳасию, музқаймоқларнинг таъми — ҳаммаси бир бўлиб, бурнимдан булоқ бўлди-қўйди. Етти қават осмон билан етти қават ер ўртасида муаллақ қолмайин, деб шартта ўгирилдиму, вокзалнинг биносидан ҳам чиқиб кетдим. Чиқаётиб, яккаю-ягона кассага елкамнинг чуқури кўрсин, деб сўнгги марта қарадим: тавба, худди ўранинг оғзига ўхшаб намунча совуқ кўринмаса?

ШУНДОҚ ЎЙЛАБ ҚАРАСАМ, шу йил 13 сентябрь куни Қўқон темир йўли вокзалида роппа-роса етти соат вақтим ана шунақа ажойиб ҳангомалар билан ўтибди. «Сайр ҳам сайл, саргардон ҳам сайл», деганлари шу бўлса керак-да.

Ҳойнаҳой, у ердан қандай қилиб жўнаганим сизни қизиқтирса керак. Оппа-осон йўли бор экан. Андижон, Наманган, Фарғонадан Тошкентга қатнайдиган автобуслар кечаси жуда серқатнов бўлар экан. Улар йўл-йўлакай тўппа-тўғри темир йўл вокзалига кириб, менга ўхшаган ҳангоматалабларни ўриндиқлар орасига босар эканда, гўдакнинг чинқириғи, кексаларнинг оҳи-зорига қарамай, керак манзилингизга олиб келиб ташлар экан. Мўмай бебилсқа пул турганда, сиз тошмисиз, қопга тиқилган сомонмисиз, улар учун барибир эмасми? Лекин, ўзаро гап-ку, қулоғингизга айтиб қўяй, бир мартагина мендай аҳволга тушганингиздан кейин давлатнинг кассасига эмас, бировларнинг киссасига бу пулни минг марта рози-ризо бўлиб ташлайсиз.

ШУМ БОЛА ЭНДИ САЁҲАТГА чиқмайдиган бўлибди-да, деб ўйламанг. Автотранспорт корхоналари, Ўрта Осиё темир йўли бошқармаси ўз ишларини қайта қуриб жойларда тартиб ўрнатмагунча тиним билмай кезавераман. Ҳикоя қилиб берганимдек аҳволга тушсам... ҳеч қиси йўқ, улар менинг устимдан эмас, мен уларнинг устидан куламан. Биргалашиб куламиз. Улар ҳам бизга қўшилиб кулмагунларича куламиз, кулаверамиз...

ШУМГИНА БОЛА

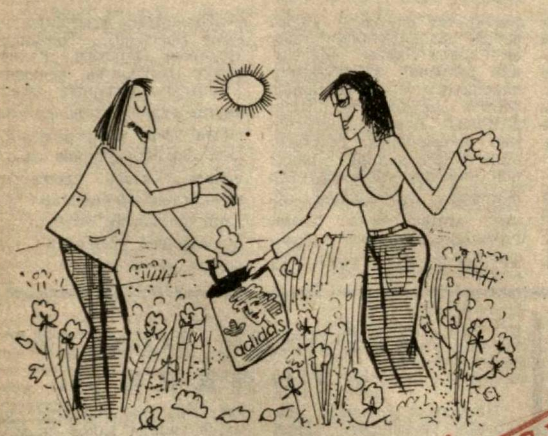

Рассом М. УНГАРОВ(Тошкент)

Рассом Р. АБДУЛЛА(Наманган)

Шум галереяси

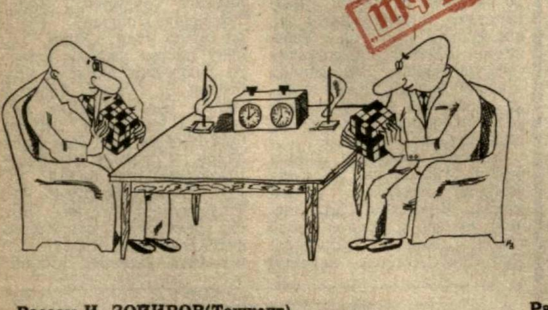

Рассом И. ЗОИРОВ(Тошкент)

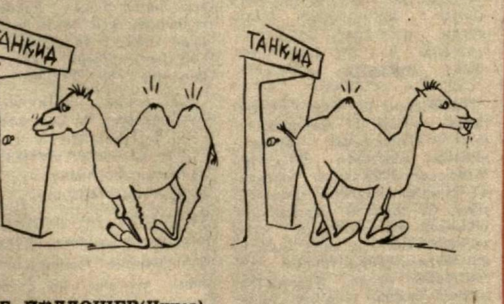

Рассом Б. ЙЎЛДОШЕВ(Чиноз)

БАҲОНА

Мижоз маиший хизмат уйига буюртма тайёр бўлиши муддатидан икки кун кечикиб келди.

— Одамларга ҳайронман, — шеригига маъноли қараб қўйиб, гап бошлади буюртма қабул қилиб, тайёрини эгасига топшириш билан шуғулланаётган аёл, — буюртма муддати нега белгиланади ўзи?

— Буюртмачи ҳар кун, овора бўлмаслиги учун, — деди ҳайрон бўлиб мижоз.

— Хўш, айтинг-чи, фақат шунинг учун, холосми?

— Яна... билмадим, — бу сафар аёлнинг овози дадилроқ чиққани учун буюртмачи гуноҳкорона қиёфага тушиб, тили калимадан адаша бошлади.

— Билмайсиз, лекин биз биламиз. Сиз икки кун кечикиб, ишимизнинг планли йўналишини барбод қилдингиз. Масалан, сиз буюрган пальто ўз муддатида тайёр бўлиб, жой эгаллаб, ишга халақит беряпти. Бу — бирми? Буюртмангизни тайёрлаган тикувчи ҳам буюртма эгасига топширилмаганлиги учун янги буюртма ололмай, план ортга кетаяпти. Бу — иккими? Текширувчилар келиб, буюртма эгасига ўз вақтида топширилмаган, деб «Акт» тузиб кетди. Бу — учми?

У шу йўсинда, ҳатто овоз оҳангини ўзгартирмасдан ўнта бармоғини ҳам санаб чиқди. Буюртмачи минг бор тавба-тазарруъ қилди ва узр сўраб:

— Энди пальтони берсангиз, — деди.

— Буюртмангиз муддатида олинмаган буюмлар бўлимига ўтган. Бўлим эса... — у бироз ўйлаб турди, — яна уч кундан сўнг ишлайди.

Буюртмачи энди кечикмаслик учун уч кундан сўнгги кунни ён дафтарчасига ёзиб қўйди. Ҳар эҳтимолга қарши қайси соат, қайси минутда келишини ҳам сўраб олди. Ҳалиги аёл негадир... бу гапдан бироз сергаклангандек бўлди.

— Қизлар, — деди цех томон ўгирилиб ва қоғозларни титкилай кетди.

Бир йўла уч тикувчи қиз ёнида тайёр бўлди.

— Мана бу пальто, — қўлидаги қоғозни тутқазди улардан бирига, — уч кундан сўнг тайёр бўлиши шарт...

Чори ЛАТИПОВ

БИЛИМДОН

Эсимни таниб, оқ-қорани фарқ қила бошлагач, ёз пайтлари боғимизга қўриқчилик қила бошладим. Боғ қишлоқдан анча нарида бўлгани учун, одам кам бўларди. Бир чеккада — хасдан қурилган чайла. Кун бўйи боғ атрофида «ҳо-ҳо»лаб юраман, кесак отиб қушларни қуваман. Аввалига билинмади, кейин аста-секин жонимга тегди, зерика бошладим. Энди қўриқлашнинг қизиқарли ва осонроқ йўлини топиш керак эди. Турли темир-терсакларни йиғиб боғнинг у бошидан бу бошигача тортилган симга осиб чиқдим. Симни қаттиқроқ тортиб қўйиб юборсам, ҳар хил овозлар чиқади. «Жаранг-журинг» шовқинни эшитган қушлар боққа йўламасди. Аммо бунинг ҳам бир камчилиги бор бўлиб, симни тез-тез қимирлатиб туриш лозим эди. Ўйлаб-ўйлаб йўлини топдим. Арқоннинг бир учини тушовга қўйилган эшагимнинг бўйнига, иккинчи учини эса симга боғладим. Эшак юрмоқчи бўлиб ҳар сакраганида арқон тортилиб, темирлар жаранглаб садо беради. Эшак ётмасин, деб қорнига янтоқ боғлаб қўйдим. Бироқ кўп ўтмай боғда яна чўқилган узум бошлари кўзга ташлана бошлади. Қушлар энди бу овозлардан қўрқмай қўйишганди. Яна кун бўйи «ҳо-ҳо»лаб боғ атрофида юришимга тўғри келди.

Бир куни кечроқ қушларни учириб юргандим, Сайфи ака бузоқ қидириб келиб қолди. Аҳволимни кўриб: «Э бола, яхшиси отангга айт, милтиқ олиб берсин. Эрталаб икки пахтавон ўқни варанглатиб қўйиб юборсанг, кечгача маза қилиб ётасан», деб қолдилар. Тўғрида, нега шу вақтгача хаёлимга келмади экан?!

Хархашаю важ-карсонларимдан сўнг эртасига дадам кимнингдир милтиғини келтириб бердилар ва: «Эҳтиёт бўл. Фақат осмонга қараб битта отсанг бўлади. Кўп отсанг бунга ҳам ўрганиб қолишади. Бошқа бировга бера кўрма», дедилар. Ҳақиқатан ҳам қушлар икки ўқнинг овозини эшитгандан кейин кечгача бу яқин атрофда кўринмади. Ҳа, энди бир-иккитасининг қулоғи кар ёки ўзи довюрак бўлса керак, баъзида узум бошларига ёпишиб қолади. Шуларни ҳисобга олмаганда бу усул анча иш берди, тинчиб қолдим. Лекин, бир жуфт майна сира парво қилмасди. Вадаванг тиниши билан қайтиб учиб келишади. Аввалига тушовлаб қўйилган эшакнинг белига қўниб атрофни кузатишади. Мен узоқроқда бўлсам ёки кўринмасам, дарров ток барглари орасига ўзларини уришади. Билиб қолиб учиргунимча неча бош узумнинг исроф бўлишини айтмай қўя қолай. Жонга тегишди.

Бугун ҳам шундай бўлди. Эшакни атайлаб чайлага яқин жойга тушовлаб қўйдим. Бир пайт учиб келиб эшакнинг белига қўниб, атрофга аланглай бошлашди. Агар буларни йўқ қилмасам бошқа қушларни ҳам йўлдан уришлари ҳеч гап эмас. Уларнинг бирини нишонга олиб турдиму тепкини босдим. Гумбирлаш билан бирга қандайдир қўрқинчли овоз эшитилди. Шошиб чайладан ташқарига чиқдим. Эшагимиз типирчилаб ётарди. Майналар эса узоқда бемалол учиб кетишаётганди. Қонга ботган эшак питирлаб-питирлаб тинчиб қолди. Нима қилишни билмасдим. Миямга тузукроқ бир фикр келмасди. Дадамдан жуда қўрқардим. Чайланинг ичига кириб олиб, тирқишдан йўлга қараб ўтирдим. Сўнг, э нима бўлса бўлди, дедиму хаснинг қуруқларидан қоғозга папиросдек қилиб ўраб, тутатиб чека бошладим. Буни яқинда ўзим бекорчиликдан ўрганиб олган эдим.

Бир пайт оёқ овозини эшитиб, ташқарига қарасам, дадам яқин келиб қолибдилар. Қўлимдагини дарров хаслар орасига яширдим. Дадам: «Ҳа, зерикмай ўтирибсанми?» деб кириб келдилар. Менинг ўтиришимни кўриб «Анча қийналибди», деб ўйладилар шекилли: «Ҳафтанинг охирида узумларни узамиз, қутуласан», дедилару чарчаган эканлармиэски кўрпачага чўзилдилар. Бояги папиросим ўчмаган экан, чайла гуриллаб ёна бошлади. Дадам оловни кўриб, сакраб туриб кетдилар. Чайланинг ёнаётган хасу ёғочларини атрофга ота кетдик. «Нима қиляпсан, аҳмоқ», дедилар бир шапалоқ туширИб. Орқамга қарасам, ёз бўйи ўриб, ғарамлаб қўйган ўтларимиз ловиллаб ёняпти. Шошганимдан чайланинг ёнаётган ёғочини қуриб ётган ғарам устига отиб юборган эканман. Энди уни ўчиришнинг иложи йўқ эди. Дадамнинг жаҳлдан титраб турган юзларига кўзим тушдию қишлоққа қараб қочдим. «Ҳов аҳмоқ, барибир қўлимга тушасан. Эшакни кечқурун ким миниб кетади. Яхшиси ҳозироқ қайт», дея қичқириб қолдилар ортимдан. Аммо мен қайтмадим.

Оловни кўриб ҳайрон бўлган қишлоқдагилар: «Нима ёняпти?», деб мендан сўрашарди. Мен ҳансираб жавоб берардим:

— Дадам чой қайнатаяптилар. Мен тузга келдим...

Муталлиб СОДИҚОВ

Абдумурод РАҲМОНОВ

УЧ ҲОЛАТ

Ёндан чўқалама

БЎЙДОҚЛИКДА:

Сиз мағрурсиз нақадар,
Ёқтирмайсиз ўйловни.
Лаб устида чиройлик
Қўндиргансиз мўйловни.
Юракда ўт ловуллар,
Йўқдир сизда қайғу-ғам.
Қасд қилсангиз оласиз,
Ердан туриб ойни ҳам.
Елкангиздаги юк-чи
Фақат ўсиқ сочингиз,
Тушингизга ҳар кеча
Кириб чиқар нуқул қиз.
Романтика аралаш —
Сизлардаги муҳаббат.
Эринмайсиз тонггача
Ёзмоқликдан ишқий хат.
Бошингизда чарх урар
Парклар, танца, кинолар,
Дам бермайсиз оёққа,
На тил бир пас тин
олар —
Ўзингизни қизларга
Мақтаб, роса жаврайсиз.
(Интилганга толе ёр,
Охир бирин аврайсиз).
Сўзингиздан эрийди
Қалбни қўйинг: темир,
тош.
Қарабсизки, бир куни
Қовушибди икки бош...

УЙЛАНГАЧ:

«Биринчи сорт бўйдоқ»лик
Энди эриш туюлар —
Бошингизда рўзғорнинг
Зил ташвиш уюлар.
Ташвишдан-ку, қўрқмайсиз
Бор бир нозик томони.
Мос келмаса характер,
Йўқдир бундан ёмони.
Ишдан ҳориб қайтасиз,
Тайёр эмас уйда чой.
Сиз эритган «фаришта»
Энди сизни қилар «лой».
Секин дейсиз: «Жонгинам,
Чой тайёрми, кўрингиз».
«Фу-у — дер гўзал ноз
билан. —
Мен эмасман чўрингиз».
Пешонага урасиз,
Хом экан деб бу калла.
Тинчитасиз гўдакни
Тунлари айтиб алла.
«Фаришта»нгиз терс қараб,
Сизга қиё боқмайди.
Бир йил бурун ёққан эр,
Энди унга ёқмайди.
Сизни ташлаб кетар ёр
Нақ ўн марта бир ойда.
Панд, насиҳат қилмас кор
Ялиниш ҳам бефойда.
Уҳ, рўзғорнинг кўп экан
Лаззатидан қийноғи...
Чўнтагингиз — аптека,
Тутар юрак ўйноғи...
Ким енгарга эр-хотин
Курашасиз «мардона»,
Ҳал қилувчи «зарба»ни
Берар сизга қайнона!
Ўзингиздан қолмас гап,
Ажралиш — оғир жуда.
Бироз оласиз йиғлаб
«Хайрлашув куни»да...

АЖРАЛИШГАЧ:

Хона жим-жит, қулоқ тинч,
Бир-икки кун яйрайсиз.
Ҳар кун соқол қиртишлаб,
Тошойнага қарайсиз.
Жонга тегар ҳаммаси,
Тутар ҳатто эрмаклар.
(Уйда хотин бўлмаса,
Хароб экан эркаклар).
Сизни руҳан эзади,
Ёлғизлигу зерикиш...
Ёз-ку иссиқ, лек, мана,
Эшик қоқиб қолди қиш.
Аммо сизни кўрганда,
Яқин келмас бирор қиз.
Чунки энди пих ёрган
«Иккинчи сорт бўйдоқ»сиз.
Ўтса ҳамки ёшингиз,
Толе манглайни силар,
Омон бўлса бошингиз
Дўппи бир кун топилар.
Аммо бордир насиҳат;
Ғам емоқни қўйингиз.
Раҳмим келар, кўрганда
Синиққан ранг-рўйингиз.
Биламан: гоҳ аламдан
Юз-юз «отиб» оласиз.
Сабр қилинг, дўстгинам
Бир кун хотин оласиз...

ҚОРОВУЛ

— Қани, тўхта! Шошмачи,
Сумкани оч, ташмачи!
...Йўлин топар шумтака,
Уч сўм суқар киссага.
Дарвозани очади,
Ўғри секин қочади,
— Сен эмассан ташмачи,
Мен ўзим сал ваҳмачи...

ОМБОР МУДИРИ

— Унисин элт бурчакка,
Бунисин бос, ҳувв... такка.
— Бирор зараркунанда
Нобуд қилмасми, ака?
— Қўрқмасдан бекит,
камёб —
Моллар яна мўл бўлсин.
Биз турганда сичқону
Каламушга йўл бўлсин.

Илҳом РАЖАБОВ

ШУМ БОЛАГА ХАБАРЛАР

Ҳурматли редактор! Ҳамма Орол, Орол, деб зир югуриб қолди. Сиздан илтимос, сувни ўз йўлига очиб юборинг, оқиб ётаверсин!

Оқил ДОНОЕВ

●

Мана, икки хапта ўтяптикий, ҳамон оворайу сарсонман, идора бошлиғи, имлойингиз чаттоқ экан, деб ишга олмаётипти. Ишга жойлашиб олишимда ёрдам кўрсатинг, кутаман!

Ҳурмат билан Ягона БИТТАЕВА

●

Китоб ўқишни жуда севаман. Янги чиққан китоблардан юбориб туринг. Олдиндан миннатдорчилик билдираман.

Садоқатли китобхонингиз БИЛИМЖОН

●

Мана сизга навбатдаги бир туркум шеърларимни юбордим. Ўқиб, кам-кўсти бўлса тузатинг. Сўнг, нашриёт редакцияга яқин жойда деб эшитаман, аввалги юборган машқларимни ҳам қўшиб, нашриётга топшириб қўйинг, уларни китоб қилишга ёрдам сўраб бош редакторга алоҳида хат ёзаман.

Кўпдан-кўп саломлар билан шоир ИЛҲОМЖОН

М. ТУРОБОВА

ОБУНА БЎЛИШНИ УНУТМАДИНГИЗМИ?

Шу кунларда барча газета ва журналларга 1988 йил учун обуна давом этмоқда. Бошқа нашрлар каби «ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ» газетасига ҳам обуна бўлишингиз мумкин.

Обуна ташкилот ва муассасалардаги жамоатчи обуна тарқатувчилар томонидан, барча алоқа бўлимлари ва «Союзпечать»ларда чекланмаган миқдорда қабул қилинади.

Обуна баҳоси бир йилга — 5 сўм 16 тийин, олти ойга — 2 сўм 58 тийин.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»
Орган Союза писателей Узбекской ССР и Министерства культуры Узбекской ССР
Издается на узбекском языке

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ
Редколлегия: Ўлмас АКРАМОВА, Рамз БОБОЖОН, Мирсодиқ ТОЖИЕВ, Анвар МУҲАММАДЖОНОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Жавлон УМАРБЕКОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Тўлапберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Анатолий ҚОБУЛОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Пиримқул ҚОДИРОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Комил ЯШИН.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент — 700083, Ленинград кўчаси, 32.
ТЕЛЕФОНЛАР: бош редактор — 33-52-91, 32-57-42; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь — 33-49-93; секретариат — 32-58-49. БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза — 32-55-78; санъат — 32-56-48, 32-54-56; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-49; сатира ва юмор — 32-54-71.

Редакцияга келган қўлёзма ва суратлар авторларига қайтарилмайди. Ҳикоялар уч интервалда 14 бет, очерк ва мақолалар 12 бетдан ошмаслиги керак.

Р — 11913. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64593. В. 3152. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 11 12